

OORLOG AAN DE GRENZEN

HOE WAPENHANDELAREN PROFITEREN VAN
DE EUROPESE VLUCHTELINGENTRAGEDIE

Mark Akkerman

**Stop
Wapenhandel**
www.stopwapenhandel.org

tni
transnationalinstitute

AUTEUR: Mark Akkerman

REDACTIE: Nick Buxton en Wendela de Vries

OPMAAK: Evan Clayburg

DRUKKER: Jubels

FOTO CREDITS: Freedom House (@syriafreedom/Flickr); Irish Defence Forces (@dfmagazine/Flickr); US Air Force; New Europeans; André Gustavo Stumpf; Mstyslav Chernov; Jakob Fannar; NoBorder Network; Markus Bernet

Gepubliceerd door Stop Wapenhandel (www.stopwapenhandel.org)
en Transnational Institute (www.tni.org)

De inhoud van het rapport kan worden aangehaald of gereproduceerd voor niet-commerciële doeleinden, mits de bron van de informatie correct is geciteerd. TNI zou waarderen een kopie of een link van de tekst waarin dit document wordt gebruikt of geciteerd te ontvangen. Houdt er rekening mee dat voor sommige afbeeldingen het copyright elders kan liggen en gebruik ervan gebaseerd moet zijn op de copyrightvoorwaarden van de oorspronkelijke bron.

<http://www.tni.org/copyright>

DANKWOORD

Dank aan Corporate Europe Observatory voor informatie over lobbyen door wapenbedrijven.

Dank aan de gevers die via crowdfunding deze vertaling en aanvullend onderzoek naar de Nederlandse betrokkenheid mogelijk hebben gemaakt.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
Inleiding: de EU-oorlog tegen immigratie	3
Brandstof voor de vluchtelingentragedie: EU wapenexporten	6
Het antwoord van de EU: militarisering van de grenzen	9
Bedrijvenlobby	17
EU-financiering voor grensbewaking en grenscontrole	25
Welke bedrijven profiteren van grensbeveiliging?	34
Rol van Nederland en Nederlandse bedrijven	43
Conclusie	51

SAMENVATTING

De vluchtelingentragedie waarmee Europa geconfronteerd wordt leidt tot opschudding in de wandelgangen van de macht en tot verhitte debatten op straat. Het legt fundamentele breuklijnen bloot in het Europese project, waarbij regeringen er niet in slagen het eens te worden over zelfs maar een beperkte verdeling van vluchtelingen en in plaats daarvan elkaar verwijten maken. Uiterst rechtse partijen stijgen in populariteit bij door bezuinigingen geraakte gemeenschappen, door de schuld voor de economische recessie in de schoenen van een gemakkelijke zondebok te schuiven. Waarbij de echte schuldigen buiten schot blijven: de grotendeels onaanraakbaar gebleven bankelite. Degenen die het meest te verduren hebben zijn de vluchtelingen, die geweld en ontbering ontvluchten en vervolgens klem komen te zitten aan grenzen of tussen landen, en die gedwongen worden steeds gevaarlijkere routes naar de veiligheid te nemen.

Er is echter een groep die enkel geprofiteerd heeft van de vluchtelingentragedie, en in het bijzonder van de investeringen van de Europese Unie in het 'beveiligen' van haar grenzen. Dat zijn de militaire en security-bedrijven die materieel leveren voor grenswachten, surveillancetechnologie om grenzen te monitoren en de IT-infrastructuur om migratiestromen te volgen.

Dit rapport zet de schijnwerpers op deze grensbewakingsprofiteurs, door uit te zoeken wie zij zijn en welke diensten ze leveren, hoe ze Europees beleid zowel beïnvloeden als ervan profiteren, en hoe ze worden gefinancierd uit publieke middelen. Het rapport toont aan dat deze bedrijven verre van passieve ontvangers van EU-vrijgevigheid zijn. Door hun niet-aflatende lobbyactiviteiten voor het inzetten van steeds draconischer beveiligingstechnologie aan de Europese grenzen zetten ze actief aan tot een groeiende securitisering van het Europese vluchtelingenbeleid

Het meest perverse hiervan is dat het aantoont dat sommige van de profiteurs van grensbewakingscontracten ook tot de grootste wapenleveranciers voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika behoren, waar ze brandstof leveren voor de conflicten die veel van de vluchtelingen veroorzaken. Oftewel, de bedrijven die de crisis aanjagen profiteren er ook daarna van.

Bovendien worden ze gesteund door Europese staten, die hen wapenexportvergunningen verstrekken en daarna grensbewakingscontracten met hen afsluiten om de gevolgen van die wapeninzet buiten te houden. Ook kan de wapenindustrie profiteren van de steeds meer militaire reactie van de EU op het vluchtelingendrama.

Onder het motto 'illegale immigratie bestrijden' is de Europese Commissie van plan het grensbewakingsagentschap Frontex om te zetten in een machtiger Europees Grens- en Kustbewakingsagentschap. Deze moet controle krijgen over de grensbewakingsinspanningen van lidstaten en een actievere eigen rol als grenswacht gaan spelen, waaronder het aanschaffen van eigen materieel. Dit agentschap wordt ondersteund door EUROSUR, een EU-systeem dat de grensbewakingsmonitorings- en surveillance-systemen van lidstaten en derde landen aan elkaar koppelt.

De militarisering van grensbewaking is ook zichtbaar in de 'European Union Naval Force – Mediterranean Operation Sophia' (EUNAVFOR MED), evenals de inzet van militairen aan vele grenzen, waaronder die van Hongarije, Kroatië, Macedonië en Slovenië. Maritieme NAVO-missies op de Middellandse Zee assisteren actief de EU-grensbewaking.

Intussen wordt er bij landen buiten de EU op aangedrongen een rol als vooruitgeschoven grensbewakingspost op zich te nemen om te proberen te voorkomen dat vluchtelingen de EU-grenzen bereiken. De recentie migratiedeals met Turkije, die hevig bekritiseerd worden door mensenrechtenorganisaties, ontzeggen vluchtelingen toegang tot Europa en hebben geleid tot meer geweld tegen hen.

Dit rapport laat zien dat:

- **de grensbewakingsmarkt booming is.** Ingeschat op zo'n 15 miljard euro in 2015, wordt voorspeld dat dit zal stijgen naar meer dan 29 miljard euro per jaar in 2022.
- **wapenhandel, in het bijzonder verkopen aan het Midden-Oosten en Noord-Afrika, waar de meeste vluchtelingen vandaan komen, is ook booming.** Globale wapenexporten naar het Midden-Oosten zijn met 61 procent gestegen in de periode 2011-2015 ten opzichte van 2006-2010. Tussen 2005 en 2014 hebben EU-lidstaten voor meer dan 82 miljard euro aan wapenexportvergunningen voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika afgegeven.
- **de beleidsmatige reactie van de EU op vluchtelingen concentreert zich op het raken van smokkelaars en het versterken van de externe grenzen** (waaronder in landen buiten de EU) **en heeft geleid tot grote budgetstijgingen die de industrie ten goede komen.** Veel EU-landen, vooral die in Zuidoost-Europa, hebben hun grenzen nu versterkt met beveiligingshekken.
  - De totale EU-financiering voor grensbewakingsmaatregelen van lidstaten via de belangrijkste financieringsprogramma's bedraagt 4,5 miljard euro tussen 2004 en 2020
  - Het budget voor Frontex, het belangrijkste grensbewakingsagentschap, is met 3688% toegenomen tussen 2005 en 2016 (van 6,3 miljoen naar 238,7 miljoen euro).

- Van nieuwe EU-lidstaten wordt geëist dat zij hun grenzen versterken, als voorwaarde voor lidmaatschap, waardoor nieuwe markten om van te profiteren worden gecreëerd. Materieel dat met financiering door het External Borders Fund werd aangeschaft omvat 545 grenssurveillancesystemen, 22347 stuks operationeel materieel voor grenssurveillance en 212881 stuks operationeel materieel voor grenscontrole.
- Sommige wapenexportvergunningen voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika zijn ook bedoeld voor grenscontrole. In 2015 verstrekte de Nederlandse regering bijvoorbeeld een exportvergunning van 34 miljoen euro aan Thales Nederland voor het leveren van radar en communicatiesystemen voor de Egyptische marine, waarbij werd aangevoerd dat Egypte zijn marine inzet voor grensbewaking.
- **De Europese grensbewakingsindustrie wordt gedomineerd door grote wapenbedrijven**, die allemaal security-afdelingen hebben opgezet of uitgebreid, **en een aantal kleinere IT- en gespecialiseerde securitybedrijven**. De Italiaanse wapengigant Finmeccanica (sinds kort omgedoopt tot Leonardo) identificeerde 'grenscontrole- en bewakingssystemen' als een van de primaire aanjagers van een stijging in opdrachten en omzet.
- **Tot de grote spelers in Europa's grensbewakingscomplex behoren wapenbedrijven Airbus, Finmeccanica, Thales en Safran, evenals technologiegigant Indra. In het bijzonder Finmeccanica en Airbus zijn belangrijke winnaars van EU-contracten gericht op het versterken van grenzen. Airbus is ook de belangrijkste profiteur van door de EU gefinancierde security-onderzoekscontracten.**
- **Finmeccanica, Thales en Airbus, prominente spelers in de EU security-markt, zijn ook drie van de vier grote Europese wapenhandelaren**, allemaal actief in het verkopen aan landen in het Midden en Noord-Afrika. Hun totale omzet in 2015 bedraagt 95 miljard euro.
- **Israëlische bedrijven zijn de enige niet-Europese ontvangers van onderzoeksfinanciering (met dank aan een overeenkomst tussen Israël en de EU uit 1996) en hebben ook een rol gespeeld in het versterken van de grenzen van Bulgarije en Hongarij.** Ze promoten hun expertise gebaseerd op de scheidingsmuur op de West Bank en de grens tussen Gaza en Egypte. Het Israëlische bedrijf BTec Electronic Security Systems, dat door Frontex werd geselecteerd om deel te nemen aan een workshop over 'Border Surveillance Sensors and Platforms' in april 2014, pochte in haar aanmeldingsmail dat haar 'technologieën, oplossingen en producten zijn geïnstalleerd op de Israëlisch-Palestijnse grens."
- De wapen- en security-industrie heeft invloed op het EU-grensbewakingsbeleid door lobbyen, door reguliere interactie met EU grensinstituten en door het vormgeven van onderzoeksbeleid. De European Organisation for Security (EOS), waartoe Thales, Finmeccanica en Airbus behoren, is het meest actief in lobbyen voor toenemende grensbewaking. Tussen 2011 en 2015 spendeerde Airbus minimaal 7,5 miljoen euro aan lobbyen, Finmeccanica en Thales elk meer dan 1 miljoen euro, Indra bijna 1,5 miljoen euro en Safran meer dan 2 miljoen euro. Lobbyorganisatie EOS gaf minimaal 1,2 miljoen euro uit, terwijl ASD ongeveer 3,5 miljoen euro besteedde. Veel van hun voorstellen, zoals het opzetten van een Europees grensbewakingsagentschap, zijn uiteindelijk terug te vinden in beleid – zie bijvoorbeeld de transformatie van Frontex naar een Europees Grens- en Kustwachtagentschap (EGKA). Bovendien zorgen de halfjaarlijkse industriedagen van Frontex/EGKA en haar deelname in speciale 'security ronde tafelgesprekken' en gespecialiseerde wapen- en securitybeurzen ervoor, dat er regelmatige communicatie en een natuurlijke affiniteit voor samenwerking is ontstaan.
- De wapen- en beveiligingsindustrie zijn erin geslaagd de 316 miljoen euro financiering voor onderzoek op securityvlak binnen te halen, de agenda voor onderzoek te bepalen, en dan vaak te profiteren van daaruit voortvloeiende contracten. Sinds 2002 heeft de EU 56 projecten op het gebied van grensbewaking en -controle gefinancierd.

Dit rapport toont aan hoe de belangen van de Europese politieke leiders, die trachten de grenzen te militariseren, en de belangrijkste Europese wapen- en security-bedrijven, steeds meer gelijk lopen. Het gaat echter niet alleen om samenlopende belangen of profiteren van een crisis, maar ook om de richting die Europa inslaat op dit kritieke moment. Meer dan een halve eeuw geleden waarschuwde de toenmalige Amerikaanse president Eisenhower voor de gevaren van het militair-industriële complex, wier macht "onze vrijheden en het democratisch proces in gevaar zou kunnen brengen". Vandaag hebben we te maken met een nog machtiger militair-security-industrieel complex, dat technologieën inzet die zich zowel naar binnen als naar buiten keren. Deze richten zich nu tegen een van de meest kwetsbare, wanhopige groepen mensen ter wereld. We mogen niet toestaan dat het militair-security-industrieel complex hiermee weg komt; dat zou een aanslag zijn op de Europese democratie, en op een Europa gebaseerd op een ideaal van samenwerking en vrede. Zoals Eisenhower het zei: "Op de lange weg van de geschiedenis die nog geschreven wordt, moet deze steeds kleiner wordende wereld van ons voorkomen een samenleving van angst en haat te worden, en, in plaats daarvan, een trotse confederatie van wederzijds vertrouwen en respect zijn."

INLEIDING

DE EU-OORLOG TEGEN IMMIGRATIE

“Wapen- en technologiebedrijven hebben het meest gewonnen bij Europa’s waanzinnig ‘gevecht tegen illegale migratie’.”

– Hein de Haas, professor migratiestudies aan de Universiteit van Amsterdam¹

De reis van Syrische vluchtelingen op zoek naar een veilige toekomst in Europa is er een die getekend is door geweld. Ze verlaten een door oorlog verscheurd land waar families getuige zijn van dood en vernieling, en komen dan meer geweld tegen aan de grenzen van Europa. Hoe ze ook reizen, over land of over zee, met hulp van duurbetaalde smokkelaars of alleen, ze worden opgewacht door gemilitariseerde grenzen. Frontex- en NAVO-patrouilles in de Egeïsche Zee, ondersteund door geavanceerde surveillancesystemen, proberen actief boten met vluchtelingen tegen te houden. In Griekenland worden vluchtelingen geconfronteerd met traangasgebruik door de politie of aanvallen door paramilitairen. De landsgrenzen met Bulgarije en Macedonië zijn afgesloten met security-hekken met NAVO-prikkelraad. Zelfs als ze een weg weten te vinden langs al deze obstakels, lopen vluchtelingen continu het gevaar van opsluiting, deportatie of aanvallen door extreemrechtse bendes. Welkom in Europa, toneel van een oorlog tegen immigratie.

Hamid Shurbaji, 24, studeerde Franse literatuur aan de Universiteit van Damascus toen de revolutie in Syrie losbarstte. Hij kwam erachter dat hij door het regime gezocht werd wegens zijn betrokkenheid bij vreedzame protesten tijdens het eerste jaar van de volksbeweging in 2011. "Ik kon er niet meer tegen", legde Shurbaji uit. "Mijn thuisstad Darya was volledig verwoest en ik heb veel familieleden verloren. Ik kon niet blijven terwijl de veiligheidstroepen onschuldige mensen vermoordden. Er was daar niets meer over voor mij, toen al m'n geliefden of gevangen gezet, of gedood of naar het buitenland gevlucht waren."

Hij besloot om naar Libië te reizen en vandaar een weg naar Europa te vinden. Hij slaagde erin de Libische grens te bereiken en probeerde die stiekem over te steken. Hij liep anderhalve dag langs de grens om te proberen binnen te komen, maar werd opgepakt door Libische grensbewakers. Hij werd ervan beschuldigd een jihadist te zijn die van plan was in Libië te komen vechten. Hij werd een paar dagen vastgehouden en toen weer vrijgelaten.

Hij vertrok naar Zowara, de Libische kuststad dichtbij Tunesië, waar hij een mensensmokkelaar ontmoette. "Het kostte me een hele maand om uiteindelijk op een boot naar Europa te komen, maar het lukte helaas niet. De Libische kustwacht bestormde de boot, hield ons allemaal twee dagen vast en liet ons toen gaan", zo beschrijft Hamed zijn eerste poging.

Zijn derde en laatste poging was de meest bizarre en verschrikkelijke van allemaal. De smokkelaars slaagden

erin meer dan 730 mensen op een tweedeksboot te proppen. "Wij hadden niet verwacht zoveel mensen tegelijk op dezelfde boot te zien", zei Hamed. "Na een paar uur op zee begon de boot te zinken en water door te laten. We zijn minstens 24 uur non-stop bezig geweest met emmers water uit de boot te scheppen."

Een paar uur later merkten ze aan de horizon een helikopter op. Deze cirkelde enkele minuten om hen heen en vertrok toen weer. "Direct daarna zagen we dat een schip onder Deense vlag snel op ons afkwam", aldus Hamed. "Terwijl wij probeerden dichterbij te komen, raakte het grote schip de punt van onze boot waardoor deze nog sneller begon te zinken."

Het duurde minstens vijf uur om de opvarenden te redden, enkel met hulp van de kustwacht van Malta. Voor sommigen was het te laat. Negen mensen verdronken en 30 anderen stikten benedendeks door rook van de motor.

De reddingsboot zette hen af in Catania op Sicilië. "Mijn vriend en ik vertrokken daarna naar Frankrijk, maar werden gepakt door de Franse politie. Deze nam onze vingerafdrukken en stuurde ons terug naar Italië", zei Hamed. Terug in Milaan ontmoetten ze een smokkelaar die hen met een auto Duitsland insmokkelde. Zodra hij Duitsland binnen was, gaf hij zichzelf aan bij de politie in Dortmund.

Na drie maanden in Duitsland kreeg Hamed eindelijk een vluchtelingenstatus en werd een legale inwoner van het land.²

Aan het eind van 2015 waren wereldwijd meer dan 60 miljoen mensen op de vlucht, volgens vluchtelingenorganisatie UNHCR. De meesten van hen werden ergens in hun land van herkomst of in buurlanden opgevangen. Europa, dat sinds vorige zomer de alarmklok aan het luiden is over de zogenaamde 'vluchtelingen crisis', werd door iets meer dan een miljoen migranten bereikt in 2015. Dit is slechts een heel klein deel van het totaal aantal ontheemden op de wereld. In 2014 "huisvestten ontwikkelingslanden meer dan 86% van de vluchtelingen in de wereld, tegen 70% tien jaar eerder."³

Desalniettemin wordt de media en het officiële debat in de EU beheerst door ongekeerde paniek. 2015 en de eerste helft van 2016 waren het grimmige toneel van snel toenemende grensbewaking, stijgend gebruik van militair personeel en militaire middelen, en regelmatige EU-bijeenkomsten, in een poging 'oplossingen' te vinden om vluchtelingen te weerhouden naar Europa te komen.

Deskundigen, mensenrechtenorganisaties en activisten hebben keer op keer gewaarschuwd dat de militarisering van de EU-buitengrenzen wanhopige mensen niet tegen zal houden Europa te proberen te bereiken. Het zal hen daarentegen dwingen meer risico's te nemen, waaronder het overgaan naar steeds gevaarlijkere migratieroutes.

En inderdaad, de gevolgen van de EU-maatregelen om grenzen te 'beveiligen' in de afgelopen jaren, met een stijgend aantal migranten, zijn meer dodelijk dan ooit geweest. De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) telde 3770 omgekomen of vermiste migranten op de Middellandse Zee in 2015, met de vermelding dat dit jaar "de scherpste stijging in aankomsten in Europa en doden in de Middellandse Zee tekende."⁴ In de eerste vijf maanden van 2016 zijn al 2443 mensen omgekomen.⁵ In het algemeen gaat het hierbij om terughoudende schattingen, niet alle doden worden ontdekt en meegeteld.

Het antwoord van de EU op dit tragische dodental komt slechts neer op het verder opvoeren van grensbewaking en -controles. Er wordt niet of nauwelijks aandacht besteed aan de redenen dat mensen vluchtelingen worden. Verreweg het grootste deel van de mensen die in 2015 in Europa aankwamen waren afkomstig uit de door oorlog verscheurde

landen Syrië, Afghanistan en Irak, waar Europese en bredere westerse interventies en beleid, waaronder wapenhandel, bijgedragen hebben aan geweld en chaos. Andere aanjagers van migratie zijn repressie en mensenrechtenschendingen, zoals bijvoorbeeld in Eritrea, waar ook veel vluchtelingen naar Europa vandaan komen. In veel landen zijn vrouwen en LGBTQ+-mensen doelwit van discriminatie en geweld.

Armoede, honger en economische ongelijkheid zijn eveneens redenen voor migratie. Pogingen om vluchtelingen weg te zetten als 'economische migranten' of 'gelukszoekers' ontkennen de inhumane gevolgen van een onrechtvaardig economisch systeem en de vele manieren waarop mensen en de planeet worden uitgebuit ten behoeve van enkelen.

Wie profiteert, naast extreemrechtse politici, van deze oorlog tegen immigratie? Zoals dit rapport aantoont behoren militaire en security-bedrijven tot de belangrijkste winnaars van het antwoord van de EU op de huidige vluchtelingentragedie. Een belangrijk deel van grensbewakingsaankopen van EU-lidstaten, en van buurlanden, wordt gefinancierd door EU-fondsen. De EU en individuele lidstaten hebben het laatste decennium miljarden euro's aan grensbeveiliging uitgegeven. De militaire en security-industrie profiteert hier niet alleen van, deze is ook in toenemende mate betrokken bij het vormgeven van EU-beleid door het constant lobbyen op het gebied van grensbewaking en -controle, en voor meer financiering voor onderzoek en aankopen op dit vlak. Er is een Europees grensbeveiliging-industrieel-complex ontstaan, waarbinnen de belangen van de Europese 'securocraten' en de winsten van militaire bedrijven steeds meer gelijk op lopen.

Dit rapport laat ook zien hoe cynisch deze industrie profiteert van beide kanten van de tragedie: eerst door wapens te leveren die bijdragen aan conflicten en chaos die mensen tot vluchten dwingen, en dan opnieuw door securitymateriaal te leveren dat deze vluchtelingen moet tegenhouden bij het vinden van een veilige en leefbare toekomst. Grote Europese wapenbedrijven als Airbus, Finmeccanica en Thales behoren tot de belangrijkste spelers in dit theater van onmenselijkheid en schendingen van fundamentele rechten.

BRANDSTOF VOOR DE VLUCHTELINGENTRAGEDIE: EU WAPENEXPORTEN

De recente stijging van vluchtelingen die Europa proberen binnen te komen is geen fenomeen dat uit de lucht is komen vallen. Het Midden-Oosten en Noord-Afrika zijn het afgelopen decennium een theater van uitdijende chaos geworden, waarbij oorlog, geweld, repressie, mensenrechtenschendingen en armoede steeds meer mensen treffen. De gevolgen van klimaatverandering spelen ook een steeds belangrijkere rol in de toename van chaos.⁶

De oorzaken en achtergronden van deze crises zijn complex en uitgebreid, maar een ding is duidelijk: de ruime beschikbaarheid van wapens helpt niet de verdere escalatie van conflicten te voorkomen. Er is geen tekort aan wapens in deze regio: sterker nog, deze wordt overspoeld met wapens. Landen in het Midden-Oosten behoren tot de grootste wapenaankopers ter wereld. Naast de Verenigde Staten zijn EU-landen de belangrijkste leveranciers van deze wapens.

Zelfs met (gedeeltelijke) wapenembargo's, ingesteld door de VN en/of de EU, tegen Egypte, Iran, Libië, Somalië, Zuid-Soedan, Soedan, Syrië en Jemen en tegen non-statelijke strijdkrachten in Irak en Libanon, blijven de EU-wapenexporten naar de regio zeer significant.⁷ In het decennium tussen 2005 en 2014 hebben EU-lidstaten voor meer dan 82 miljard euro aan wapenexportvergunningen voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika afgegeven (zie tabel 1). Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) zijn de tweede en derde grootste ontvangers van wapens uit de EU.

TABEL 1

WAARDE WAPENEXPORTVERGUNNINGEN VOOR MIDDEN-OOSTEN EN NOORD-AFRIKA (2005-2014) IN MILJOENEN EURO (LANDEN MET MEER DAN 50 MILJOEN EURO AAN VERGUNNINGEN)

Ontvanger	Waarde
Afghanistan	1.343
Algerije	5.678
Arabia Saudi	25.844
Bahrein	462
Egypte	2.865
Ethiopië	186
Irak	1.352
Israël	2.195
Jemen	250
Jordanië	768
Koeweit	3.525
Libanon	146
Libië	1.142
Marokko	4.102
Oman	7.437
Qatar	2.297
Saoedi-Arabië	25.844
Tunesië	255
Turkije	6.320
Ver. Arabische Emiraten	16.122
Totaal	82.289

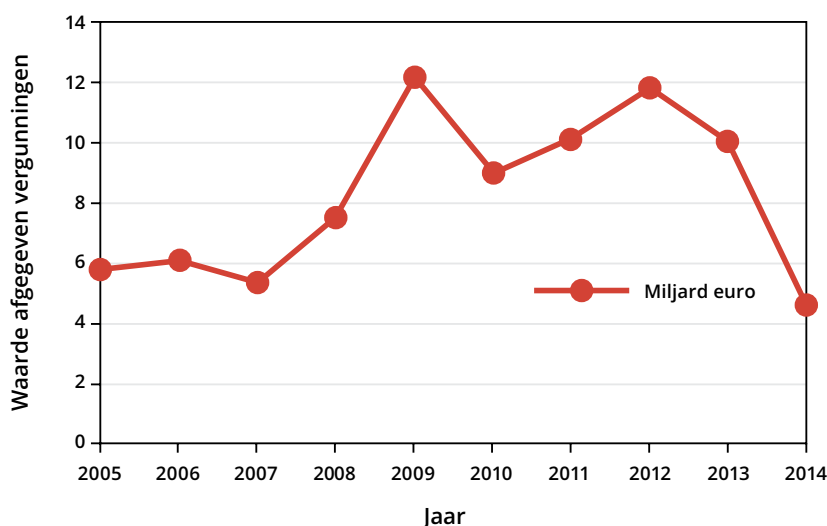
Bron: Official Journal of the European Union annual reports on the European Union Code of Conduct on Arms Exports; Tabel: Stop Wapenhandel

Sinds 2008 zijn de EU-wapenexporten naar deze landen fors gestegen. Het gebruik van zulke wapens om volksofstanden neer te slaan tijdens de zogenaamde 'Arabische Lente' van 2011 heeft niet geresulteerd in een terughoudender

wapenexportbeleid. Ondanks de oorlogen in Syrië en Jemen, gewapende conflicten in Libië, Irak en Turkije en ernstige mensenrechtenschendingen in Egypte en Saoedi-Arabië gaan de EU-wapenexporten naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika gewoon door. Een afname in de exporten in 2014 heeft vooral te maken met (tijdelijke) lagere uitgaven van Saoedi-Arabië en de VAE, met name veroorzaakt door dalende olieprijsen en -inkomsten.

Volgens het onderzoeksinstituut SIPRI zijn de wereldwijde wapenexporten naar het Midden-Oosten met 61 procent toegenomen in de periode 2011-2015 ten opzichte van de periode 2006-2010.⁸ In 2015 was Saoedi-Arabië de grootste wapenimporteur ter wereld. Egypte, de VAE, Irak, Qatar, Algerije, Israël en Turkije zijn ook terug te vinden in de top 20.⁹ Pieter Wezeman, Senior Researcher bij SIPRI, voorspelde dat "grote wapenleveranties aan het Midden-Oosten volgens planning zullen aanhouden, als onderdeel van contracten die in de afgelopen vijf jaar zijn getekend."¹⁰

GRAFIEK 1
WAARDE AFGEGEVEN VERGUNNINGEN EU WAPENEXPORT
NAAR MIDDEN-OOSTEN EN NOORD-AFRIKA

De snelle opkomst van *Daesh* (ook bekend als Islamitische Staat (IS)) is eveneens deels te wijten aan eerdere wapenexporten naar het Midden-Oosten. Onderzoek van Amnesty International toonde aan dat *Daesh* zijn meeste wapens krijgt uit het veroveren van of illegaal kopen uit Iraakse voorraden.¹¹

In het algemeen geldt dat non-staatelijke groeperingen wapens weliswaar via 'illegale' wegen kunnen verkrijgen, maar dat deze wapens oorspronkelijk via legale weg op de markt zijn gekomen. Verdere verspreiding van wapens, vooral kleine wapens, na beëindiging van conflicten is een terugkerend probleem. Een ander voorbeeld is de verspreiding van wapens uit Libië, na de val van Khadaffi, door illegale wapenexport naar door conflict verscheurde landen als Syrië en Mali.¹²

Diverse landen in het Midden-Oosten waren betrokken bij het van wapens voorzien van diverse partijen in de oorlog in Syrië. Qatar, Turkije, Saoedi-Arabië, Jordanië en de VAE werden alle genoemd als spelers in deze geheime wapenleveranties. Al deze landen zijn belangrijke klanten van de Europese wapenindustrie. Hetzelfde geldt voor de landen die betrokken zijn bij de oorlog in Jemen. Er is een VN-wapenembargo tegen de non-staatelijke strijdkrachten in deze oorlog, maar EU-wapenexporten naar de meeste landen in de door Saoedi-Arabië geleide coalitie (Bahrein, Egypte, Jordanië, Koeweit, Marokko, Qatar en de VAE) blijven onverminderd doorgaan.

Verscheidene grote wapenbedrijven benoemden de instabiliteit in het Midden-Oosten richting hun investeerders als garantie voor toekomstperspectieven voor hun handel.¹³ De wapenbedrijven worden ondersteund door Europese regeringen, die actief Europese wapens promoten in de regio en, op z'n zachtst gezegd, zeer onwillig zijn een strikter wapenexportbeleid te gaan voeren. Officiële vertegenwoordigers van landen uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika zijn nog altijd zeer geziene gasten bij grote Europese wapenbeurzen.

Anti-wapenhandel groepen hebben aangedrongen op een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië, met een beroep op VN-verklaringen over door de door Saoedi-Arabië geleide coalitie gepleegde oorlogsmisdaden

in de Jemen-oorlog. In Februari 2016 stemde het Europees Parlement voor zo'n embargo, maar de Raad van de EU, die beslist in zulke zaken, kwam niet in actie.

EU-lidstaten gaan door met het afgeven van exportvergunningen voor wapenleveranties aan Saoedi-Arabië en andere landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Slechts enkele uren na de stemming in het Europees Parlement prees de Britse premier David Cameron de Britse wapenbedrijven die zaken doen met Saoedi-Arabië. Hij zei trots te zijn op de 'briljante zaken' die wapengigant BAE Systems aan het land had verkocht en kondigde aan dat de Britten "meer werk te doen hebben in Saoedi-Arabië."¹⁴

TABEL 2
GROOTSTE EUROPESE WAPENPRODUCENTEN

Positie (2014)	Mondiale positie	Bedrijf	Land	Wapenverkopten als % totale verkopen	Omzet (2015) in euro	Winst (2015) in euro
1	3	BAE Systems	VK	94	21.2 billion	2.10 billion
2	7	Airbus	Transeuropees	18	64 billion	4.09 billion
3	9	Finmeccanica	Italië	54	13 billion	0.88 billion
4	12	Thales	Frankrijk	50	14.1 billion	1.22 billion

Bronnen: SIPRI, Top 100 arms producing companies in 2014, 2015; Jaarrapportages 2015 van de betreffende bedrijven

In 2015 behaalde BAE Systems, het grootste Europese wapenbedrijf, 21.8% van haar inkomsten uit verkopen aan Saoedi-Arabië. Belangrijke verkopen waren Typhoon vliegtuigen – in gebruik in de oorlog in Jemen -, HAWK trainingsvliegtuigen en de modernisering van pantservoertuigen. BAE is ook in de race voor vier contracten voor gevechtsvoertuigen in het Midden-Oosten.¹⁵

Net als BAE Systems hebben de andere drie grote Europese wapenproducenten (Airbus, Finmeccanica en Thales) kantoren in het Midden-Oosten, waar ze goede zaken doen. Habib Fekih, President van de Airbus Group Africa and Middle East, scheidte op over de stijgende wapenverkopten door conflicten in de regio.¹⁶ Recentelijk verkocht Airbus twee tankvliegtuigen aan Qatar, vier C295W patrouille- en transportvliegtuigen aan Saoedi-Arabië en 24 militaire helikopters aan Koeweit.¹⁷

Finmeccanica kreeg een contract voor de modernisering van zes schepen van de marine van Bahrein.¹⁸ Het gaat ook 28 Eurofighter Typhoons, gebouwd door een consortium met Airbus en BE Systems, aan Koeweit leveren, als onderdeel van een deal met een waarde van meer dan negen miljard dollar.¹⁹ Een andere belangrijke verkoop is die van Kronos-radar aan Qatar, dat het gaat gebruiken om het luchtruim te monitoren.²⁰

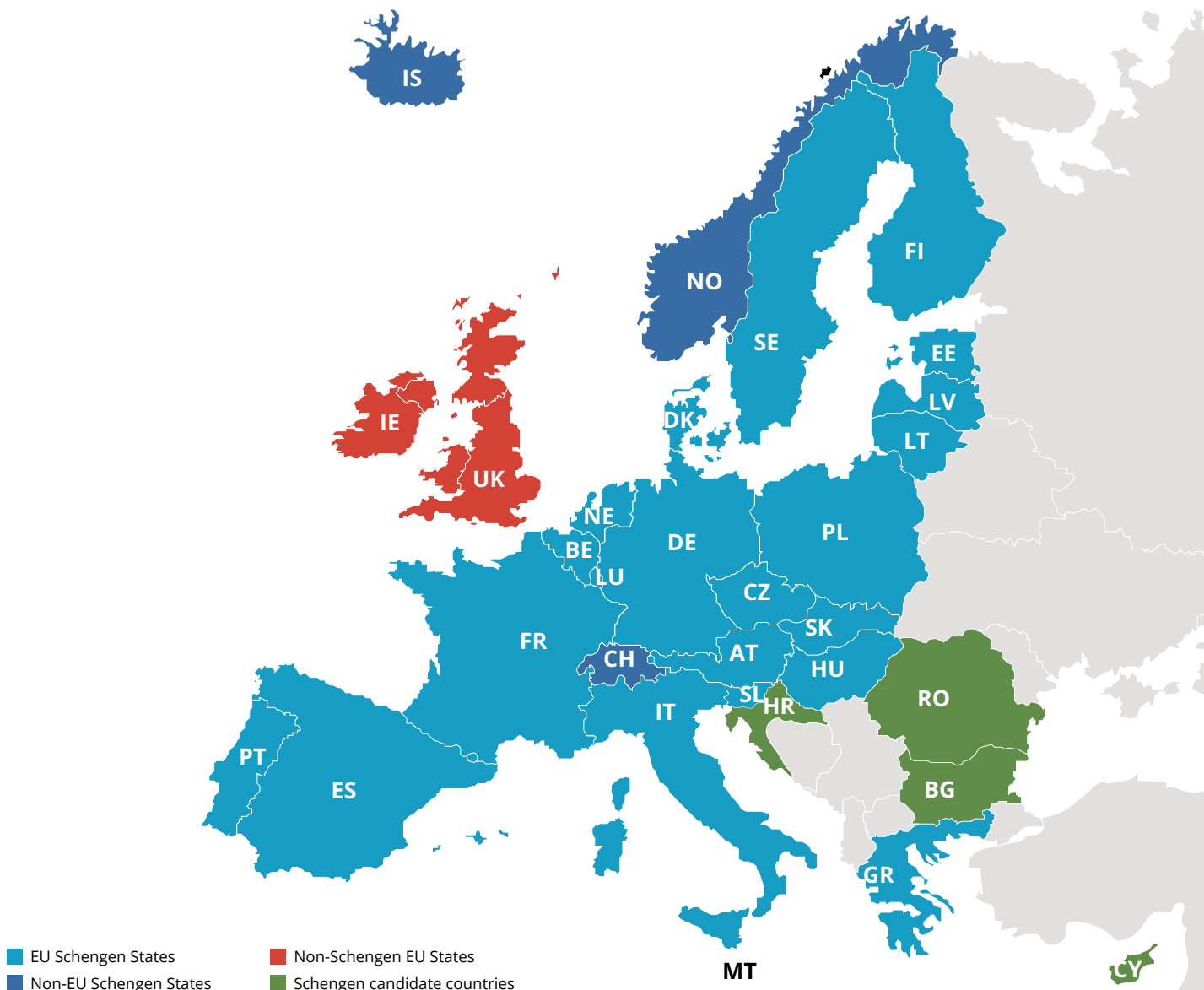
Enkele van de grootste militaire contracten, met een waarde van meer dan 100 miljoen euro, van Thales in 2015 betroffen landen in het Midden-Oosten. Egypte en Qatar kochten Rafale vliegtuigen, terwijl twee andere onbenoemde landen onbekend 'militair materieel' bestelden.²¹

HET ANTWOORD VAN DE EU: MILITARISERING VAN DE GRENZEN

Terwijl de rol van de EU in het leveren van brandstof voor chaos en conflicten in het Midden-Oosten en Noord-Afrika niet te ontkennen valt, niet in de laatste plaats door het voortzetten van wapenexporten, weigert Europa serieuze verantwoordelijkheid te nemen voor de tragische consequenties van hierdoor ontstaan geweld en instabiliteit. In plaats daarvan worden vluchtelingen, die op zoek zijn naar een veilige plaats met de kans een leven op te bouwen, geframed als een bedreiging voor de Europese veiligheid en welvaart. Ze lopen op tegen de muren van 'Fort Europa', en worden geconfronteerd met steeds meer (militaire) middelen om hen buiten te houden of te krijgen.

Deze groeiende beveiligingstechnologie en militarisering aan de grenzen bouwt voort op bestaand EU-beleid. De fundamenteën van het huidige EU grensbeveiligingsbeleid werden gelegd met het tekenen van het Schengenakkoord in juni 1985 in het gelijknamige dorp in Luxemburg. Dit akkoord koppelde het gradueel openen van de interne grenzen binnen het gemeenschappelijke gebied van de deelnemende staten (sinds de aanvullende Schengen Conventie van 1990 bekend als de 'Schengenzone') met robuuste controles aan de externe grenzen van het gebied. Met het Verdrag van Amsterdam van 1999 werden de Schengen-verdragen en -regels onderdeel van de EU-wetten, waarbij lidstaten verplicht werden deze te volgen.

Sindsdien is het beveiligen van de externe grenzen van de EU een van de hoekstenen van het gemeenschappelijk beleid geworden. Dit leidde tot een toename in surveillance en militaire patrouilles, vooral op migratieroutes naar Zuid-Europa. De Middellandse Zee is een dodelijke val geworden, omdat migranten gedwongen worden steeds gevaarlijkere routes te nemen. De meeste schuld hiervoor wordt afgeschoven op mensensmokkelaars, maar het escalerend gebruik van militaire middelen om migratie te stoppen is de belangrijkste oorzaak van doden onder migranten. Daarnaast probeert de EU samen te werken met derde landen om zo migranten zo vroeg mogelijk op hun reis richting Europa tegen te kunnen houden, de zogenaamde externalisering van de grenzen.

Beide aanpakken zijn uiterst problematisch en worden bekritiseerd door mensenrechteninstuties en -organisaties vanwege hun ernstige gevolgen. De rechten van mensen op de vlucht worden geschonden, waaronder het recht om asiel te zoeken. Hun roep om veilige routes, waarlangs vluchtelingen Europa kunnen bereiken en hun rechten kunnen uitoefenen, is aan dovemensoren gericht. In het ergste geval kost dit beleid mensenlevens.

'STRIJDEN TEGEN ILLEGALE IMMIGRATIE'

Het The Hague Programme van 2005 stelde een EU agenda op voor 'Justice, Freedom and Security'. Het gaf prioriteit aan de "strijd tegen alle vormen van illegale immigratie", waarbij diverse beleidsdoelstellingen werden genoemd die centraal zijn blijven staan in het EU-migratiebeleid. Daartoe behoren "samenwerking met derde landen", "geïntegreerd beheer van externe grenzen", "een geïntegreerde technologische aanpak" en "verbeteren van informatieuitwisseling."²²

Het troetelkind van dit beleid is EUROSUR, het omvattende Europese grensurveillance-systeem-van-systemen, dat officieel gelanceerd werd in december 2013, na jaren van voorbereidingen.²³

Het voorziet in uitwisselingen van real time-beelden en data tussen EU-lidstaten, door een netwerk van Nationale Coördinatie Centra, gecoördineerd door Frontex, het EU-agentschap voor de bescherming van de buitengrenzen. Gebaseerd op deze informatie "maakt Frontex een Europese situatieschets en een gemeenschappelijke 'pre-frontier intelligence picture' (gericht op gebieden buiten de grenzen van de Schengenzone en de EU)."²⁴ De Europese Commissie liet weten dat EUROSUR "een proces [is] dat nooit

zal stoppen" en dat altijd verbeteringen nodig heeft. Daarmee wordt aan de militaire en security-industrie een signaal afgegeven dat een steeds voortdurende vraag naar nieuw 'verbeterd' materiaal belooft.²⁵

Tijdens een bijeenkomst in juni 2014 concludeerde de Europese Raad: "De Schengenzone [...] en het stijgend aantal mensen dat naar de EU reist vereist efficiënt management van de gemeenschappelijke buitengrenzen van de EU om een sterke bescherming te garanderen. De Unie moet alle gereedschappen die ter beschikking staan gebruiken om lidstaten bij deze taak te helpen."

Deze alarmistische taal werd ondersteund door militaristische retoriek, het framen van vluchtelingen als een bedreiging voor de veiligheid en de roep om "een robuuste strijd tegen irreguliere migratie."²⁶ In 2015 en 2016 kondigde de EU een lange lijst van maatregelen tegen 'illegale' immigratie aan, waarbij de militaire toon van de reacties steeds sterker klonk.

EUNAVFOR MED

Gedurende één week in april 2015 kapseisden twee schepen met migranten die onderweg waren van Libië naar Europa, resulterend in honderden doden. De EU reageerde door de militaire operatie 'European Union Naval Force - Mediterranean Operation Sophia' (EUNAVFOR MED) aan te kondigen, met als doel "systematische inspanningen om schepen en ondersteunende middelen die gebruikt worden, of ervan verdacht worden te worden gebruikt, door migrantensmokkelaars te identificeren, in beslag te nemen en te vervreemden."²⁷ Oftewel: in plaats van zich te concentreren op het redden van vluchtelingen werd de focus stevig gelegd op het met militaire middelen aanpakken van smokkelnetwerken.

Het plan, met een EU-budget van 11,82 miljoen euro, bestaat uit drie fases. De eerste is "surveillance en beoordeling van mensensmokkelnetwerken in de zuidelijke centrale Middellandse Zee". De tweede fase draait om "het zoeken en, indien nodig, afleiden van verdachte schepen." En in de laatste fase zou het toegestaan zijn "schepen en gerelateerde middelen, bij voorkeur voor gebruik, te vervreemden en mensensmokkelaars aan te houden."²⁸

Deze operatie markeerde de eerste openlijk militaire reactie tegen vluchtelingen op EU-niveau. Het 'Operation Plan' en de 'Rules of Engagement' voor EUNAVFOR MED zijn niet publiek.²⁹ Steve Peers,

Professor in EU Recht aan de Universiteit van Essex, merkte op basis van beschikbare documenten echter op: “De eigen militaire planners van de EU anticiperen mogelijke acties op de grond, en een hoog risico op verlies van levens van smokkelaars, militair personeel en migranten.”³⁰

EUNAVFOR MED werd bekritiseerd door zowel mensenrechtenorganisaties als militair deskundigen. Judith Sunderland, waarnemend adjunct-directeur van de Europa en Centraal-Azië Afdeling van Human Rights Watch, zei: “[M]ilitaire actie kan migranten en asielzoekers aan serieuze risico’s blootstellen. Het redden van levens op zee en het veilig aan de EU-kust brengen van mensen die in gevaar verkeren op de Middellandse Zee zouden de topprioriteit moeten hebben.”³¹

Desondanks zette de EU door. Eind juli 2015 was de eerste fase van EUNAVFOR MED volledig operationeel, met vier schepen, twee vliegtuigen en drie helikopters, ter beschikking gesteld door Frankrijk, Duitsland, Italië, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk.³² “Nadat alle doelen van de eerste fase met betrekking tot inlichtingen verzamelen, training en ontwikkeling waren behaald”, ging de operatie in oktober de tweede fase in.³³ In januari 2016 meldde de EU dat als resultaat van de operatie “68 boten onttrokken waren aan beschikbaarheid voor illegale organisaties.”³⁴

Commandant van de operatie Enrico Credendino, van de Italiaanse marine, stelde in zijn rapport over EUNAVFOR MED in 2015 voor de capaciteitsopbouw van de Libische kustwacht, die grenscontroles moet overnemen als de EU-missie beëindigd wordt, te ondersteunen, “in ruil voor hun samenwerking in het aanpakken van de irreguliere migratie-kwestie.”³⁵

MILITAIRES AAN DE GRENZEN

De militarisering van grensbeveiliging, door het gebruik van militaire middelen en personeel, is al jaren voortgaand. Sinds het begin van de zogenaamde ‘vluchtelingen crisis’ in 2015 zijn veel landen, vooral aan de zuidoostelijke grens van de EU, begonnen met het inzetten van militairen voor grenscontroles. Op het moment is de zogenaamde ‘Balkan Route’, de meestgebruikte weg voor migranten naar West- en Noord-Europa, bijna compleet afgesloten. Duizenden mensen zijn in verschrikkelijke omstandigheden gestrand in Griekenland en Macedonië.

In mei 2015 zond Bulgarije soldaten naar de grens met Macedonië, toen de angst bestond dat interne beroering in dat land een golf vluchtelingen zou kunnen opleveren.³⁶ In augustus zette het weer 25

soldaten en lichte pantservoertuigen in aan de grens, om grenspolitie te ondersteunen, hoewel gezamenlijke patrouilles niet werden verwacht.³⁷ In oktober doodden Bulgarische grenswachten een Afghaanse vluchteling.³⁸ Human Rights Watch documenteerde tientallen andere gevallen van politieel en militair geweld tegen migranten.³⁹

Macedonische militairen gebruikten traangas en schokgranaten om vluchtelingen tegen te houden die vanuit Griekenland de grens probeerden over te steken. Gauri van Gulik, adjunct-directeur Europa van Amnesty International, zei: “Dit soort paramilitaire reactie is een onacceptabele pushback die internationaal recht schendt.”⁴⁰

Hongarije liet een soortgelijke harde lijn zien door een nieuwe wet aan te nemen die het leger toestaat rubber kogels, traangas en netgeweren te gebruiken tegen migranten.⁴¹ Intussen kondigde Servië aan dat het leger zou kunnen gaan inzetten om vluchtelingen tegen te houden die teruggestuurd worden vanuit Hongarije.⁴²

Ook in Slovenië zette de regering militairen in én huurde private beveiligers in om samen met de grenspolitie patrouilles uit te voeren aan de grens met Kroatië. Boštjan Šefic, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, kondigde aan dat vijftig tot zestig beveiligers de politie aan de grens zouden gaan assisteren.⁴³

Kroatië, Nederland, Oostenrijk en Tsjechië zetten eveneens militair personeel in om te helpen met grensbewaking.⁴⁴ Op migratieroutes richting Europa hebben Egyptische militairen een ‘shoot-to-kill’-beleid tegen vluchtelingen die proberen de grens over te steken. In het najaar van 2015 zijn in ieder geval twee gevallen bekend van Soedanese vluchtelingen die gedood werden.⁴⁵ Egyptische grenswachten doodden daarnaast een achtjarig Syrisch meisje, toen zij een boot met vluchtelingen die naar Europa vertrok beschoot, in lijn met soortgelijke incidenten de afgelopen jaren.⁴⁶

ONDERSTEUNING DOOR NAVO

NAVO patrouilleschepen in de Middellandse Zee speelden al langer een low key-rol in het assisteren bij Frontex grensbewakingsmissies.⁴⁷ Deze rol is echter een stuk actiever geworden.

Afgelopen februari vroegen Duitsland, Griekenland en Turkije de NAVO mee te gaan patrouilleren op de Egeïsche Zee. De NAVO reageerde snel instemmend en de al in de regio actieve ‘Standing Maritime Group

number 2' werd ingezet voor surveillancemissies, in samenwerking met Frontex.⁴⁸ Korte tijd later werd de missie, gestart met vijf schepen, uitgebreid naar Turkse en Griekse wateren.⁴⁹

Jens Stoltenberg, secretaris-generaal van de NAVO, liet weten dat de NAVO-schepen zich zouden beperken tot surveillance en monitoring. Informatie wordt dan doorgegeven aan bijvoorbeeld de Griekse of Turkse kustwacht, die vervolgens op kan treden. De NAVO zelf zou geen schepen met vluchtelingen stoppen of terugduwen. Wel zouden eventueel opgepikte vluchtelingen die via Turkije kwamen naar Turkije teruggebracht worden.⁵⁰ Deze houding, die in lijn is met de algemene deal tussen Turkije en de EU over het direct terugsturen van vluchtelingen, werd bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties. Onder internationaal recht hebben vluchtelingen het recht hun asielaanvraag in een EU-lidstaat in te dienen en beoordeeld te laten worden.⁵¹

De commandant van de NAVO in Europa, de Amerikaanse generaal Philip Breedlove, poneerde zelfs de niet onderbouwde stelling dat vluchtelingen een wapen in handen van Rusland en het regime van Assad zijn. Deze zouden bewust vluchtelingenstromen op gang brengen om Europa te overweldigen en destabiliseren.⁵²

GRENSHEKKEN EN DRONES

Veel EU-landen hebben nu beveiligingshekken op hun grenzen. In eerste instantie stonden er hekken op de grens tussen Bulgarije en Turkije en tussen Griekenland en Turkije, en rond de Spaanse enclaves Ceuta en Mellila in Noord-Afrika. Inmiddels zijn er ook hekken opgetrokken op de grenzen van Oostenrijk, Bulgarije, Estland, Hongarije, Macedonië, Slowakije, Slovenië en Oekraïne.⁵³ Steve Wright, lector aan de School of Social Sciences van Leeds Beckett en onderzoeker naar grensbeveiligingstechnologiën zegt dat "de hi-tech grenshekken politiek theater worden, dat symboliseert dat de autoriteiten dit kritieke probleem aanpakken". Hij waarschuwt dat "het bereik van deze activiteiten langzaam voorbij de bestaande grenzen zal kruipen, waarbij surveillance en robots gebruikt zullen worden om meer doelgerichte 'early warning'- en afschrikkingscapaciteiten te creëren."⁵⁴

De militaire en security-industry zal zeker profiteren. Een grenshek is niet enkel een hek. Zoals Wright en anderen het opsommen: "De grensuitsluitingstechnologiën die worden ingezet tegen irreguliere migranten omvatten echte en virtuele

muren, monitorings- en scherpschutterstorens, camera's, landradars en draadloze telecommunicatie, infrarood surveillance, koolstofdioxidesensoren, informatietechnologie, identificatiesystemen en immigratiedatabases."⁵⁵

Ze waarschuwen voor een toekomst waarin (semi) autonome systemen gebruikt worden tegen migranten. Onbemende vliegtuigen (drones) worden al ingezet voor surveillance.⁵⁶ Grensbeveiligingsautoriteiten in de EU zijn hier zeer geïnteresseerd in, maar hebben op het moment te maken met complexe groepen luchtruimregels. In februari 2016 kondigde Finland aan dat het drones gaat testen om de grens met Rusland te monitoren, naar aanleiding van het stijgend aantal migranten dat via een lange reis naar het noorden door Rusland de EU probeert binnen te komen.⁵⁷ Daarnaast is voorzien dat de European Maritime Safety Agency (EMSA) aan het eind van dit jaar met drones de maritieme grenzen gaat monitoren. EMSA zal de inzet van drones uitbesteden aan een dienstverlener, die via een publieke aanbestedingsprocedure geselecteerd zal worden.⁵⁸

VAN FRONTEx NAAR EEN EUROPEES GRENS- EN KUSTWACHTAGENTSCHAP

Het EU-agentschap voor de bescherming van de externe grenzen, Frontex, werd in 2004 opgericht. De belangrijkste taak is het coördineren van grensbeveiligingsinspanningen van EU-lidstaten en deze te ondersteunen, soms door gezamenlijk (maritieme) operaties. In de nasleep van diverse grote schipbreukincidenten, waarbij honderden migranten omkwamen, werden zulke operaties, en meer grensbewakingsmaatregelen in het algemeen, gepresenteerd als dé middelen om te voorkomen dat mensen sterven op zee.

Frontex-directeur Fabio Leggeri was echter eerlijker over de echte doelen, toen hij zei dat een focus op het redden van vluchtelingen alleen maar mensensmokkelaars in de kaart zou spelen.⁵⁹ Vele Europese politici brengen soortgelijke argumenten naar voren. Deze zijn in flagrante tegenspraak met het bewijs dat onderzoekers en activisten leveren. Zij zeggen al jaren dat het precies de toename van grenscontroles en de militarisering van grensbewaking is, waardoor vluchtelingen geen veilige routes richting Europa kunnen gebruiken, waarvan smokkelaars profiteren. Volgens Hein de Haas, professor migratiestudies aan de Universiteit van Amsterdam en

voormalig directeur van het International Migration Institute van de Oxford University, "gaat er veel geld naar grenscontroles, maar dit richt zich niet op de oorzaken van migratie. In plaats daarvan helpt het twee groepen, de smokkelaars en de migratiecontrole-industrie, terwijl het lijden en de grensdoden onder migranten en vluchtelingen toeneemt."⁶⁰ Met andere woorden: de consequenties van het beleid waarin geen veilige routes aangeboden worden is niet zozeer een afschrikkingsmiddel als wel een terdoodveroordeling voor vele wanhopige migranten.

Voor haar operationele werk was Frontex volledig afhankelijk van door lidstaten geleverd personeel en materieel. Dit was een probleem, omdat de lidstaten berucht waren om hun terughoudendheid in toezeggingen en het slecht nakomen van hun verplichtingen.⁶¹ Hoewel Frontex sinds september 2011 eigen materieel mocht kopen of huren is dit nooit echt van de grond gekomen, met uitzondering van enkele proefprojecten.⁶² In februari 2016 opperde Leggeri zelfs het inhuren van private bedrijven voor door Frontex ondersteunde grenscontroles in Griekenland, vanwege een tekort aan door lidstaten geleverd personeel.⁶³

In de tweede helft van 2015 presenteerde de Europese Commissie plannen om Frontex te vervangen door een meer robuuste nieuwe institutie, een Europees Grens- en Kustwachtagentschap.⁶⁴ Het mandaat van dit nieuwe agentschap zou op enkele fundamentele punten afwijken van dat van Frontex, waardoor het meer eigen middelen en meer controle over de inspanningen van lidstaten krijgt:

- een toezichhoudende rol in het beoordelen van de grensbewakingscapaciteiten van lidstaten, culminerend in een bindende beslissing om maatregelen te nemen om deze te versterken;
- de mogelijkheid direct te interveniëren in een lidstaat, zelfs zonder instemming van deze lidstaat, op beslissing van de Europese Commissie;
- het verplicht samenbrengen van grenswachten, door het oprichten van een snelle reservepool, waarvoor lidstaten personeel moeten afstaan;
- het opzetten van een eigen technisch materieel-pool, door zelf of in co-eigenaarschap met een lidstaat materieel aan te schaffen, en door transport- en operationeel materieel dat lidstaten met geld van het Internal Security Fund hebben gekocht op te kunnen eisen;
- directe deelname in het management

van onderzoeks- en innovatieactiviteiten, waaronder die voor het gebruik van drones, meer geavanceerde surveillancetechnologie en systemen om informatie uit te wisselen (zoals ook voorzien onder EUROSUR-regels);

- samenwerking met het European Fisheries Control Agency en het European Maritime Safety Agency in het leveren van multidoelservices aan nationale autoriteiten;
- toenemende samenwerking met derde landen, waaronder gezamenlijke operaties (ook op het grodngebied van derde landen) en het inzetten van verbindingsofficieren.

Het voorstel voorziet ook duidelijk het gebruik van wapens: "Tijdens het uitvoeren van hun taken en het uitoefenen van hun bevoegdheden, zullen teamleden gemachtigd zijn geweld te gebruiken, waaronder het gebruik van dienstwapens, munitie en hun uitrusting."⁶⁵

TABEL 3
BUDGET FRONTEX (IN MILJOEN EURO)

2005	2006	2007	2008	2009	2010
6,3	19,2	42	70,4	83,3	92,8
2011	2012	2013	2014	2015	2016
118,2	89,6	94	97,9	142,6	238,7
Total: 1.095					

Het budget van Frontex werd in de loop van 2015 verschillende keren verhoogd. Het budget dat uiteindelijk werd goedgekeurd voor 2016 is zelfs een verbazingwekkende 67% hoger dan dat van vorig jaar. Volgens het voorstel voor een Europees Grens- en Kustwachtagentschap zal dit voor de komende jaren het minimumbudget voor dit nieuwe agentschap zijn. Voor 2017 is 31,5 miljoen euro extra aangevraagd, waaronder 10 miljoen euro voor het aankopen van klein- en middenformaat operationeel materieel.

Als de oprichting van het Europees Grens- en Kustwachtagentschap doorgaat, zou dit een fundamentele verandering naar een door de EU gecontroleerd systeem van grensbeveiliging worden, met de mogelijkheid lidstaten te passeren, te dwingen controles te versterken en materieel aan te kopen of te moderniseren. Het is niet moeilijk te verspellen dat dit vluchtelingen zal dwingen steeds gevaarlijkere routes te gebruiken, ten gunste van het verdienmodel voor smokkelaars. Voor de militaire en security-industrie betekent het echter het vooruitzicht van meer opdrachten vanuit het agentschap zelf en vanuit lidstaten.

EXTERNALISERING VAN DE EU-GRENZEN

De EU hanteert al lang een beleid om te proberen vluchtelingen tegen te houden voordat ze de grenzen van Europa bereiken, bekend als de 'externalisering' van haar grenzen. Hierin werkt de EU samen met derde landen, met name in Afrika, het Midden-Oosten en Oost-Europa, waarbij zij de rol van vooruitgeschoven grensposten spelen. In oktober 2013, stelde Catherine Ashton, toen de hoge vertegenwoordiger voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van de EU: "Het is [...] in het belang van de EU te helpen de capaciteiten van derde landen op te bouwen om hun eigen grondgebied te controleren, mensen- en goederenstromen te beheersen en hun respectievelijke veiligheidsuitdagingen aan te pakken."⁶⁶

Echter, volgens het Rode Kruis "zijn de effecten van externalisering zorgelijk vanuit een humanitair oogpunt. In de praktijk is de reis naar de EU steeds gevaarlijker geworden, dat draagt bij aan de kwetsbaarheid van migranten. Op beleidsniveau maakt het gebrek aan legale wegen om de EU binnen te komen het nog moeilijker voor kwetsbare migranten de EU veilig te bereiken en hun legale rechten uit te oefenen."⁶⁷

De manier waarop de EU derde landen overhaalt hun rol als vooruitgeschoven post te spelen wordt soms gezien als een vorm van chantage of omkoping.⁶⁸ Een hoge diplomaat, betrokken bij de onderhandelingen over grensbewaking tussen de EU en Afrikaanse regeringen, stelde dat de meeste Afrikaanse regeringen "zeggen dat het allemaal draait om het door Europa externaliseren en uitbesteden van haar eigen problemen."⁶⁹

EU-financiering van grensbewakingsprogramma's en materieelaankopen maakt onderdeel uit van dit uitbestedingsproces. Het recent uitgebrachte EUROSUR Handbook, bijvoorbeeld, bevat het versterken van de capaciteiten van derde landen door "programma's gefinancierd door de EU en internationale fondsen" en "het doneren van activa en technische assistentie", evenals "training in grenscontroleactiviteiten voor autoriteiten van derde landen".⁷⁰

Een andere manier van het ondersteunen van de grensbewakingscapaciteiten van derde landen is het soepel toepassen van wapenexportregels. In de zomer van 2015 verstrekke de Nederlandse regering een

exportvergunning ter waarde van 34 miljoen euro aan Thales Nederland, voor het leveren van radar en C3-systemen aan Egypte, voor gebruik op vanuit Frankrijk geïmporteerde korvetten, ook al erkende het dat er ernstige mensenrechtenschendingen plaatsvinden in Egypte. Een van de redenen die de Nederlandse regering gaf om toch een exportvergunning toe te kennen aan Thales is de rol die de Egyptische marine speelt in het stoppen van 'illegale' migratie naar Europa.⁷¹

DEAL MET TURKIJE

Een prominent recent voorbeeld van externalisering van grenzen is de deal tussen de EU en Turkije. In november 2015 werd een Gezamenlijk Actieplan overeengekomen, gericht op samenwerking in 'migratiebeheersing'. In het kort: de EU beloofde Turkije drie miljard euro voor het opvoeren van de grensbewaking, het terugnemen van vluchtelingen die vanuit Turkije de EU binnengekomen zijn en het opvangen van Syrische vluchtelingen.

Nauwere samenwerking tussen Turkije en Frontex is onderdeel van het Actieplan. Turkije moet maatregelen nemen als het versterken van "de interceptiecapaciteit van de Turkse Kustwacht, vooral door het upgraden van surveillancematerieel, het opvoeren van patrouilleactiviteiten en opsporings- en reddingscapaciteiten, waaronder het meer samenwerken met EU lidstaten." Van haar kant beloofde de EU Turkije te steunen bij het "versterken van de patrouille- en surveillancematerieel van de Turkse Kustwacht, evenals andere relevante Turkse autoriteiten".⁷²

In Januari 2016 deed het Turkse Onder-Secretariaat voor de Defensieindustrie een 'Verzoek om Informatie' uitgaan voor het integreren van subsystemen in een kustwachtvliegtuig, de Beechcraft King Air 350ER, voor maritieme surveillancevluchten, waaronder grensbewakingsmissies. Niet minder dan 25 bedrijven, waaronder Finmeccanica, gaven gehoor aan deze oproep.⁷³ Eerder had Turkije al aangekondigd dat het een grensbewakingssysteem zou gaan bouwen aan de grens met Syrië. "We moeten mogelijk honderden miljoen dollars hieraan uitgeven in de komende paar jaar", aldus een ambtenaar.⁷⁴

Vice-President Timmermans van de Europese Commissie zei over het Gezamenlijke Actieplan dat "het enige criterium natuurlijk is dat de aantallen

naar beneden gaan”, waarmee hij de veiligheid en het welbevinden van vluchtelingen compleet veronachtzaamt.⁷⁵ In januari 2016 liet hij weten niet tevreden te zijn met de Turkse inspanningen: “De aantallen zijn nog steeds veel te hoog in Griekenland, tussen de 2000 en 3000 mensen [komen] elke dag [aan]. We kunnen op dit moment niet tevreden zijn.”⁷⁶ Een maand later zei ook Frontex-directeur Leggeri dat Turkije niet genoeg deed en “meer strigente grenscontroles” moest invoeren.⁷⁷

Terwijl de EU klaagde dat Turkije meer zou moeten doen om migratie te stoppen, luidden mensenrechtenorganisaties de alarmbel over het hardhandig optreden tegen vluchtelingen sinds het tekenen van de migratiedeal. Amnesty International meldde een scherpe toename in onwettige detentie en deportaties in en vanuit Turkije en waarschuwde dat de “voorgestelde samenwerking tussen Turkije en EU-lidstaten om de grens te bewaken en irreguliere overschrijdingen te voorkomen er waarschijnlijk in zal resulteren dat meer mensen hun leven gaan riskeren in pogingen via langere en nog gevaarlijkere zeeroutes.”⁷⁸

Vluchtelingen rapporteerden eveneens toenemend geweld tegen hen door de Turkse kustwacht.⁷⁹ Zowel Human Rights Watch als Amnesty documenteerde gevallen van geweld tegen Syrische vluchtelingen, waardoor het schieten op hen om hen buiten Turkije te houden.⁸⁰ Volgens het Syrian Observatory for Human Rights werd tussen december 2015 en maart 2016 16 Syrische vluchtelingen, waaronder drie kinderen, neergeschoten toen ze de grens met Turkije probeerden over te steken.⁸¹

In maart 2016 verderen de EU en Turkije hun samenwerking verder op met een nog controversiële overeenkomst, gericht op “de terugkeer van alle nieuwe irreguliere migranten en asielzoekers van Griekenland naar Turkije.”⁸² De nieuwe deal, die ook drie miljard euro extra steun voor Turkije inhield, werd wederom hevig bekritiseerd door de VN en door mensenrechtenorganisaties. Human Rights Watch noemde het een “nieuw dieptepunt”, dat “het principe van internationale bescherming voor hen die oorlog en vervolging ontvluchten op het spel zet.”⁸³ Amnesty rapporteerde massale gedwongen terugkeer van Syrische en Afghaanse vluchtelingen uit Turkije. Dat is illegaal volgens Turks, EU- en internationaal recht.⁸⁴

Veel hulporganisaties, waaronder UNHCR, Artsen Zonder Grenzen en Oxfam, schortten hun werk in tot gevangnissen gemaakte Griekse vluchtelingencentra op, omdat ze weigerden onderdeel te worden van een deal die ze zien als ‘oneerlijk en inhumain’ en in strijd met internationaal recht.⁸⁵

Veel deskundigen twijfelen ook aan de uitvoerbaarheid van de afgesproken maatregelen, omdat het onmogelijk zou zijn de grenzen compleet af te grendelen. Daarnaast zou strengere grenscontroles tussen Turkije en de rest van Europa vooral kunnen leiden tot het wijzigen van migratieroutes, naar bijvoorbeeld Egypte en Libië, waardoor vluchtelingen wederom worden gedwongen gevaarlijkere reizen te maken.

MILITARISERING VERKOPEN ALS EEN HUMANITAIRE INSPANNING

De EU heeft een Janusgezicht getoond in het verkopen van de snelle militarisering van de grenzen: aan de ene kant benadrukt men de stoere houding in het afgrendelen van de grenzen en aan de andere kant claimt men het als een humanitaire inspanning, in de zin van het versterken van opsporings- en reddingscapaciteiten.

Waar de EU verantwoordelijkheid afwijst voor zowel haar bijdrage aan de oorzaken van de vluchtelingentragedie, door conflict en chaos van brandstof te voorzien, als voor de consequenties van haar militaire reactie op migratie, heeft het bij herhaling geprobeerd alle schuld voor vluchtelingendoden op smokkelaars te laden. Dit heeft erin geresulteerd dat haar antwoord verengd is tot “het wegnemen van het verdienmodel van smokkelaars”, met nog meer militaire middelen om te proberen dit te bereiken. Dit creëert een neerwaartse spiraal: hoe meer controles en repressie, hoe groter de risico's die vluchtelingen gedwongen worden te nemen, resulterend in meer doden.⁸⁶

In een analyse voor het Europees Parlement moest zelfs het Beleidsdepartment van haar Directoraat-Generaal voor Extern Beleid in maart 2014 toegeven dat “het onduidelijk is of de militarisering van het EU-grensmanagement levens zal redden of nog meer gevaar voor migranten zal creëren”. Het adviseerde om “weg te blijven van een excessieve gemilitariseerde of op security gerichte aanpak.”⁸⁷ Zinnig advies, dat vrijwel volledig genegeerd lijkt te zijn.

BEDRIJVENLOBBY

De wapenindustrie speelt een belangrijke rol in het formuleren van de agenda voor het buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU. Onderzoeker Frank Slijper (Stop Wapenhandel) merkte in 2004 al op dat “de wapenindustrie diep geworteld is in de Brusselse besluitvormingskringen. Het is zorgelijk dat haar mogelijkheden om de voorwaarden van het debat te bepalen en de richting van het beleid vorm te geven naar verwachting alleen maar zullen groeien in de komende jaren.”⁸⁸ Twee jaar later concludeerde onderzoeker Ben Hayes van Statewatch, na het onderzoeken van het EU Security-onderzoeksprogramma, dat zich op EU-niveau “[v]oortgebracht door het militair-industrieel complex een security-industrieel complex heeft ontwikkeld, waarbij de traditionele grenzen tussen externe veiligheid (militair) en interne veiligheid (security-diensten) en wetshandhaving (politie) uitgehold zijn.”⁸⁹

In een follow-up-rapport toonde Hayes aan hoe Europa's grootste defensie- en IT-bedrijven de agenda bepaalden voor security-gebaseerd onderzoek in Europa en de meeste contracten binnen sleepten. Volgens Hayes “blijft het Europees Security-onderzoeksprogramma gevormd worden door prominente transnationale defensie- en security-bedrijven”, wat leidt tot “een snelle ontwikkeling van een krachtig nieuw ‘interoperabel’ Europees surveillancesysteem, dat op dezelfde manier gebruikt zal worden voor civiele, commerciële, politionele, security- en defensiedoelstellingen.” Grensbewaking is een belangrijke peiler van dit systeem. Hayes onthulde de diepgaande betrokkenheid van de industrie in bijvoorbeeld de ontwikkeling van EUROSUR en van autonome grenscontrolesystemen, ook op politiek en strategisch niveau.⁹⁰ Het met 20 miljoen euro gefinancierde TALOS-project trachtte bijvoorbeeld “een mobiel, modulair, schaalbaar, autonoom en aanpasbaar systeem voor de bescherming van de Europese grenzen” te ontwikkelen en in het veld te testen, gebruikmakend van onbemensde voertuigen zowel op de grond als in de lucht, onder supervisie van een commando- en controlecentrum. Volgens het TALOS-projectcontract zullen deze speciaal aangepaste gevechtsrobots “bijna autonoom, met supervisie van grenswachtofficiëren, de juiste maatregelen nemen om illegale actie te stoppen.”

In 2011 waarschuwde Malthe Luehmann van de Brusselse NGO Corporate Europe Observatory (CEO) dat de “losse alliantie tussen beleidsmakers

en industrie heeft [...] bijgedragen aan een zorgelijke expansie van de defensie- en securitystructuren van de EU, in de zin van beslissingsmacht, personeels- en organisatievermogen, en de algehele militarisering van haar buitenlands beleid.” Hij betoogde ook dat de “geprivilegerde toegang van de industrie tot het Europese besluitvormingsproces door de security- en defensiegemeenschap, en de vrijwel complete afwezigheid van civil society-vertegenwoordiging, serieuze vragen opwerpen over democratie in de EU.”⁹¹

Tegen deze achtergrond is het niet verrassend, maar desondanks nauwelijks bekend onder het bredere publiek, dat lobby door de militaire en security-industrie zeer invloedrijk is geweest in het vormgeven van het grens- en migratiebeleid van de EU, in het bijzonder de securitarisering en militarisering ervan.

Zoals de Deense onderzoeker Martin Lemberg-Pedersen (Centre for Advanced Migration Studies aan de Universiteit van Kopenhagen) schreef: “PSCs (private securitybedrijven) schuiven zichzelf naar voren als deskundigen over grensbewaking, en gebruiken deze positie om immigratie naar Europa te framen als een groeiende bedreiging voor de veiligheid, waartegen steeds maar meer geavanceerde PSC-producten nodig zijn.”⁹² Wat hij “de geseuritiseerde transformatie van Europa's grensgebieden” noemt heeft duidelijke gevolgen voor vluchtelingen, die, beschouwd als een bedreiging, steeds vaker de toegang tot asiel ontzegd wordt en te maken krijgen met andere schendingen van hun rechten als mensen.

LOBBYORGANISATIES

De belangrijkste en invloedrijkste lobbyorganisaties van de EU militaire en security-industrie zijn de European Organisation for Security (EOS), de Aerospace and Defence Industries Association of Europe (ASD; onder leiding van Mauro Moretti, CEO van Finmeccanica) en de denktank Friends of Europe, in wier 'Security Europe'-beleidsgebied de voormalige denktank Security and Defence Agenda (SDA) is opgegaan.

EOS is het meest actief geweest rond het thema grensbewaking. Volgens Lemberg-Pedersen is het een "uitgebreid instrument waarmee PSCs proberen het gemeenschappelijk Europees grensbeleid te beïnvloeden om zo vraag naar hun producten te creëren.⁹³ In het algemeen lijkt de industriële lobby op dit vlak meer gericht op surveillance, technologie en informatieuitwisseling dan op het gebruik van traditionele militaire middelen.

EUROPEAN ORGANISATION FOR SECURITY (EOS)

EOS is de lobbyorganisatie van de Europese security-industrie. Haar belangrijkste doel is "de ontwikkeling van een geharmoniseerde Europese securitymarkt."

Leden: 3M, ASD, Airbus Defence & Space, Almaz, Altran, Atos, CEA, Centric, Cobalt, Conceptivity, Corte, DCNS, Demokritos, Edisoft, Engineering Ingegneria Informatica, Eustema, Finmeccanica, Fraunhofer, Gilardoni, G4S, Guardtime, IABG, Indra, Informatica ECI, Kemea, Kromek, L3 Communications, Laurea University of Applied Sciences, Multix, Optosecurity, Posteitaliana, Rapisan Systems, SAAB, Safran, Smiths Detection, STM, Thales, TNO, United Technologies Research Center, Visionware⁹⁴

Voorzitter van de Raad van Bestuur: Santiago Roura (Indra)

Vice-voorzitters van de Raad van Bestuur: Andrea Biraghi (Selex ES (Finmeccanica)) / Mark Miller (Conceptivity)

CEO: Luigi Rebuffi (voormalig Thales)

EOS heeft 'grensbewaking' geïdentificeerd als een van de belangrijkste aandachtspunten op het gebied van Europese veiligheid. Het heeft twee werkgroepen over grenscontroleaangelegenheden:

- De Werkgroep over Grenssurveillance wordt voorgezeten door Giorgio Gulienetti van Selex ES, een Italiaans elektronica- en informatietechnologiebedrijf gericht op de defensie- en security-sector, dat onderdeel is van Finmeccanica.⁹⁵
- De Werkgroep over Slimme Grenzen wordt gezamenlijk voorgezeten door Olivier Touret van Morpho, een Frans bedrijf dat gespecialiseerd is in elektronische security en identiteitsoplossingen, onderdeel van Safran, en Yves Lagoude van Thales.⁹⁶

De Werkgroep over Grenssurveillance streeft naar het "opstellen van een industriële routekaarten het plannen van investeringen zodat de verdere ontwikkeling van EUROSUR en andere surveillancesystemen op Europees niveau beter ondersteund kan worden". En het wil uiteraard ook meer financiering, bijvoorbeeld door "het ook gebruiken van het ISF [Internal Security Fund, zie volgend hoofdstuk] voor het steunen van pilots en pre-commerciële aankopen". De werkgroep claimt ook op reguliere basis samen te werken met de Europese Commissie met betrekking tot EUROSUR, maritieme veiligheid en andere grenssurveillancezaken.⁹⁷

EOS heeft verscheidene ontmoetingen tussen de industrie en EU-ambtenaren en politici over grensbewaking georganiseerd en bracht enkele papers met aanbevelingen uit. Veel voorstellen die EOS in de loop van de jaren heeft gedaan zijn uiteindelijk, meestal in afgezwakte vorm, terechtgekomen in EU-beleid. De wederzijdse beïnvloeding tussen industrie en EU-lichamen in het ontwikkelen van beleid vormt een van de hoekstenen van het grensbewakings-industrieel complex.

In september 2010 stelde EOS de oprichting voor van een "grenswachtcapaciteit op EU-niveau, in staat interventies van lidstaten te ondersteunen, in geval van een crisis middelen te leveren met het vermogen voor brede monitoring, direct aangedreven door Frontex en, waar geschikt, gebruikmakend van visualisatie vanuit de lucht."⁹⁸ Dat lijkt veel op het eerder genoemde Europese Grens- en Kustwachtagentschap.

Tijdens de conferentie 'A new partnership for European security', georganiseerd door SDA en EOS in februari 2011, opperde Jean-Louis De Brouwer (Director for Migration and Borders, Directorate General for Home Affairs van de EU) al het idee dat Frontex in de toekomst wordt belast met globale aankopen en het lidstaten voorzien van middelen.⁹⁹ Eerder had EOS al voorgesteld dat Frontex "een relevant aanspreekpunt voor de toeleveringsindustrie" zou moeten worden."¹⁰⁰

Hoewel deze aanpak vooralsnog niet helemaal is overgenomen, kan de richting ervan worden teruggevonden in het voorstel voor het nieuwe agentschap, dat het de mogelijkheid geeft eigen middelen aan te schaffen en zich te bemoeien met welk materieel lidstaten kopen.

Hetzelfde geldt voor een andere aanbeveling van EOS, uit een paper van mei 2010, dat zich richt op "interoperabiliteit en informatie delen tussen landen en belanghebbenden uit verschillende sectoren (defensie, grensbewaking, douane, verontreiniging van de zee, controle op visserij, maritieme veiligheid en security, management van verkeer van vaartuigen, respons op ongelukken en rampen, opsporing en redding, en wetshandhaving) voor een verbeterd beeld van de situatie binnen de EU en lidstaten [...]."¹⁰¹

Op vergelijkbare wijze suggereert de verordening voor een Europese Grens- en Kustwacht dat het nieuwe agentschap haar samenwerking met de European Fisheries Control Agency, de European Maritime Safety Agency en nationale autoriteiten die kustwachttaken uitvoeren moet versterken.¹⁰²

EOS heeft ook steeds gelobbyd voor het opzetten van een "EU Internal Security Fund", dat al was voorzien in het EU Stockholm Programma en inderdaad opgericht is voor de periode 2014-2020 (zie volgend hoofdstuk). Het stelde ook verschillende andere maatregelen voor die winstmogelijkheden voor de industrie steunen of creëren, waaronder EU-steun voor "de inzet van competitieve EU-oplossingen in een bredere externe aanpak voor EU-grensbewaking."¹⁰³

In een brief van november 2013 aan de Europese Raad en de Europese Commissie stelt EOS dat een gepercipieerd tekort aan investeringen op EU-niveau "Europa's vermogen belemmert om crises aan te pakken en antwoorden te ontwikkelen op nieuwe veiligheidsuitdagingen, waaronder irreguliere

migratie". EOS concludeert dat "er meer gedaan zou moeten worden om de veiligheid van onze burgers en goederen te vergroten", met name op het gebied van financiering en maatregelen om "het concurrentievermogen van de Europese security-industrie op mondiaal niveau" te verbeteren.¹⁰⁴ Voorts wil het dat de private sector toegang krijgt tot maritieme surveillancedata, die verzameld zijn onder het Common Information Sharing Environment (CISE) van de EU.¹⁰⁵

EOS legt veel nadruk op EUROSUR, en het delen van data in het algemeen, met harmonisatie tussen lidstaten en uitbreiding ervan als kerndoelen om meer financiering te krijgen.¹⁰⁶ De rol in EUROSUR die de industrie voor zichzelf ziet werd overgenomen door Cecilia Malmström, toen EU Commissaris voor Interne Zaken, tijdens een ronde tafel bijeenkomst van EOS in februari 2011: "In EUROSUR speelt de industrie een belangrijke rol. Haar technische expertise is zeer geschikt om benodigde technologieën te detecteren. We hebben nog altijd meer publiek-private samenwerking nodig om de details van de systemen te verbeteren."¹⁰⁷

Europees Parlements lid Christian Ehler (European's People Party), een trouwe supporter van de militaire en security-industrie, wilde zelfs nog verder gaan, door 'grenscontrole' te gebruiken als een showcase voor het promoten van EU-industrie wereldwijd.¹⁰⁸

Denktank SDA organiseerde rondetafelbijeenkomsten over grensbewaking in 2006 ('Borders & People: The liberty and security balance') en 2010 ('Fine-tuning EU border security'). Sprekers bij deze ronde tafels waren vooral (EU) ambtenaren.

In 2006 al voorspelde Jacques Vermorel, toenmalig hoofd van de Research Technology and Industrial Outreach Section van NATO, dat af en toe militairen ingezet zouden gaan worden voor grensbewaking. Lobbyist voor de industrie en toenmalig Europees Parlements lid Karl von Wogau (European People's Party) pleitte voor meer financiering voor 'geïntegreerd grensmanagement' en vroeg om meer input vanuit de industrie. Ilkka Laitinen, toen directeur van Frontex, en Kristian Bartholin, van het Directoraat-Generaal voor Justitie van de Europese Commissie, promoten eveneens 'geïntegreerd grensmanagement', met 'gemeenschappelijke systemen en procedures' als het uiteindelijke doel van het EU-grensbewakingsbeleid.¹⁰⁹

TABEL 4

INDUSTRIËLE DEELNAME IN RONDE TAFELS EN CONFERENTIES EOS EN SDA*

	EU lichamen aanwezig**	Lidstaten waarvan autoriteiten aanwezig	Airbus	Avio	Atos	BAE Syst	Engineering	Finmeccanica	Fraunhofer	G4S	Indra	SAAB	Safran	Siemens	Smiths	Thales	TNO
SDA Roundtable 'Borders & People' 24 april 2006	EC, EDA, EUMS, Frontex, 1 EP-lid	Duitsland VK	X			X						X				X	X
SDA Roundtable 'Finetuning EU border security' 29 september 2010	CoE, EC (3 Comm), EDA, EP	België Frankrijk Luxemburg Malta Nederland VK	X									X	X			X	
EOS High Level Security Roundtable 9 februari 2011	CoE, EC, EDA, Europol, 1 EP-lid	Frankrijk Hongarije Italië Nederland VK	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
EOS-SDA Conference 'New partnership for European Security' 10 februari 2011	CoE, ENISA, EC, EC-JRC, ECo, EDA, EP, EUMS, 3 EP-leden	België Denemarken Duitsland Estland Finland Frankrijk Oostenrijk Polen Roemenië VK Zweden	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
EOS High Level Security Roundtable 21 maart 2012	CoE, EC (4 Comm), EDA, Europol, Frontex, 5 EP-leden	Duitsland Frankrijk VK	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

* Zie bijlage 1 voor de volledige lijst van deelnemende bedrijven

** CoE = Raad van Europa, EC = Europese Commissie, EC-JRC = EC Joint Research Centre, ECo = Europese Raad, EDA = Europees Defensieagentschap, EP = Europees Parlement, EUMS = EU Militaire Staf, EP-lid = Europees Parlementslid / Comm = Europees Commissaris

Bedrijven hebben ook eigen lobbyisten in Brussel. Hoewel er geen specifieke cijfers beschikbaar zijn over hun inspanningen rond het thema grensbewaking en grenscontrole, geeft het EU Transparency Register enig inzicht in de algemene lobby door bedrijven en lobby-organisaties. Participatie in het register is facultatief, de belangrijkste spelers op het gebied van

grensbeveiliging nemen deel. In de laatste vijf jaar (zie bijlage 2), heeft Airbus tenminste 7,5 miljoen euro uitgegeven aan lobby, Finmeccanica en Thales elk meer dan 1 miljoen euro, Indra bijna 1,5 miljoen euro en Safran meer dan 2 miljoen euro. Lobby-organisatie ASD gaf bijna 3,5 miljoen euro uit, terwijl EOS minimaal 1,2 miljoen euro spendeerde.

FRONTEX EN INDUSTRIE¹¹⁰

Frontex is nauw verbonden met de militaire en security-industrie. Waar de lobby voor nieuw beleid en nieuwe financiering vooral gericht is op de besluitvormers in de EU-bureaucratie (en nationale overheden), zoals geïllustreerd door EOS, wordt Frontex als speler in het veld voortdurend benaderd door industrievertegenwoordigers met allerlei voorstellen. Daarbij wordt vaak een ontmoeting voorgesteld om verder te praten. In de afgelopen jaren richten veel van zulke voorstellen zich op het aanbieden van surveillance- en detectiematerieel. Drones worden ook vaak naar voren geschoven, hoewel Frontex recentelijk heeft aangegeven, vooral door juridische beperkingen, het gebruik van drones bij zijn operaties in de nabije toekomst niet te voorzien. Eerder had Frontex veel belangstelling voor hun mogelijkheden bij grensbewaking.¹¹¹

De laatste paar jaren heeft Frontex de meeste verzoeken voor een-op-een-bijeenkomsten afgewezen, waarbij het bedrijven verwees naar de halfjaarlijkse industriedagen of liet weten dat het contact op zou nemen als Frontex “enige behoefte op het gebied van de producten van uw bedrijf” identificeert.

Dit algemene antwoord wordt ook gegeven op voorstellen die onmiddellijk afgewezen zouden moeten worden. Het Duitse bedrijf Wiesel Defence bood “niet-dodelijke oplossingen” aan om om te gaan met “problemen met vluchtelingen op land en zee”. Het Bulgaarse bedrijf Prono, volledig eigendom van de Bulgaarse staat, ging nog verder en suggereerde het gebruik van een “systeem voor versterking van de bescherming van staatsgrenzen”, dat “pogingen om illegaal de grens over te steken opneemt en rapporteert”. Het aanbod omvat huiveringwekkend genoeg “bestuurbare of automatische niet-dodelijke effecten en bestuurbare dodelijke effecten op overtreders zonder dat daarvoor continue monitoring door gekwalificeerd personeel nodig is”. Het voorstel vermeldt ook dat “als het vereist is munitie met niet-dodelijke gevolgen vervangen kan worden door munitie met dodelijk effect.”

Frontex wordt ook regelmatig gevraagd partner te worden in door de EU gefinancierde onderzoeks- en technologie ontwikkelingsprojecten (R&T, zie volgend hoofdstuk). Het wijst al deze aanvragen echter af, omdat het soms onderdeel is “van de evaluatiecommissie die de door Europa gefinancierde

projectvoorstellen moet beoordelen”. Als een project eenmaal voor financiering geselecteerd is, “kan Frontex mogelijk deelnemen [...] als adviseur of als (vertegenwoordiger van) eindgebruiker(s).” Frontex is inderdaad vaak op deze wijze betrokken bij R&T-grensbewakingsprojecten.

Hoewel er een nauwe relatie is, wordt het uit emailverkeer duidelijk dat Frontex niet altijd een gewillige speelbal is van de industrie. Het houdt vrij strikt vast aan procedures en deadlines. En is niet erg geneigd tegemoet te komen aan verzoeken van de industrie die vallen buiten het bereik van zijn beslissingen.

In het algemeen bevinden Frontex en de industrie zich in een soort voortdurende dans, waarbij doelen soms dezelfde kant opgaan, en er op andere momenten spraken is van een subtiele strijd over wiens belangen voorop staan. Het is afwachten hoe relaties tussen de industrie en het nieuwe Europese Kust- en Grenswachtagentschap zich zullen ontwikkelen. Met meer mogelijkheden om eigen middelen aan te schaffen, en om lidstaten aan te sporen extra materieel te kopen, zal het agentschap waarschijnlijk een nog belangrijker doelwit van lobby en marketing worden dan Frontex nu al is.

BIJENKOMSTEN VAN FRONTEX EN INDUSTRIE

In maart 2014 kondigde Frontex een nieuwe procedure voor bijeenkomsten met de industrie aan, waarbij deze geconcentreerd worden in halfjaarlijkse industriedagen en ad hoc-workshops over specifieke thema's. In een email aan het Duitse bedrijf OHB System legt een Frontex-medewerker uit dat “gezien het feit dat we een groot aantal aanvragen voor bijeenkomsten krijgen van de kant van de industrie, we hebben besloten om deze te groeperen in 2 tot 3 jaarlijkse evenementen, gebaseerd op thema's die relevant zijn voor grenscontrole en de interesse van onze deskundigen.”

Voorheen werden er veel bijeenkomsten georganiseerd op individuele basis, waarbij bedrijfsvertegenwoordigers het Frontex-hoofdkantoor in Warschau bezochten. Sinds de start van de nieuwe procedure is het alleen het bedrijf DCNS gelukt zich individueel te laten uitnodigen, voor valt op te maken uit emailverkeer. DCNS werd in 2015 uitgenodigd de resultaten van de door de EU-gefinancierde grensbewakingsonderzoeksprojecten I2C en PERSEUS te presenteren.

Voor de industriedagen “vindt selectie van ingediende voorstellen plaats, rekening houdend met de nieuwheid en het potentiële impact van de producten en diensten van het bedrijf voor de grenswachtgemeenschap”. Zowel grote bedrijven als MKB’s worden uitgenodigd. Naast Frontex-vertegenwoordigers zijn “ook deskundigen van grenswachtdiensten van lidstaten uitgenodigd deel te nemen.”¹¹²

In 2014 en 2015 vonden ten minste zeven bijeenkomsten tussen Frontex en industrie plaats (zie bijlage 3 voor een overzicht van de deelnemende bedrijven). Belangrijke spelers in de grensbewakingsmarkt, zoals Airbus, Finmeccanica, Indra, Safran en Thales, namen regelmatig deel.

Voor 2016 heeft Frontex vooralsnog vier workshops voor industrie en academici gepland:

- “Frontex-consultatie naar het potentieel van industrievoorziening in ‘inzetbare ondersteuning voor registratie van overschrijdingen van externe grenzen’”¹¹³;
- “hooginnovatieve technologieën, toepassingen, producten voor grensbeveiliging”¹¹⁴;
- “projecten/ideeën voor het ontwikkelen van grensbewakingsproducten/technologieën/oplossingen”¹¹⁵;
- “methodieken/methodes, procedures, ‘best practices’ voor het onderzoeken/testen/evalueren van grensbewakingstechnologieën”.¹¹⁶

Met zulke breed opgezette open workshopomschrijvingen nodigt Frontex bedrijven uit om hun producten en diensten te laten zien op een wijze die suggereert dat grensbewaking in hoge mate een aanbodgedreven markt is geworden.

SECURITYBEURZEN ALS ONTMOETINGSPUNTEN

Bij het afwijzen van een verzoek tot ontmoeting van Safran merkte een Frontex-medewerker op dat Frontex directeur Leggeri “de Safran Hall op de Paris Le Bourget tentoonstelling in 2015 had bezocht”, zoals eerder gevraagd door Safran. Frontex is vaak bij zulke evenementen aanwezig. In het algemeen ontmoeten industrievertegenwoordigers, ambtenaren, militairen en security-persoon elkaar het jaar rond op conferenties, beurzen en ronde tafels. Volgens professor in International Security Nick Vaughan-Williams (Universiteit van Warwick): “Op deze evenementen valt een cyclische cultuur te zien, waarbij nieuwe technologieën niet alleen gepresenteerd worden als antwoord op nieuw beleid en praktijk op het gebied van grensbewaking en migratiebeheersing, maar deze ook mogelijk maakt en het formuleren ervan aanjaagt.”¹¹⁷

In maart 2016 was de Britse regering gastpersoon van het jaarlijkse ‘Security and Policing’-evenement in Farnborough, een geheimzinnige beurs bedoeld voor wetshandhavers, politie en security-professionals. Airbus, BAE Systems en Finmeccanica waren aanwezig als standhouders. Aanwezigen moeten goedgekeurd worden door het Britse Ministerie van Binnenlandse Zaken, waarbij de beurs claimt dat “het evenement het standhouders mogelijk maakt producten te tonen die te gevoelig zijn om in een meer open omgeving te laten zien.”¹¹⁸

De Britse regering toont weinig terughoudendheid in het uitnodigingsbeleid. Voor dit evenement nodigde het officiële delegaties uit tientallen landen uit, waaronder vele die betrokken zijn in oorlog, conflicten en repressie in het Midden-Oosten: Bahrein, Egypte, Israël, Jordanië, Koeweit, Qatar, Saoedi-Arabië en de VAE.¹¹⁹ Volgens Andrew Smith van de Britse Campaign Against Arms Trade: “Door dictaturen en mensenrechtenschenders te blijven bewapenen en steunen helpt de Britse regering alleen maar onderdrukking te faciliteren.”¹²⁰ En daarmee ook de vluchtelingentragedie. Ironisch genoeg betekent dit voor de bedrijven die aanwezig waren op de beurs slechts een andere winstmogelijkheid. Vele van hen benadrukten hun ‘oplossingen’ voor grensbewaking, waarbij de beurs een speciale plek voor hen had gereserveerd om hun materieel op dit gebied te demonstreren.¹²¹

Een andere belangrijke Europese beurs, de Border Security Conference and Expo, had zijn negende editie in Rome in februari 2016. Tot de sprekers behoorden Frontex-directeur Fabrice Leggeri, verscheidene vertegenwoordigers van grensbewakingsdiensten van de EU en lidstaten, en enkele vertegenwoordigers vanuit de industrie. De European Association for Biometrics organiseerde een workshop over het gebruik van biometrie voor grensbeveiliging als een nevenevenement.¹²² In 2014 en 2015 behoorden Airbus, Fraunhofer, Indra, Safran en Thales, evenals de Amerikaanse wapengiganten Northrop Grumman en Rockwell Collins, tot de aanwezigen uit de industrie.¹²³

In mei 2016 vond de vierde editie van de Border Management & Technologies Summit plaats in Ankara in Turkije. Deze beurs concentreerde zich op beveiliging van de Zuidoost-Europese grenzen, met "rijksambtenaren uit Turkije, Hongarije, Kroatië, Kosovo, Albanië, Roemenië, Bulgarije, Georgië" present. Airbus was een van de sponsors van de bijeenkomst, die ook een tentoonstelling presenteerde voor ambtenaren, om te netwerken met bedrijven op de grensbewakingsmarkt.

In December vindt in Athene voor de vijfde maal het World Borderpol Congress plaats. Tijdens de voorgaande editie in december 2015 in Den Haag omschreef dit congres zichzelf als "het enige multi-jurisdictionele transnationale platform waar grensbeschermings-, grensmanagement- en security-industrie beleidsmakers en uitoefenaars jaarlijks bij elkaar komen om internationale uitdagingen bij het beschermen van grenzen te bediscussiëren, met 150 afgevaardigden uit meer dan 47 landen op het meest succesvolle Congress tot nu toe."¹²⁴ Het congres omvat zowel een beurs als een conferentie, met sprekers van grensbewakingsautoriteiten en de security-industrie van over de hele wereld.¹²⁵

Deze speciale beurzen en congressen over grensbewaking zijn relatief nieuw; ze zijn allemaal begonnen in het laatste decennium. In het algemeen speelt grensbewaking een steeds belangrijkere rol op algemene militaire en security-beurzen en soortgelijke bijeenkomsten. Deze voorzien daarmee in een ontmoetingsplek voor een opkomende, in ontwikkeling zijnde en zich uitbreidende markt.

EU-FINANCIERING VOOR GRENSBEWAKING EN GRENSCONTROLE

Het belang dat de EU hecht aan het controleren van de buitengrenzen uit zich in het financieren van grensbewaking van zowel lidstaten als derde landen. Miljarden euro's worden via diverse financieringsinstrumenten verdeeld voor de aankoop van materieel, diensten en trainingen. Ook vanuit door de EU gefinancierde programma's voor onderzoek en technologie-ontwikkeling (R&T) gaan substantiële sommen geld naar grensbewakingsgerelateerde projecten.

Het is onmogelijk vast te stellen wat het totale budget van de EU en individuele lidstaten voor grensbeveiliging is. Van de totale meerjarige EU begroting van 960 miljard euro voor de periode 2014-2020 is het onderdeel 'veiligheid en burgerschap', waar grensbewaking onder valt, goed voor ongeveer 1,5%. Het budget voor grensbewaking groeit echter snel, onder meer door extra financiering op ad hoc-basis.

FINANCIERING VOOR (KANDIDAAT-)LIDSTATEN

Sinds 2004 heeft de EU een groot aantal projecten gefinancierd van één of meer lidstaten, gericht op het versterken van grensbeveiliging en grenscontroles of andere maatregelen om irreguliere immigratie tegen te gaan. Hoewel het lang niet de enige wegen zijn via welke deze financiering plaatsvindt, is er sprake van drie grote financieringsinstrumenten voor deze doelen:

- de Schengen Facility (totaal budget: 1,46 miljard euro) was een tijdelijk instrument (2004-2006) dat grensbeveiligingsmaatregelen in zeven nieuwe EU-lidstaten financierde, om hen te laten voldoen aan Schengen-vereisten. Tot deze maatregelen behoorden het kopen van operationale middelen (patrouillevoertuigen, IT-systemen, radioapparatuur). Van de totale uitgaven werd 74% besteed aan grenssurveillance- en IT-systemen.¹²⁶

Bulgarije en Roemenië hadden van 2007 tot 2009 hun eigen programma's.¹²⁷ Voor Bulgarije omvatte dit "de aankoop van drie helikopters, negen schepen en [...] het opzetten van een geïntegreerd systeem voor controle en surveillance van de Zwarte Zee-grens, bestaande uit vaste en mobiele observatieposten uitgerust met radars, camera's en communicatieapparatuur." Roemenië "schafte 33 schepen, 1278 voertuigen en materieel voor grenssurveillance en -controles aan."¹²⁸

De Schengen Facility voor Kroatië startte in 2013 en loopt door tot juli 2016. Inmiddels heeft Kroatië hiermee 240 voertuigen, tien schepen en twee helikopters gekocht, alsmede systemen voor communicatie- en IT gemoderniseerd.¹²⁹

- het External Borders Fund (EBF; totaal budget: 1,7 miljard euro) liep van 2007 tot 2013. Het was bedoeld om een "gemeenschappelijk geïntegreerd grensmanagementsysteem" te stimuleren, met de nadruk op "ontwikkeling en implementatie van nationale onderdelen" van EUROSUR, en het "aanpakken van illegale immigratie".¹³⁰

Acties van lidstaten die in aanmerking komen voor financiering zijn bijvoorbeeld "surveillance-infrastructuren aan externe grenzen en grensoverschrijdingspunten, surveillanceapparatuur, transportmiddelen, investeringen in de nieuwste technologieën, training en uitwisseling van personeel en datauitwisselingsapparatuur en -systemen."¹³¹ Niet-lidstaten IJsland, Noorwegen en Zwitserland, die deel uitmaken van de Schengenzone, werden ook gefinancierd via het EBF, terwijl Ierland en het Verenigd Koninkrijk, die niet meedoen aan Schengen, daar niet voor in aanmerking kwamen.

- het Internal Security Fund – Borders and Visa (ISF; totaal budget: 1,32 miljard euro) loopt van 2014 tot 2020. Het doel qua grenzen is “het bereiken van een uniform en hoog niveau van controle van de externe grenzen door het ondersteunen van geïntegreerd grensmanagement, harmonisering van grensmanagement maatregelen binnen de Unie en het delen van informatie tussen EU-staten, en tussen EU-staten en Frontex, met als doel het stoppen van irreguliere migratie en het zeker stellen van het soepel

oversteken van externe grenzen.”¹³² Tot de ‘acties’ die in aanmerkingen komen voor financiering behoren “het opzetten en draaiende houden van IT-systemen” en “het verwerven van operationeel materieel”. Financiering gaat naar dezelfde landen als genoemd voor het EBF.

De totale EU-financiering voor grensbeveiligingsmaatregelen van lidstaten onder deze drie instrumenten loopt op tot bijna 4,5 miljard euro sinds 2004:

TABEL 5
EU-FINANCIERING VOOR GRENSBEVEILIGING (IN MILJOENEN EUROS)

Lidstaten	Schengen Facility ¹³³	EBF ¹³⁴	ISF-Borders ¹³⁵	Totaal
België		19,9	17,5	37,4
Bulgarije	129	38,1	40,4	207,5
Cyprus		27,9	34,5	62,4
Denemarken		7,9	10,3	18,2
Duitsland		76,1	51,8	127,9
Estland	77	27,1	21,8	125,9
Finland		51,3	36,9	88,2
Frankrijk		116,2	85	201,2
Griekenland		207,8	166,8	374,6
Hongarije	153,7	59,3	40,8	253,8
IJsland		0,4	5,3	5,7
Italië		250,2	156,3	406,5
Kroatië	120	40	35,6	195,6
Letland	78,9	16,8	15,5	111,2
Litouwen	149,9	31,7	24,7	206,3
Luxemburg		0,6	5,4	6
Malta	1,1 ¹³⁶	70,4	53,1	124,6
Nederland		38	30,6	68,6
Noorwegen		11,5	14,3	25,8
Oostenrijk		13,9	12,2	26,1
Polen	283,3	64,6	49,1	397
Portugal		23,9	18,9	42,8
Roemenië	301,2	59,5	61,2	421,9
Slovenië	113,9	49,5	30,7	194,1
Slowakije	53,5	8,7	10,1	72,3
Spanje		289,4	195,4	484,8
Zwitserland		17,7	18,9	36,6
Tsjechië		15,9	14,4	30,3
Zweden		10,9	11,5	22,4
Gemeenschaps- / Specifieke Acties		56,1		106,7
Unie-acties en noodsteun			50,6	
Totaal	1461,5	1701,3	1319,6	4482,4

Verscheidene kandidaat-EU-lidstaten ontvingen ook financiering voor migratiegerelateerde activiteiten, onder het the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA (2007-2003) en IPA II (2014-2020). De totale financiering tot nu toe bedraagt 604,9 miljoen euro, waarvan Turkije meer dan driekwart kreeg (469 miljoen euro). Andere ontvangers zijn Servië (54 miljoen euro), Macedonië (24 miljoen euro), Bosnië en Herzegovina (16,8 miljoen euro), Montenegro (22,6 miljoen euro), Albanië (16,8 miljoen euro) en Kosovo (1,7 miljoen euro).¹³⁷

Op dit moment is er geen actueel overzicht van waaraan de lidstaten de EU-financiering besteed hebben. Een 'Ex-post-evaluatie van het External Borders Fund voor de periode 2007-2010' geeft een indicatie van zowel de uitgaven als het belang van het Fonds. Volgens dit rapport hebben 13 lidstaten gemeld dat zij "geen alternatief [hebben] voor het EU als financieringsbron voor het beheer van hun externe grenzen" en in het algemeen "zouden veel acties onmogelijk of minder effectief zijn geweest zonder het EBF.

Uitgaven voor maatregelen gerelateerd aan de surveillance van de EU-buitengrenzen maken 42% van de totale uitgaven 546 miljoen euro gedurende deze jaren uit. Tot het materieel dat aangekocht of gemoderniseerd is met EBF-financiering behoren 545 grensurveillancesystemen, 22347 stuks operationele middelen voor grensurveillance en 212881 stuks operationele middelen voor grenscontroles. Er werden ook 3153 'transportmiddelen, waaronder "auto's, vooral in Italië en Griekenland (2629), motorfietsen (172, waarvan 148 in Griekenland), boten (61), patrouilleschepen (43), helikopters (34) en vliegtuigen (5). Noorwegen gebruikte het EBF om zijn complete vloot aan sneeuwmobielen (8), terreinwagens (7) en trailers (3) te moderniseren. Litouwen kocht 100 fietsen en Roemenië 12 tractoren voor het onderhoud van de externe grens."¹³⁸

Een meer gedetailleerde blik op de grensbeveiligingsverkopen van Europese militaire en security-bedrijven, in het volgende hoofdstuk, laat zien dat vooral Airbus en Finmeccanica grote profiteurs van door de EU gefinancierde aankopen zijn. Helikopters en grensbewakings(surveillance)systemen maken het grootste deel van de aankopen uit.

Recent hebben meerdere EU-lidstaten hun plannen bekend gemaakt voor 'acties' die onder het ISF gefinancierd zouden moeten worden. Tot deze plannen behoren het aanschaffen van transportmiddelen, surveillancematerieel, drones, IT-systemen, andere technologische middelen (waaronder voor biometrische controles) en uitgaven voor integratie in het EUROSUR-netwerk.¹³⁹

Het 'Nationale Programma' van Griekenland noemt bijvoorbeeld geplande uitgaven voor geïntegreerde surveillancesystemen voor land- en maritieme grenzen, moderne technologische apparatuur (mobiele scanners, CCTV camerasystemen), drones, zes kustwachtpatrouillevaartuigen en middelen voor gebruik in gezamenlijke Frontex-operaties, waaronder een 'warmtezichtvoertuig'.¹⁴⁰

België, als voorbeeld van een land dat niet aan de buitengrenzen van de EU ligt, benoemde "de ontwikkeling van EUROSUR en het moderniseren en onderhouden van moderne technologieën aan de grens" als enkele van de belangrijkste punten in haar plannen voor ISF-gefinancierde acties.¹⁴¹

FINANCIERING VAN GRENSBEWAKING DOOR DERDE LANDEN

Samenhangend met de externalisering van de grenzen van de EU financiert de Commissie ook grensbewakingsmaatregelen in derde landen, met name in Noord-Afrika en Oost-Europa. Er is een groot aantal bi- en multilaterale overeenkomsten, steunen samenwerkingsprogramma's en -projecten die de kaders voor deze financiering bieden. Financiering gaat rechtstreeks naar deze landen of naar EU-landen die programma's opzetten in derde landen.

Een bekend voorbeeld is de financiering, half door de EU en half door de Italiaanse regering, voor een grensbewakingsdeal tussen Libië en Finmeccanica.¹⁴² Libië is al jaren een brandpunt van EU-grensexternaliseringsprogramma's. In oktober 2009 kondigde Selex Sistemi Integrati, een dochter van Finmeccanica, aan dat het een contract ter waarde van 300 miljoen euro had gesloten met Libië, voor een groot grensbewakings- en controlesysteem. Dat omvatte ook "de training van operators en onderhoudspersoneel als ook de voltooiing van alle benodigde civiele infrastructuur." Finmeccanica noemde het "een van de belangrijkste successen van een Finmeccanica-bedrijf op het gebied van grote systemen voor binnenlandse veiligheid."¹⁴³

Het systeem moest nog geïnstalleerd worden op het moment dat het regime-Kadhafi omver geworpen werd. In 2012 hervatte de nieuwe Libische regering besprekingen met Finmeccanica, maar het originele projectplan leek geen optie meer.¹⁴⁴ Een jaar later werd Selex echter gecontracteerd voor het leveren van een satellietgebaseerd surveillancesysteem voor het monitoren van de hele Libische grens.¹⁴⁵ En in 2015 werd het originele contract alsnog van stal gehaald, maar nu met een focus op de noordelijke in plaats van de zuidelijke grens.¹⁴⁶

Naast dit contract besloot de Europese Commissie in december 2010 Libië 10 miljoen euro toe te kennen om het land te ondersteunen bij het beheer van grenzen en migratiestromen.¹⁴⁷ In 2013 startte de Raad van de Europese Unie 'EUBAM Libya', een "civiele missie onder het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid" om "de Libische autoriteiten te ondersteunen in het verbeteren en ontwikkelen van de veiligheid van zijn landsgrenzen."¹⁴⁸ Het budget voor EUBAM Libya was 56,5 miljoen euro voor de looptijd van twee jaar.¹⁴⁹ Een paar maanden later verschenen persrapportages die het 'civiele' karakter van de missie betwistten. Zij stelden dat de EU 'paramilitaire krachten' trainde, waaronder Libië's grenswacht en kustwacht, die beiden onder het ministerie van defensie vallen.¹⁵⁰ De missie werd uiteindelijk een mislukking, vooral door de erg instabiele veiligheidssituatie in Libië.¹⁵¹ In januari 2016 zei Federica Mogherini, de Hoge Vertegenwoordiger van de EU en vice-president van de Europese Commissie, echter dat de EU weer klaar was om de toekomstige Regering van Nationaal Akkoord in Libië te steunen, met een "focus op grensmanagement" als prioriteit.¹⁵²

Een paar jaar geleden stond migratie naar de Canarische Eilanden in de schijnwerpers, toen migranten probeerden zo via een gevaarlijke reis de EU te bereiken zonder de Middellandse Zee op te hoeven. Mauritanië was een van de vertrekpunten voor deze pogingen. Tussen 2006 en 2012 gaf de EU, via diverse instrumenten, 16 miljoen euro aan Mauritanië om irreguliere migratie tegen te gaan. Hiertoe behoorde financiering van de bouw en het materieel voor diverse grensovergangen en voor de constructie, renovatie, training en materieel van 45 prioritaire grensovergangen (beide projecten ontvingen 1,2 miljoen euro).¹⁵³

De EU financiert het zesjaarsprogramma 'Geïntegreerd grensmanagement in Libanon' (2012-2018), dat zich richt op technische ondersteuning. Het heeft een totale

budget van ongeveer 14 miljoen euro.¹⁵⁴ Als onderdeel van het programma doneerde de EU apparatuur aan de Libanese grensbewakingsautoriteiten, vooral voor onderzoek van reisdocumenten.¹⁵⁵ In november 2015 gaf de EU ook 23 miljoen euro aan Tunesië voor hervorming van de security sector, onder meer voor het versterken van "de technische en operationele capaciteiten van de grensbewakingsdiensten."

Het 'AENEAS Programma voor financiële en technische assistentie aan derde landen op het gebied van migratie en asiel' liep van 2004 tot 2006. Een van de doelen was "het opzetten in de betreffende derde landen van een effectief en preventief beleid in de strijd tegen illegale migratie". Onder het complete programma werden 107 projecten gefinancierd met een totaal van 120 miljoen euro. Daaronder een bijdrage van 1,1 miljoen euro om grensbeveiliging in Mali te verbeteren. Ook werd 1,2 miljoen euro toegekend voor het versterken van grenscontrole in Niger. "Aanschaf van documentcontroleapparatuur voor grenswachten" in Oekraïne was deel van een gift van 800.000 euro.

Er werd ook twee miljoen euro toegekend aan 'Project Seahorse' van de Spaanse Guardia Civil. Gezamenlijke grenscontrolepatrouilles met Marokkaanse diensten maakten deel uit van dit project. Er volgde een vervolgbijdrage van opnieuw twee miljoen euro om een netwerk tussen politiediensten van Spanje, Marokko, Mauritanië, Senegal en Kaapverdië te bouwen, om de "strijd tegen illegale immigratie" te coördineren.¹⁵⁶

Van 2007 tot 2013 had de EU een "Thematisch Programma van Samenwerkingen met Derde Landen op de Gebieden van Asiel en Migratie", als onderdeel van het Ontwikkelingssamenwerkingsinstrument. Het werd gepresenteerd als een financieringsmechanisme om derde landen te ondersteunen bij migratiemanagement, maar met een duidelijk einddoel van "reductie van migratiedruk op de EU".¹⁵⁷

Dat is het geval met de meeste steunprogramma's die zich niet exclusief op grensbewaking, grenscontrole en/of irreguliere immigratie richten. Hun belangrijkste doel komt neer op het buiten de EU houden of krijgen van migranten, met uitzondering van hen die gewenst zijn voor hun arbeid. Het gaat dan onder meer om grenshandhaving, assistentie voor opvang in derde landen, terugnameovereenkomsten en waarschuwen van vluchtelingen tegen irreguliere migratie naar Europa.

Dit maakt het moeilijk te zeggen waar sommige financiering werkelijk om draait en of deze onder 'externalisering van grensbewaking' valt. Wat de EU assistentie voor het opvangen van vluchtelingen noemt kan net zo goed gezien worden als een project om vluchtelingen buiten EU-grenzen te houden. Soms met verschrikkelijke gevolgen, zoals een voorbeeld uit de Oekraïne laat zien. In een poging de 'oostelijke route' af te snijden, kreeg Oekraïne 30 miljoen euro financiering om migranten buiten de EU te houden. De Oekraïense autoriteiten gebruikten een deel van dit geld om migrantendetentiecentra te bouwen en te renoveren. De Arup Group, een Brits bouw- en technologiebedrijf, en Eurasylum, een onderzoeks- en adviesbedrijf (eveneens uit het Verenigd Koninkrijk), ontvingen 2,9 miljoen euro om bewaringscentra en tijdelijke ophoud-faciliteiten op te zetten in de Oekraïne en voor technische assistentie. In december 2010 publiceerde Human Rights Watch (HRW) een vernietigend rapport over de wijze waarop Oekraïne vluchtelingen behandelt, met als conclusie: "Niet alleen is de Oekraïne niet in staat of niet bereid geweest effectieve bescherming te bieden aan vluchtelingen en asielzoekers, het heeft ook sommige migranten die teruggestuurd zijn uit aangrenzende EU-landen onderworpen aan marteling en andere inhumane en vernederende behandelingen." HRW beschreef de EU als medeplichtige, wijzend op "het geld dat de EU gestoken heeft in het versterken van Oekraïense grenscontroles en het opvijzelen van de capaciteit om irreguliere migranten aan te houden, vast te zetten en te deporteren."¹⁵⁸ Uit een rapportage uit 2015 van het Duitse tijdschrift Der Spiegel blijkt dat de situatie voor migranten in de Oekraïne niet is verbeterd. De EU weigerde hierop commentaar te leveren.¹⁵⁹

De genoemde voorbeelden vormen slechts het topje van de ijsberg van door de EU gefinancierde projecten voor grensbewaking en -controle in derde landen. Ze geven een impressie van de manier waarop de EU buurlanden onder druk zet om de muren van Fort Europa te verhogen. En ook nu weer betekenen een deel van deze maatregelen winstmogelijkheden voor de militaire en security-industrie.

EU-FINANCIERING VOOR ONDERZOEK EN TECHNOLOGISCHE ONTWIKKELING¹⁶⁰

De EU steunt via verschillende financieringsprogramma's onderzoeks- en technologie (R&T) projecten van industrie en onderzoeksinstituten. De zogenaamde Framework Programmes (FP) zijn het bekendst. In het nu lopende programma Horizon 2020 (FP8) is militair onderzoek uitgesloten van financiering, maar als de Europese Commissie haar zin krijgt zal dit veranderen bij het volgende programma, startend in 2021. De voorbereidingen hiervan zijn al in volle gang.¹⁶¹ Binnen het lopende programma hebben militaire bedrijven hun niche gevonden in het security-gerelateerd onderzoek.

Volgens onderzoeker Ben Hayes is "het verhaal van het EU Security Research Programma een van 'Big Brother' ontmoet marktfundamentalisme." De basis werd gelegd door een zogenaamde 'Group of Personalities' (GoP), samengesteld uit EU-ambtenaren en topmensen van acht van Europa's grootste wapen- en IT-bedrijven (waaronder Airbus (toen nog EADS), BAE Systems, Finmeccanica, Indra en Thales).¹⁶²

Grensbeveiliging en -controle zijn focuspunten in de onderzoeksprogramma's, waarbij veel projecten expliciet gericht zijn op het versterken van EUROSUR. Sinds 2002 heeft de EU via de Framework Programmes 6 en 7, Horizon 2020, de Preparatory Action for Security Research (PASR), het GMES-programma (sattelietobservatie) en het European Space Agency (ESA), 56 projecten op het vlak van grensbewaking en grenscontrole gefinancierd met in totaal meer dan 316 miljoen euro, ongeveer 4% van het totale budget van deze programma's.¹⁶³ De vijftien meest profiterende bedrijven en instituten zijn verantwoordelijk voor minimaal 94 miljoen euro van dit bedrag. Ze coördineren 32 van deze 56 projecten.

TABEL 6

BELANGRIJKSTE PROFITEURS VAN EU-GEFINANCIERDE R&T-PROJECTEN¹⁶⁴

	Bedrijf	Land	Aantal projecten ¹⁶⁵	Gecoördineerde projecten	EU-financiering ¹⁶⁶
1	Airbus	pan-Europees	12	2	€ 9.784.181
2	Totalforsvarets Forskningsinstitut	Zweden	10	1	€ 8.455.875
3	Indra Sistemas	Spanje	7	2	€ 8.106.544
4	Isdefe	Spanje	6	0	€ 8.055.257
5	Thales	Frankrijk	18	5	€ 6.966.736
6	CEA	Frankrijk	7	3	€ 6.865.132
7	Fraunhofer	Duitsland	16	1	€ 6.748.745
8	Finmeccanica	Italië	15	3	€ 6.744.657
9	TNO	Nederland	12	2	€ 6.691.312
10	Safran	Frankrijk	8	4	€ 5.638.931
11	Finmeccanica - Thales	Italië - Frankrijk	8	5	€ 4.795.540
12	Austrian Institute of Technology	Oostenrijk	4	2	€ 4.577.486
13	BMT Group	VK	3	2	€ 4.495.685
14	Smiths Detection	VK	4	0	€ 3.524.815
15	DCNS	Frankrijk	2	1	€ 3.509.592

Bron: cordis.europa.eu

Het is niet verrassend dat de organisaties die prominent actief zijn in EOS, dat zwaar gelobbyed heeft voor het opzetten van EU R&T-financiering voor security (Airbus, Finmeccanica, Indra, Safran, Thales), ook tot de grootste profiteurs ervan zijn gaan behoren. Andere terugkerende deelnemers zijn diverse (semi-overheids)onderzoeksinstituten:

- Totalforsvarets Forskningsinstitut (FOI), het Zweedse defensieonderzoeksinstituut;
- CEA, Commissariat à l'énergie atomique et aux énergies alternatives (Alternative Energies and Atomic Energy Commission) is een Franse onderzoeksorganisatie;
- TNO, de Nederlandse Organisatie voor toegepast natuur-wetenschappelijk onderzoek. Het ontwikkelde een onderzoeksprogramma voor grenscontrole met de Koninklijke Marechaussee, een onderdeel van de krijgsmacht.¹⁶⁷ Tot zijn producten behoort het @MIGO-systeem "dat de kentekenplaten van wagens (die grens oversteken) afleest met lasergeactiveerde camera's."¹⁶⁸ Het systeem werd bekritiseerd wegens schending van privacywetgeving.¹⁶⁹ TNO ondersteunt EASPAir, een ander Nederlands bedrijf, bij het voorbereiden van maritieme surveillancevluchten voor Frontex, door middel van het gebruik van de 'SURPASS' (surface picture assessment)-tool¹⁷⁰;

- AIT, the Austrian Institute of Technology, co-eigendom van de Oostenrijkse overheid en de Federation of Austrian Industries¹⁷¹. Samen met ATOS en Gunnebo werkte het ook aan het 'Future Border Concept'-project, gericht op de ontwikkeling van een geautomatiseerd grenscontrolesysteem voor de luchthaven van Wenen.¹⁷² In 2015 was AIT medeorganisator van een internationale workshop over 'Identificatie en Surveillance for Grenscontrole' (ISBC).¹⁷³

In de Werkprogramma's 2014-2015 en 2016-2017 voor Horizon 2020 wordt nog eens een geschatte 60 tot 77 miljoen euro aangekondigd voor diverse nieuwe grensbewakingsgerelateerde projecten (zie bijlage 5 voor een overzicht). Deze focussen zich op meer geavanceerde surveillancetechnologieën (waaronder 'autonome systemen') en bijdragen aan zogenaamde 'Slimme grenzen', waarbij het grensovergangproces voor EU-burgers en andere gewenste reizigers versneld wordt. Grenscontroleautoriteiten zouden daardoor in staat gesteld worden "meer tijd en middelen te besteden aan het identificeren van hen die een bedreiging zouden kunnen vormen."¹⁷⁴

Eind november 2014 kwamen verscheidene lopende door de EU-gefinancierde security-R&T-projecten samen op Kreta, voor het 'European Symposium on Border Surveillance and SaR operations technology', georganiseerd door de Griekse overheid. Airbus and Thales waren zogenaamde 'Vrienden van het

Symposium'.¹⁷⁵ Georgios Vourekas (hoofd van de 'Zeegrenzenafdeling' van Frontex) noemde in zijn keynote speech "door de industrie aangestuurde oplossingen [...] een van de richtingen om op te gaan."¹⁷⁶

Los van de Framework Programmes financieerde de Europese Commissie twee studies van Unisys Belgium. De eerste, uitgevoerd in 2006, beschrijft de legale mogelijkheden van het geven van (beperkte) uitvoerende bevoegdheden, waaronder het recht om surveillancematerieel te gebruiken en het recht om dienstwapens te dragen, aan grenswachten van een EU-land die werkzaam zijn in andere EU-lidstaten. Terwijl lidstaten er zelf tevreden mee waren dit op bilaterale basis te regelen, concludeerde de studie dat een gemeenschappelijke procedure mogelijk was, en dat een grotere coördinerende rol voor Frontex nodig was.¹⁷⁷

De tweede studie, "over de haalbaarheid van de oprichting van een Europees systeem van grenswachten voor de controle van de externe grenzen van de Unie", leverde Unisys 289.358 euro's op.¹⁷⁸ De studie, die werd gepubliceerd in oktober 2014, schetste drie mogelijke modellen voor de toekomst van de EU-grensbeveiliging. Alle modellen behelsten een bepaalde mate van diepgaandere EU-samenwerking, gebaseerd op "het idee van verdere integratie en gedeelde verantwoordelijkheid" op het

gebied van grensbewaking. Het einddoel zou zijn dat "de controle van de buitengrenzen een competentie van de EU wordt" in plaats van van lidstaten. Met een minder stapsgewijze aanpak dan Unisys voorstelde past het Europees Grens- en Kustwachtagentschap perfect in dit model. Dat materieel gezamenlijk eigendom wordt van Frontex en lidstaten is een van de ideeën uit de studie die ook onderdeel uitmaken van het voorstel voor het nieuwe Agentschap.¹⁷⁹

FRONTEX-FINANCIERING VOOR ONDERZOEK

Frontex zelf financierde enkele kleinere onderzoeken en demonstratieprojecten. Op het moment van schrijven staat een zo'n studie, "over het opzetten en beheren van grensbewakingsgerelateerd onderzoek binnen en buiten Europa", op het punt toegekend te worden. Het is gericht op het verbeteren van (de uitkomsten van) EU-gefinancierd onderzoek.¹⁸⁰

Edgar Beugels, directeur Research & Development van Frontex, legde uit dat de rol van Frontex bij R&T vooral een als glijmiddel is: "We doen zelf geen enkel onderzoek. We vertrouwen op onderzoek gedaan door anderen [...], we proberen uit te vinden wat ze doen en geven dit door aan onze eindgebruikers (nationale grenswachtautoriteiten en de Commissie). Intussen verzamelen we een wensenlijst van de eindgebruikers en geven die terug aan de onderzoeksgemeenschap."¹⁸¹

TABEL 7
DOOR FRONTEX GEFINANCIERDE STUDIES

Jaar	Omschrijving	Bedrijf	Waarde
2012	Studie over risicoanalysemodellen of soortgelijke instrumenten in gebruik bij grenswachtdiensten in de EU en Schengen-associatielanden ¹⁸²	RAND Europe (VK)	€ 48.745
2012	Studie over MALE-drones en hun potentiële inzet voor grenssurveillance ¹⁸³	Isdefe (Spanje)	€ 74.999
2013	Studie over methoden en richtlijnen om operationele vaardigheden te beoordelen, bij diensten die te maken krijgen met identiteits- en documentfraude en die risico's beoordelen in de eerste linie van grenscontroles ¹⁸⁴	RAND Europe (VK)	€ 54.669
2014	Studie over geavanceerde technologische integratie voor oplossingen voor ondergebladerte-detectie en hun potentiële impact op grenssurveillance ¹⁸⁵	Isdefe (Spanje)	€ 75.000
2014	Studie over inzetbare technologie voor grenssurveillance op land ¹⁸⁶	Isdefe (Spanje)	€ 59.400
2015	Concept-ontwikkelingsstudie voor een risico-gebaseerd gefaciliteerd grenscontroleproces ¹⁸⁷	Proodos (Nederland)	€ 25.000

Frontex betaalde ook bedrijven voor praktijkdemonstraties. Lockheed Martin, FAST Protect AG, L-3 Communications, FLIR Systems, SCOTTY Group Austria, Diamond Airborne Sensing en Inmarsat ontvingen ieder 30.000 euro voor het showen van hun drones in Griekenland in oktober 2011. Dertien bedrijven (Israel Aerospace Industries, Lockheed Martin, FAST Protect AG, L-3 Communications, FLIR Systems, SCOTTY Group Austria, Diamond Airborne Sensing, Inmarsat, Thales, AeroVision, AeroVironment, Altus, BlueBird) demonstreerden technologische oplossingen voor maritieme surveillance, tegen vergoedingen uiteenlopend van 10.000 tot 198.000 euro.¹⁸⁸

TOEKOMSTIGE VOORUITZICHTEN VOOR MILITAIR ONDERZOEK

EU-financiering voor security-onderzoek is een van de succesverhalen van de militaire en security-industrie, haar bondgenoten en hun gezamenlijke machtige lobby. Grensbewakings- en grenscontrolegerelateerde projecten zijn een kernthema van de financieringsprogramma's geworden. Dat weerspiegelt zowel het groeiende belang dat de EU hieraan hecht

als het daaraan verbonden belang van de industrie. Security-onderzoek is de hoeksteen van het militair-security-industrieel-complex geworden. Het biedt directe winstmogelijkheden en helpt een agenda voort te sturen die continue probeert grensbewaking uit te breiden, zodat er nog meer winsten in het verschiet liggen.

Voor de industrie is dit echter niet genoeg. In februari 2016 bracht een zogenaamde Group of Personalities een rapport over 'Europees defensieonderzoek' uit. De groep, die werd geïnitieerd vanuit de Europese Commissie, bestond voor meer dan de helft uit vertegenwoordigers van militaire bedrijven (Indra, MBDA, Saab, TNO, Airbus, BAE Systems, Finmeccanica, Fraunhofer en Liebherr-Aerospace Lindenberg). Zij adviseerden het opzetten van een European Defence Research Programme als onderdeel van het volgende Multi-Annual Financial Framework (2021-2027), met een budget van minimaal 3,5 miljard euro en een door de industrie gedomineerde Adviesraad, die ook een "actieve rol" zou moeten spelen in het "definiëren van een langetermijn-blauwdruk voor Europese militaire mogelijkheden", met "directe toegang tot het hoogste niveau van EU-instituten."¹⁸⁹

WELKE BEDRIJVEN PROFITEREN VAN GRENSBEVEILIGING?

In het onderzoek naar wie profiteert van de groeiende grensbewakingsmarkt duiken dezelfde bedrijven steeds weer op, zowel als grootste ontvangers van EU onderzoekssubsidie als ook als belangrijke spelers in de invloedrijke lobby voor EU-grensbeveiliging. Bovendien blijken veel van deze bedrijven ook belangrijke wapenleveranciers voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika te zijn.

MONDIALE GRENSBEVEILIGINGSMARKT

Na de val van het IJzeren Gordijn en het einde van de Koude Oorlog worstelde de militaire industrie met teruglopende defensiebudgetten, vooral in westerse landen, hoewel de neerwaartse trend zich in de late jaren '90 al keerde. Sinds 2008 hebben de groeiende spanningen tussen Rusland en de EU/NAVO, stijgende militaire uitgaven in het Midden-Oosten, Latijns Amerika en Azië, en een grotere rol van China op het internationale toneel, er aan bijgedragen dat mondiale militaire uitgaven gegroeid zijn tot boven Koude Oorlog-niveau.¹⁹⁰

In de tussenliggende jaren zocht de militaire industrie echter naar compensatie voor lagere wapenverkopen door andere markten te betreden. De belangrijkste hieronder was de security-markt, die enorm groeide, vooral na de aanslagen in New York en Washington in september 2011. Ook werd de security-markt geleidelijk gemilitariseerd. De daarop volgende 'Oorlog tegen Terrorisme' is een goudmijn voor militaire en security-bedrijven geworden, die ook steeds meer met elkaar vervlochten zijn geraakt. Alle grote wapenbedrijven hebben security-afdelingen opgezet of uitgebreid.¹⁹¹

De opkomst van de grensbeveiligingsmarkt is nauw verbonden met deze ontwikkelingen. Het framen van migratie als een bedreiging voor de veiligheid,

soms aan de hand van een karikaturale angst voor terroristische indringers, heeft de deur geopend voor allerlei soorten security-producten. Bedrijven zijn gretig bezig geweest om regeringen en politici aan te praten dat ze in de aanbieding zijnde producten en diensten 'nodig' hebben om de zich ingebeelde 'dreiging' van (irreguliere) migratie te bestrijden. En overheidsvertegenwoordigers hebben zich deze argumenten en producten al even gretig laten aansmeren. Ilka Laitinen, voormalig directeur van Frontex, zei in 2013: "Onze ervaring met de samenwerking met de industrie is zeer positief – ze hebben veel goede ideeën en veel nieuwe innovaties ingebracht."¹⁹²

De 'producten' bestaan deels uit 'traditionele' militaire goederen (zoals voertuigen en helikopters), maar meer en meer uit 'nieuwe' technologieën, drones, surveillancemiddelen, biometrie, informatietechnologie en fysieke barrières (hekken en muren). Naast de grote wapenproducenten, die grensbeveiligingstechnologieën in hun core business hebben opgenomen, zijn er duizenden kleinere (nieuwe) bedrijven die zich op dit vlak specialiseren. Westerse ondernemingen, vooral uit Noord Amerika en Europa, domineren de markt, net zoals ze de algemene wapen- en securitymarkt domineren.

De omvang van de grensbewakingsmarkt is moeilijk vast te stellen, omdat deze niet erg transparant is en het niet altijd duidelijk is of bepaalde producten gebruikt zullen worden voor grensbewakingsdoeleinden. Consultancybedrijf Visiongain schatte de globale markt op 15 miljard euro in 2015, terwijl Frost and Sullivan begin 2014 voorspelde dat de omzet ervan zou groeien tot meer dan 29 miljard euro in 2022.¹⁹³

Tot de grootste, en vaak controversiële, deals op het gebied van grensbeveiliging horen het contract van Finmeccanica met Libië en het Amerikaanse Secure Borders Initiative. Dit initiatief omvatte een miljardencontract met Boeing, voor het bouwen van een grensbewakingsnetwerk langs de noordelijke en zuidelijke grenzen van de Verenigde Staten. Het project werd geplaagd door ernstige (technologische en juridische) problemen en werd uiteindelijk geannuleerd. Het werd deels vervangen door een kleiner project (145 miljoen dollar), waarvoor de Israëlische wapenproducent Elbit een netwerk van surveillancetorens op de grens tussen Mexico en de Amerikaanse staat Arizona bouwde.¹⁹⁴ Net als in Europa wordt de militarisering van de grens tussen de VS en Mexico bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties wegens de negatieve impact op rechten van vluchtelingen en de manier waarop het hen dwingt gevaarlijkere routes te nemen om grensbewaking te ontwijken.

Airbus kreeg een contract voor een ander belangrijk project: de ontwikkeling van een compleet grensbeveiligingssysteem voor Saoedi-Arabië. Onder dit contract, met een waarde van ongeveer 2 miljard euro, werkte de Duitse politie samen met Airbusmedewerkers in het trainen van Saoedische grenspolitie om het systeem te gebruiken. Tientallen Duitse politieagenten werden hiervoor uitgezonden naar Saoedi-Arabië, waarbij het feit dat ze betaald werden uit het Duitse ontwikkelingshulpbudget controversie veroorzaakte.¹⁹⁵ Bovendien wordt de deal omgeven door beschuldigingen van corruptie en omkoping.¹⁹⁶

FRONTEX-CONTRACTEN

La mayor parte del presupuesto de Frontex se gasta en subvenciones destinadas a compensar y dar apoyo a los Estados miembros. Como se mencionó anteriormente, Frontex obtuvo en 2011 el derecho a comprar su propio equipo. Esta realidad de hecho nunca ha pasado la etapa de ensayos. Se han hecho algunos proyectos piloto en el ámbito de la vigilancia aérea, pero generalmente no han tenido éxito, uno solo de ellos fue cancelado cuando las autoridades griegas no dieron la licencia de vuelo a la empresa adjudicataria del contrato, Grupo Scotty de Austria. Otro, para la vigilancia de la frontera terrestre entre Grecia y Turquía, ni siquiera se inició por el aborto del procedimiento porque no había habido ninguna oferta adecuada.¹⁹⁷

TABEL 8

CONTRACTEN TOEGEKEND DOOR FRONTEX, MET EEN WAARDE VAN MEER DAN 100.000 EURO (GRENSBEVEILIGING/GRENSCONTROLE)

Jaar	Omschrijving	Bedrijf	Waarde
2013	Luchtgrensurveillanceproef met bemensde vliegtuigen met een optioneel-bemansings-vermogen uitgerust met multi-inlichtingen-sensoren (geannuleerd) ¹⁹⁸	Scotty Group (Oostenrijk)	€ 118.300
	Compra de imágenes por satélite anotadas ¹⁹⁹	GAF (Duitsland)	€ 224.700
2014	Kadercontract voor onderhoud en evolutie van het EUROSUR-netwerk ²⁰⁰	GMV Aerospace and Defence (Spanje)	€ 12.000.000
	Pilot-project over aankopen van luchtsurveillancediensten voor door Frontex gecoördineerde operationele activiteiten in 2014 – levering van technische middelen en staf om luchtsurveillance uit te voeren bij de Zuidoost-Europese EU-grenzen op land ²⁰¹	Diamond-Executive Aviation (VK)	€ 270.000
	Frontex positioneringssysteem (FPS)-concept om een enkelvoudig, geïntegreerd, real time geautomatiseerd systeem voor het opsporen van middelen die ingezet worden in gemeenschappelijke operaties ²⁰²	Atos (Spanje)	€ 578.378
2015	Kadercontract voor middelen voor luchtsurveillancediensten en steun van experts ²⁰³	Défense Conseil International (Frankrijk) EASP Air (Nederland) Vigilance (Nederland) Indra Sistemas (Spanje) SIA 'Meža īpašnieku konsultatīvais centrs' (Letland)	€ 10.000.000
	Aankoop van een zeekaart-webdienst die geïntegreerd kan worden in Frontex-toepassingen ²⁰⁴	Carmenta (Zweden)	€ 112.795

Frontex gebruikt geen open inschrijvingsprocedure voor de meeste 'contracten met een lage waarde', die niet meer dan 135.000 euro waard zijn. Deze worden meestal alleen aangekondigd op de Frontex-website en afgesloten via een onderhandelingsprocedure met minimaal drie tot vijf kandidaten.²⁰⁵ Van 2010 tot 2015 werden elf van zulke contracten op het gebied van grensbewaking en -controle afgegeven (see bijlage 6 voor een overzicht). Atos en GMV Aerospace and Defence behoren tot de bedrijven die contracten gegund werden.

BELANGRIJKSTE PROFITERENDE BEDRIJVEN

Er is geen compleet overzicht van bedrijven die middelen en diensten voor grensbewaking leveren. Onderzoek toont aan dat die bedrijven die het actiefst zijn in het lobbyen op EU-grensbewakingsbeleid ook enkele van de grootste ontvangers van uitgaven verbonden aan dit beleid zijn. Airbus, Finmeccanica en Thales behoren tot de sleutelbedrijven die profiteren van grensbewaking, en zijn, zoals we hebben gezien ook belangrijke leveranciers van wapens aan het Midden-Oosten en Afrika. Ze voeden daarmee de conflicten en chaos in die regio, een van de belangrijkste oorzaken van recente migratiestromen. Andere belangrijke spelers zijn Indra en Safran, die ook tot de grootste ontvangers van EU-financiering voor R&T voor grensbeveiliging behoren.

AIRBUS

Robert Havas, Vice-President voor Security Business Development bij Airbus, schreef in 2008: "Met de groei van de Europese Unie door nieuwe lidstaten is grensbeveiliging een enorm gebied voor R&D-ontwikkelingen en een veelbelovende markt."²⁰⁶ Airbus is inderdaad een van de belangrijkste ontvangers van EU subsidie voor R&T (tabel 6) en profiteert ook van grensbewakingsaankopen die nieuwe EU-lidstaten moeten doen om te voldoen aan Schengen-vereisten. De jaarlijkse omzet op het gebied van grensbeveiliging schommelt rond de 200 miljoen euro.²⁰⁷

Producten van Airbus voor grensbewaking lopen uiteen van helikopters tot communicatiesystemen tot radar. In 2004 gunde Roemenië het bedrijf een contract voor een compleet 'Geïntegreerd Systeem voor Grensbewaking', voor monitoring, beveiliging en communicatie²⁰⁸ Het systeem had alles te maken met EU-grensbewakingsvereisten, waaraan Roemenië moest voldoen voordat het in 2007 EU-lid werd. De deal, met een waarde van 734 miljoen euro, leidde tot een corruptieonderzoek nadat er beschuldigingen van omkoping van Roemeense ambtenaren opdoken.²⁰⁹

Signalis, een joint venture van Airbus en Atlas Elektronik (Duitsland), was verantwoordelijk voor het Spationav-programma voor Franse grenssurveillance aan de kusten. Het project integreert de kustsurveillance systemen van de Franse Marine, Dienst voor Maritieme Aangelegenheden en Douane. Data die via radar uit verschillende bronnen is verzameld wordt gecombineerd in een gezamenlijk operationeel beeld.²¹⁰ Signalis verkocht een soortgelijk systeem aan Bulgarije, wederom vanwege Schengenverplichtingen verbonden aan het EU-lidmaatschap.²¹¹ De Spaanse Guardia Civil is een andere klant, waarbij het systeem gericht ingezet wordt op irreguliere migratie naar de Canarische Eilanden, de Balearen en Gibraltar.²¹²

Helikopters van Airbus worden gebruikt door diverse Europese grensbewakingsdiensten (zie kaart 2). De Airborne Unit van de Duitse federale politie, de voormalige federale grenswacht, heeft 79 Airbus-helikopters in gebruik. Hoewel de grenspatrouilles aan de Duitse grenzen fors afgenomen zijn nu Duitsland niet meer aan non-Schengenzone-landen grenst, worden de helikopters nog steeds gebruikt voor grensbewaking boven de Noordzee en de Baltische Zee, en voor Frontex-missies.²¹³

De grenswacht van Wit-Rusland beschikt ook over vier Airbus-helikopters.²¹⁴ Vier piloten uit de autoritair geregeerde staat, breed bekritiseerd wegens mensenrechtenschendingen, kregen een training in het vliegen van de helikopters in een trainingscentrum in Frankrijk.²¹⁵ Piloten van de Bulgaarse Marine werden eveneens in Frankrijk getraind, om drie helikopters voor grenscontrolemissies te gebruiken.²¹⁶ De Bulgaarse grenspolitie kocht eerder al een TETRA-communicatienetwerk en duizenden radio's van Airbus.²¹⁷ Airbus leverde ook een offshore patrouilleschip aan de Finse grenswacht.²¹⁸

Samen met Israel Aerospace Industries ontwikkelde Airbus de 'Harfang'-drone en bracht deze op de markt, waarbij deze gepromoot wordt voor gebruik voor grenssurveillance.²¹⁹ In reactie op kritiek op het promoten van een drone die door Israël in Gaza is ingezet, voor het opsporen van vluchtelingen, stelde Airbus dat wat "technologiepartners in hun eigen landen verkiesen te doen met door henzelf ontwikkelde producten hun eigen zaak is."²²⁰

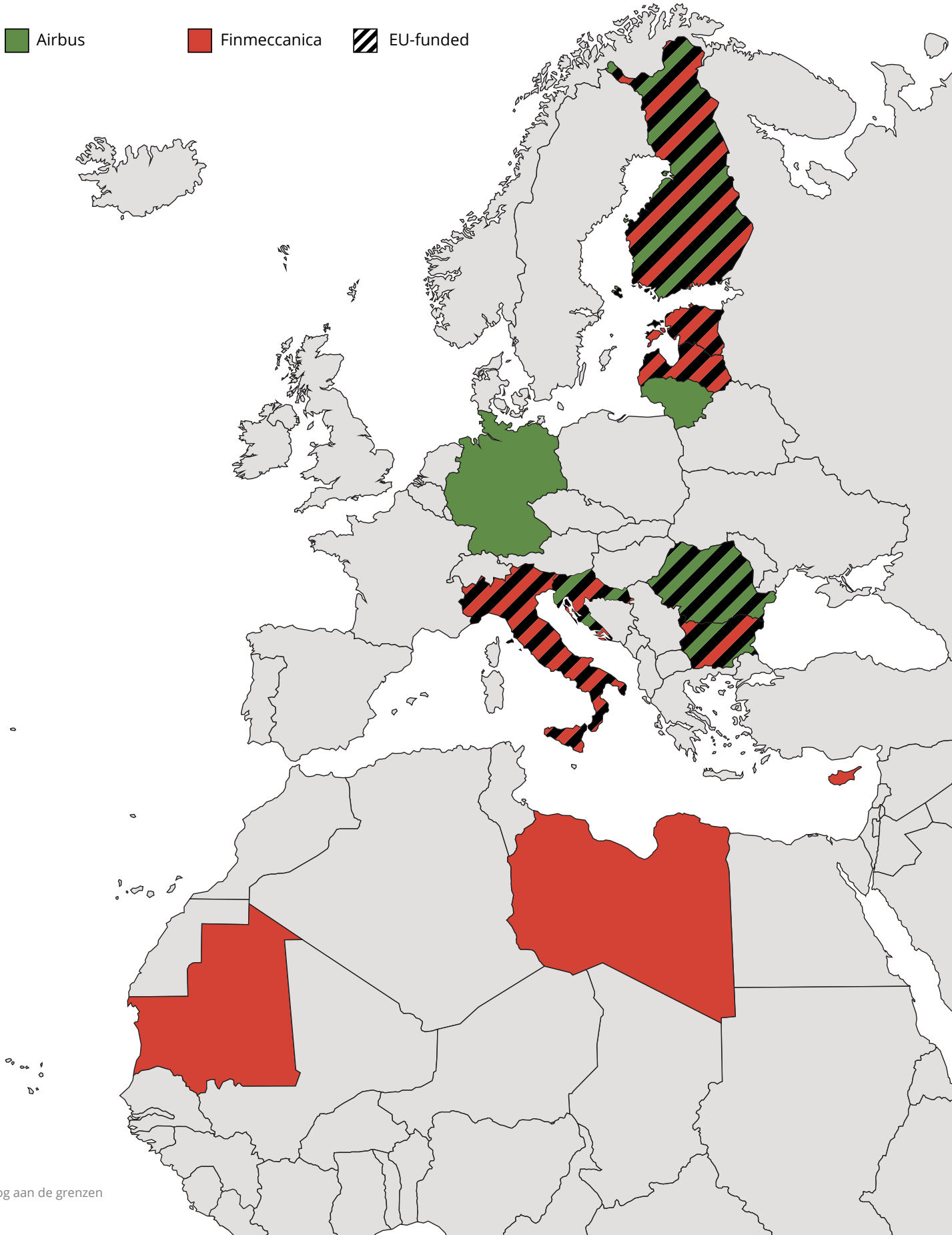
In 2013 was Airbus co-host van een International Border Security Workshop in Finland, samen met Frontex, het US National Center for Border Security en de Finse Laurea Universiteit.²²¹

GRENSBEWAKINGSHELIKOPTERS: AIRBUS EN FINMECCANICA

Airbus: Bulgarije, Duitsland, Finland (EU-subsidie), Litouwen, Roemenië (EU-subsidie), Slovenië

Finmeccanica: Bulgarije (EU-subsidie), Cyprus (EU-subsidie), Estland (EU-subsidie), Finland, Italië (EU-subsidie), Kroatië (EU-subsidie), Letland (EU-subsidie), Libië, Malta (EU-subsidie), Mauritanië, Slovenië

 Airbus   Finmeccanica   EU-funded

FINMECCANICA

Al in 2009 identificeerde Finmeccanica “grenscontrole- en grensbewakingssystemen” als een van de belangrijkste aanjagers van een groei in opdrachten en omzet.²²² Dit werd hetzelfde jaar nog gevolgd door de al beschreven deal met Libië, die deels werd gefinancierd door de EU. In het algemeen hebben Finmeccanica en zijn dochters een breed aanbod aan materieel voor grensbewakings- en grenscontroletoepassingen, op het gebied van surveillance, detectie, (biometrische) toegangscontrole, perimeterbeveiliging, communicatie en ‘command and control’-systemen.²²³

Helikopters van de AgustaWestland-afdeling van Finmeccanica worden door vele EU-lidstaten en buurlanden gebruikt. Aankopen zijn vaak (deels) gefinancierd door de EU (zie kaart 2). In 2007 noemde Roland Peets, directeur van de Estse grenswacht, de aankoop van drie AW139-helikopters “een van de grootste projecten die met gebruikmaking van Schengen Facility-fondsen is verwezenlijkt”.²²⁴

Sommige contracten werden omgeven door problemen. In 2009 kwam een deal voor 15 A-109 helikopters voor de Algerijnse grenswacht rond.²²⁵ Dit contract is een van de contracten die door de Italiaanse belastingpolitie in een breder anti-corruptieonderzoek onder de loep genomen worden.²²⁶ En in juni 2015 berichtte de Bulgaarse pers dat alle drie de AW-helikopters van de Bulgaarse grenspolitie sinds december 2014 aan de grond staan wegens het ontbreken van een verzekering.²²⁷

In 2005 gunde Polen Selex een contract van 30 miljoen euro voor het bouwen van een kustsurveillancesysteem (ZSRN) voor de Poolse grenswacht.²²⁸ Selex installeerde ook radar op maritieme patrouillevliegtuigen van de Finse grenswacht.²²⁹

In december 2015 presenteerde Selex surveillancetechnologieën, die door de NAVO geselecteerd waren voor zijn Alliance Ground Surveillance Program, dat assistentie bij grenscontrole als een van de hoofddoelen heeft. Het systeem zou in 2017 in Italië voor het eerst in gebruik genomen moeten worden.²³⁰ Finmeccanica en zijn dochters zijn ook erg actief in door de EU gesubsidieerde R&T. Selex coördineert het SEABILLA-project, gericht op de ontwikkeling van European Sea Border Surveillance-systemen.²³¹ In December 2014 kondigde Selex aan dat het “zijn technologie gaat bijdragen aan het CLOSEYE-project voor surveillance op de Middellandse Zee. Dit monitoringssysteem werd ontwikkeld in antwoord op

de groeiende migratiedruk vanaf de Noordafrikaanse kusten (...), om de grenssurveillancemogelijkheden van de verantwoordelijke autoriteiten te verbeteren.”²³²

THALES

Thales claimt dat het “meer dan 50 gebruiksklare systemen of subsystemen wereldwijd in gebruik met betrekking tot binnenlandse veiligheid en grenssurveillance (Letland, Frankrijk, Estland, ...)” heeft geleverd.²³³ Thales’ business-rapport over 2011 vermeldde een sterke groei in omzet van de grensbeveiligingsmarkt.

Thales heeft een compleet, geïntegreerd systeem voor grensbewaking geïnstalleerd op de oostelijke grens van Letland, waarbij ‘command and control’-software gecombineerd is met optronica, sensoren en een communicatienetwerk.²³⁴ In 2015 haalde het contract binnen om de Spaanse Guardia Civil te voorzien van twee mobiele thermische units, ingebouwd in voertuigen voor grensbewaking. Eerder leverde het “vaste thermische optronische surveillancesystemen” voor hetzelfde doel.²³⁵

In november 2015 schreven diverse media over geruchten dat Thales op de grens met Libië een muur bouwt voor de Tunesische overheid. Tunesië zou de eerste vijf miljoen dollar voor het project gedekt hebben, maar zou de volgende stappen financiering vanuit EU-landen proberen los te krijgen.²³⁶ Thales weigerde commentaar.

In 2014 besteedde het dictatoriale regime van Turkmenistan een satelliet-gebaseerd monitoringssysteem voor zijn hele grens met Afghanistan aan. Thales was één van de bedrijven die zich hiervoor inschreven, maar welk bedrijf het contract won werd niet bekend gemaakt.²³⁷

Thales probeert met Aerovisión, een Spaans bedrijf, de Fulmar-drone in de internationale markt te zetten en ontwikkelt toepassingen voor dit vliegtuig. Deze wordt al gebruikt voor grenssurveillance in de Straat van Malacca.²³⁸ In januari 2012 verzorgden beide bedrijven een vliegdemostratie van de Fulmar voor Frontex.²³⁹

Radar van Thales is in gebruik op veel schepen over de hele wereld, waarvan een deel ongetwijfeld voor grenspatrouilles wordt ingezet.

Thales produceert ook elektronische ID-managementsystemen. Als een onderaannemer van Oberthur Technologies (Frankrijk) leverde het Oezbekistan een grenscontrolesysteem, bestaande uit "411 biometrische data-afnamesystemen op locaties verspreid in Oezbekistan en op zijn ambassades over de wereld", en een gecentraliseerd paspoortcontrolesysteem. Frankrijk kocht een "biometrisch registratie- en datatransmissiesysteem", terwijl Marokko en Kenia klanten zijn voor door Thales geproduceerde identiteitskaarten.²⁴⁰

Onder een contract van 3,8 miljoen pond met het Britse Ministerie van Binnenlandse Zaken leverde Thales een shared service-systeem voor een publieke sleutel-infrastructuur voor encryptie van biometrische en biografische gegevens voor biometrische verblijfsvergunningen voor buitenlanders van buiten de EU.²⁴¹

INDRA

Het Spaanse technologie- en consultancybedrijf Indra heeft 'Security & Defensie' als één van zijn kernmarkten, verantwoordelijk voor 19% (0,54 miljard euro) van de totale omzet in 2015.²⁴² Grensbewaking is een belangrijk onderdeel hiervan. Indra claimt dat zijn "systemen meer dan 50000 kilometer aan grenzen op land en zee in diverse landen op diverse continenten beveiligen".²⁴³ Het merkte al in 2008 op dat "groei in zowel contracten als omzet hoog blijft op dit gebied."²⁴⁴

Indra's Integrated System for Surveillance (SIVE: Sistema Integrado de Vigilancia) combineert maritieme verkeerscontrole, monitoring en surveillance.²⁴⁵ Het wordt gebruikt voor de meeste maritieme grenzen van Spanje, op basis van diverse miljoenencontracten, als ook in Letland, Portugal en Roemenië.²⁴⁶ Onder een contract ter waarde van 25,5 miljoen euro met Portugal begon Indra met het "inzetten van een netwerk van posten om bewegingen van schippen binnen haar invloedssfeer te detecteren".²⁴⁷

In Roemenië bestaat SIVE uit "sensorposten uitgerust met radarsystemen en elektro-optische zichtapparatuur, een radio-link-netwerk en een 'control and command'-centrum" om "alle informatie die verzameld wordt door de sensorposten te integreren om een gezamenlijk en eenduidig beeld van de Roemeense (Zwarte Zee)kust te creëren om alarmmeldingen aan gebruikers te kunnen geven over mogelijke bedreigingen", waaronder "illegale immigratie". Het contract was 18 miljoen euro waard.²⁴⁸

Volgens Indra "levert grensurveillance een geweldig groeipotentieel in de internationale markt op omdat de effectiviteit van SIVE al bewezen is. Daarbij komt nog dat er een stijgende vraag is naar dit type systemen vanwege het groeiende belang van overheden om hun grenzen te controleren."²⁴⁹

Indra haalde een contract van 1,4 miljoen euro binnen van het Spaanse Ministerie van Binnenlandse Zaken om "Marokko, Gambia en Guinee-Bissau op te nemen in het Sea Horse Netwerk samenwerkingsprogramma", door diens "veilige communicatiekanalen uit te breiden en te verbeteren."²⁵⁰

Indra levert ook op biometrie gebaseerde geautomatiseerde grenscontrolesystemen (ABC-systemen), bijvoorbeeld voor luchthavens en havens. In het kader van het Smart Border-programma van Spanje, dat deels wordt gefinancierd door de EU, is het gebruik van Indra's ABC-systemen op luchthavens sinds 2010 geleidelijk uitgebreid. De systemen "bestaan uit een kiosk waar passagiers hun digitale paspoort of ander elektronische ID tonen". "Digitale vingerafdruksensoren en gezichtsherkenningcamera's" worden eveneens ingezet om "biometrische informatie" te toetsen aan "politiedatabases" en de authenticiteit van "digitale paspoorten" te verifiëren.²⁵¹

Op EU-niveau is Indra zeer actief in lobbyen en het is een van de grote profiteurs van R&T-financiering voor grensbeveiligingsprojecten. Het coördineert de high profile-projecten ABC4EU, dat zich richt op het moderniseren en integreren van bestaande ABC-systemen, en PERSEUS.²⁵² PERSEUS, dat liep van 2011 tot 2014, was nauw verbonden met de ontwikkeling van EUROSUR, met als "doel het opbouwen en demonstreren van een EU maritiem surveillancesysteem dat bestaande nationale en communautaire installaties integreert en deze verbetert met innovatieve technologieën."²⁵³

SAFRAN

Het meeste grensbeveiligingswerk van Safran, een groot Frans luchtvaart- en defensiebedrijf, komt voor rekening van dochterbedrijf Morpho (voorheen bekend als Sagem Sécurité). Morpho is gespecialiseerd in elektronische security-oplossingen, met een focus op (biometrische) identificatiesystemen. Het is bekend vanwege hoge uitgaven voor R&T, en het is ook een grote speler in door de EU gefinancierd onderzoek (zie vorig hoofdstuk). In 2015 kwam 9,2% (1,6 miljard euro)

van de totale omzet van Safran uit de 'identiteits- en security'-business.²⁵⁴

In februari 2013 kende de Europese Commissie Morpho, in een consortium met Accenture en HP, een contract van 70 miljoen euro toe voor de onderhoud van het European Vision Information System (VIS). Het systeem wordt gebruikt voor opslag en uitwisseling van (biometrische) data gerelateerd aan visa-aanvragen van burgers uit derde landen.²⁵⁵ Een paar maanden later tekende Morpho een samenwerkingsovereenkomst met Interpol, die onder meer "samenwerking op het thema grensbewaking" door het gebruik van biometrie inhield. Ronald Noble, Secretaris-Generaal van Interpol, zei dat samenwerken met de private sector van essentieel belang is.²⁵⁶

In 2009 tekende Morpho een contract met IBM voor de levering van multibiometrische gezichts- en vingerafdrukherkenningstechnologie aan de 'Identity and Passport Service' van het Britse Ministerie van Binnenlandse Zaken, met als doel het moderniseren naar biometrische paspoorten.²⁵⁷ Vingerafdrukherkenningstechnologie van Morpho is ook in gebruik in geautomatiseerde grenscontrolepoortjes op Franse luchthavens, terwijl irisherkenningssystemen ingezet worden op Britse luchthavens.²⁵⁸ In 2015 contracteerde Estland Morpho voor het leveren van een Advanced Passenger Information/Passenger Name Record (API-PNR)-systeem, gebaseerd op door luchtvaartmaatschappijen verzamelde passagiersgegevens. Dit werd medegefinancierd door de EU.²⁵⁹

Morpho leverde vingerafdrukscanners aan Litouwen om visas-aanvragen op Litouwse ambassades af te handelen. Dit systeem werd een onderdeel van VIS, waarbij de biometrische data opgeslagen werd in een database die "beschikbaar is voor grenscontroleautoriteiten in landen die deel uitmaken van de Schengenzone", en werd deels gefinancierd via het External Borders Fund.²⁶⁰

Op het gebied van identiteitsdocumenten is Morpho sinds 2015 de enige leverancier voor Slowakije.²⁶¹ Als onderdeel van een consortium met Oberthur Technologies is het ook de leverancier van e-Paspoorten voor Finland. Albanië en Nederland zijn andere afnemers van ID-documenten van Morpho.²⁶²

Het is echter niet alleen biometrie voor grensbewaking. Safran voorzag de Sloveense grenspolitie van infraroodkijkers, wederom met financiering van

de EU.²⁶³ En in 2010 startten Sagem en Kazakhstan Engineering een joint venture voor het produceren en op de markt brengen van drones, voor, onder meer, grenspatrouillemissies.²⁶⁴

ANDERE BEDRIJVEN

Airbus, Finmeccanica, Indra, Safran en Thales hebben elk een groot aandeel in de Europese grensbewakingsmarkt. Er zijn natuurlijk tientallen andere bedrijven die ook materieel en diensten aan grensbewakingsautoriteiten hebben geleverd.

BAE Systems kreeg in 2002 een contract van 7,6 miljoen pond van Roemenië, om haar grenswachtdienst te voorzien van mobiele surveillancevoertuigen (MSVs), warmtebeeldcamera's en nachtzichtkijkers. Training voor de Roemeense patrouillemedewerkers was ook deel van het contract.²⁶⁵ In 2010 werkte BAE Systems met de politie van Kent en het Britse grensagentschap aan een project om drones voor grensmonitoring te ontwikkelen, tot ongenoegen van burgerrechtenorganisaties. BAE Systems beëindigde het project om onbekende redenen.²⁶⁶

Het Zweedse Saab produceert kust- en luchtsurveillance-systemen en grensmanagementsystemen. Het verkocht grensbewakingssystemen aan Estland, Frankrijk, Griekenland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden, waaronder radar-gebaseerde systemen voor gebruik in de lucht en op de grond.²⁶⁷ In januari 2016 kwam een contract tussen Kroatië en Saab tot stand voor een kustsurveillance- en grensbeveiligingssysteem, dat in juni operationeel zou moeten zijn.²⁶⁸

Siemens uit Duitsland implementeerde een 'National Border Management Information System' voor Kroatië, medegefinancierd door de Europese Commissie.²⁶⁹ Het ontwikkelde ook op biometrie gebaseerde elektronische identiteitsdocumenten voor Spanje en Zwitserland. Een speciaal Siemens Biometrics Center in Graz, dat deels wordt gefinancierd door de Oostenrijkse overheid, speelt een belangrijke rol in dit werk.²⁷⁰

Atos, een Spaans bedrijf, deed werk voor Frontex, zoals eerder beschreven. In 2014 won het, als onderdeel van consortium met Accenture en HP, een contract voor drie tot vier jaar van de European Agency for Large-Scale IT System (eu-LISA), voor

het onderhouden en verbeteren van het tweede-generatie Schengen Information System (SIS II).²⁷¹ Het ontwikkelde ook een Homeland Security Suite (HSS)-eGate, die wordt gebruikt in Zwitserland en voor grenscontrole in Bulgarije, en het leverde IT-diensten aan het Britse grensagentschap.²⁷² In december 2015 kende de Spaanse Guardia Civil Atos een contract toe voor het leveren van kentekenplaatherkenning voor grenscontrole. Dit systeem is ook geïnstalleerd op de grenzen van Ceuta en Mellila, de Spaanse enclaves in Marokko.²⁷³

Unisys, al genoemd in verband met de twee rapporten die het schreef voor de Europese Commissie, maakte deel uit van een ander consortium dat diensten levert aan eu-LISA. Het kreeg in oktober 2015 een contract met een waarde van ongeveer 47 miljoen voor het bieden van “diensten aan het agentschap voor het vervullen van haar mandaat om operationeel management te leveren en kritische IT-systemen voor interne veiligheid, grensmanagement en asielmanagement in de EU te ontwikkelen.”²⁷⁴ Unisys is ook verantwoordelijk voor het gezichtsherkenningssysteem voor het paspoortaanvraagproces in het Verenigd Koninkrijk.²⁷⁵

Defendec, een surveillancetechnologiebedrijf uit de Verenigde Staten en Estland, beweert dat zijn “belangrijkste product, Smarted [een op-afstand-monitoringssysteem], de externe grenzen van de NAVO en de Europese Unie beveiligt.”²⁷⁶ In 2011 doneerde de Amerikaanse Ambassade in Albanië Smartdec-systemen aan de Albaneze grenswacht.²⁷⁷ Dit was blijkbaar een ‘succesvolle’ donatie. “[B]eelden van SMARTDEC-camera’s geïnstalleerd op de groene grens (spoorlijn) met Montenegro stelde de Albaneze Grenspolitie in staat vier migranten die probeerden illegaal de grens over te steken op te sporten”, zo valt te lezen in de Western Balkans Annual Risk Analysis 2014 van Frontex. Estland en de Oekraïne zijn ook klanten van Defendec.²⁷⁸

De Turkse Kustwacht kocht een Beechcraft King Air 350ER vliegtuig van Textron (VS) voor grenspatrouillemissies.²⁷⁹ In 2015 testte de Slowaakse grenswacht verrekijkers en nachtzichtapparatuur van het Britse bedrijf Thermoteknix.²⁸⁰

ISRAËLISCHE BEDRIJVEN

Israël heeft een speciale positie als het enige niet-Europese land waarvan bedrijven in aanmerking komen voor EU R&T-financiering onder de Framework Programmes.²⁸¹ De bedrijven hebben ook een unieke verkoopstrategie, waarin ze hun betrokkenheid bij de Israëlische grensbewaking benutten, waaronder de Scheidingsmuur op de Westoever en het hek op de grens met Egypte. In het algemeen staan materieel en technologie van Israëlische wapen- en securitybedrijven internationaal hoog aangeschreven omdat ze zich ‘op het slagveld bewezen’ hebben.²⁸²

RBTec Electronic Security Systems uit Israël, dat door Frontex geselecteerd was voor deelname in een workshop in april 2014 over ‘Border Surveillance Sensors and Platforms’, scheidte er in zijn aanmeldingsmail over op dat zijn “technologieën, oplossingen en producten zijn geïnstalleerd op de Israëlisch-Palestijnse grens”.

Aan het einde van de zomer van 2015 gaven Bulgarije en Hongarije aan dat ze naar de mogelijke aankoop van door Israëlische bedrijven ontworpen grenshekken keken. Deze zouden worden gebaseerd op het hek op de grens met Egypte, tegen kosten oplopend tot 1,9 miljoen dollar per kilometer. “Ik kan nu geen details geven, maar ik denk dat we zoveel als we kunnen hebben meegenomen van de Israëlische ervaringen”, zei de Bulgaarse vice-ambassadeur in Israël, Rayko Pepelanov.²⁸³

Elta, een dochter van staatsbedrijf Israel Aerospace Industries, was eind 2015 in contact met diverse Europese overheden over zijn ‘Virtual Border Patrol’-systeem, gebaseerd op het monitoren van sociale media en het onderscheppen van communicatie via mobiele telefoons. Amnon Sofrin, homeland security-projectmanager van Elta en voormalig hoofd van de Intelligence Branch van de Mossad, zei dat de balans tussen individuele rechten en nationale veiligheid in de richting van de laatste verplaatst moet worden.²⁸⁴

In 2015 bestelde Zwitserland voor ongeveer 230 miljoen euro zes drones bij Elbit voor surveillancemissies door grenswachten.²⁸⁵ De deal werd bekritiseerd omdat Israël hetzelfde model, de Hermees 900, gebruikt om Palestijnen aan te

vallen.²⁸⁶ Zonder specifieke landen te noemen, schrijft Elbit ook dat het “programma’s met betrekking tot grensbewakingsprojecten, kustsurveillancesystemen en geïntegreerde luchthavenbeveiligingssystemen” uitvoert “voor Europese en andere overheden.”²⁸⁷

DETENTIE EN DEPORTATIE

Detentie en gedwongen terugkeer van vluchtelingen binnen en vanuit de EU valt buiten de reikwijdte van dit rapport. Het is echter goed om te begrijpen dat deze praktijken ook winstmogelijkheden voor de industrie betekenen. Security-multinational G4S is een beruchte profiteur. Het voerde voorgeen deportaties uit het Verenigd Koninkrijk uit, totdat drie van zijn bewakers beschuldigd werden van het doden van Jimmy Mubenga tijdens een vlucht naar Angola.

Ze werden later vrijgesproken van doodslag in een vonnis dat door diverse mensenrechtengroepen bekritiseerd werd. Oliver Sprague van Amnesty International UK zei: “Slecht getrainde en ongecontroleerde medewerkers zouden geen gedwongen verwijderingen moeten uitvoeren en het is geen wonder dat er zoveel berichten over ongepaste behandeling zijn.”²⁸⁸ G4S runt echter nog altijd detentie- en verwijderingsgevangenissen in het Verenigd Koninkrijk en levert gevangenisbewaarders en andere diensten voor zulke centra in Oostenrijk, Estland en Noorwegen (en voorheen ook in Nederland).²⁸⁹ “Het succes van G4S op deze markt laat zien dat deportaties, detentie en grenscontrole zijn ‘big business’ geworden”, aldus de Deense onderzoeker Thomas Gammeltoft-Hansen (Danish Institute for Human Rights).²⁹⁰

ROL VAN NEDERLAND EN NEDERLANDSE BEDRIJVEN

De Nederlandse regering heeft de afgelopen tien jaar voor ruim 1,7 miljard euro vergunningen afgegeven voor wapenexporten naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Ruim een derde hiervan was voor Marokko, grotendeels besteed aan de aanschaf van drie fregatten. Net als bij de al genoemde levering van radarapparatuur voor fregatten voor de Egyptische marine waren er onder meer zorgen over de mogelijke inzet voor het tegenhouden van vluchtelingen op weg naar Europa.²⁹¹ In het jaar van de Arabische Lente, 2011, lag de uitvoer van Nederlandse wapens naar de regio stevig onder vuur, nadat gebleken was dat in Bahrein en Egypte door de Nederlandse krijgsmacht afgestoten pantservoertuigen ingezet waren om burgeropstanden neer te slaan. De regering beloofde toen, onder druk van Kamer en publieke opinie, een strenger beleid te gaan voeren. Dat werd maar kort volgehouden. In 2012 en 2013 lag de uitvoer naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika al weer boven de 100 miljoen euro, om in 2014 te stijgen naar bijna 380 miljoen euro.²⁹²

TABEL 9
WAARDE WAPENEXPORTVERGUNNINGEN VOOR
MIDDEN-OOSTEN EN NOORD-AFRIKA (2006-2015)
IN MILJOENEN EURO

Ontvanger	Waarde
Afghanistan	0,12
Algerije	69,08
Bahrein	2,38
Egypte	78,59
Irak	0,71
Israël	9,49
Jemen	2,57
Jordanië	88,27
Koeweit	3,61
Libanon	0,75
Marokko	610,14
Oman	214,58
Qatar	44,87
Saoedi-Arabië	29,21
Tunesië	0,93
Turkije	418,5
Verenigde Arabische Emiraten	143,12
Totaal	1716,84
<i>Bron: Jaarrapportages Wapenexportbeleid Nederlandse overheid; Tabel: Stop Wapenhandel</i>	

De toenemende uitvoer ging gelijk op met toenemend geweld en chaos in de regio, met de oorlogen in Syrië en Jemen als brandpunten. Het is zeer waarschijnlijk dat door Nederland geleverde wapens worden ingezet in de oorlog in Jemen.²⁹³ Zes van de landen waaraan in 2014 uit Nederland wapens zijn geleverd zijn nu betrokken bij deze oorlog. Van de landen die betrokken zijn (geweest) bij leveringen aan strijdende partijen in Syrië ontvingen datzelfde jaar Qatar, de VAE, Saoedi-Arabië en Turkije wapens uit Nederland.²⁹⁴ In februari 2015 leidde minister Hennis van Defensie een wapenhandelsdelegatie naar de grote wapenbeurs IDEX in Abu Dhabi om Nederlandse wapens te promoten.

Ook in 2015 bleef de export naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika hoog: ruim 136 miljoen euro, bijna 17% van de totale wapenuitvoer.²⁹⁵ Er was sprake van vergunningen voor dubieuze wapenleveranties, zoals de radarapparatuur voor Egypte en delen van patrouillevaartuigen voor de VAE, maar toch lijkt er enigszins een kentering gaande. Er werden in totaal negen vergunningen geweigerd voor uitvoer en doorvoer naar VAE, Saoedi-Arabië en Qatar, wat wijst op een iets kritischer houding van de regering dan voorheen.

NEDERLANDSE GRENSBEWAKING

De Nederlandse grensbewaking wordt van oudsher uitgevoerd door de Koninklijke Marechaussee, een deel van de krijgsmacht, en heeft daarmee sowieso een (para)militair karakter. Nederland ligt niet aan de zuidelijke of oostelijke buitengrenzen van de EU, waar de meeste vluchtelingen arriveren. Desondanks werd de grensbewaking het afgelopen jaar opgevoerd.

Nadat een brede Kamermeerderheid (van VVD en CDA tot SP en GroenLinks) een motie van regeringspartijen VVD en PvdA waarin de Een eind november 2015 tijdens de behandeling van de Defensiebegroting ingebrachte motie van de Kamerleden Teeven (VVD) en Knops (CDA) riep de regering op “de krijgsmacht een relevante, substantiële en langdurige bijdrage te laten leveren aan het bewaken van de Europese en Nederlandse grenzen.” De motie stelde dat de “niet voldoende gecontroleerde instroom ernstige veiligheidsrisico’s met zich meebrengt voor de Nederlandse samenleving, onder andere in de vorm van terroristische aanslagen”. Ondanks deze uiterst dubieuze argumentatie kon de motie rekenen op de steun van een Kamermeerderheid van VVD, CDA, D66, ChristenUnie, SGP, 50PLUS en enkele afgescheiden Kamerleden.²⁹⁶

In reactie op deze motie lichtte Minister Hennis van Defensie eind februari per brief aan de Tweede Kamer de inzet van de krijgsmacht voor grensbewaking toe. Ze noemde onder meer de intensievere ondersteuning van enige tientallen militairen van de landmacht en de luchtmacht bij het Mobiel Toezicht Veiligheid door de marechaussee, aan de grenzen met België en Duitsland.²⁹⁷ Later verschoof deze assistentie naar de grensbewaking bij de zeehavens Hoek van Holland, Europoort en IJmuiden. Bij onderzoeken met hondenteams van voertuigen “werden verschillende vreemdelingen gevonden. Onder meer hangend onder vrachtwagentrailers, in campers onder banken en in de kofferbak van een personenauto.”²⁹⁸

Ook zal bij deelname aan militaire missies in het Midden-Oosten en Noord-Afrika bekeken worden of deze ‘migratiegevoeliger’ gemaakt kunnen worden, bijvoorbeeld door het trainen van “veiligheidsorganen voor betere grensbewaking”.

NEDERLAND EN EUROPESE GRENSBEWAKING

Het eerste halfjaar van 2016 was Nederland voorzitter van de Europese Unie, en het nam in die hoedanigheid het voortouw bij nieuwe ontwikkelingen in het

kader van de vluchtelingentragedie. Zoals al eerder beschreven staan meer en meer gemilitariseerde grensbewaking en externalisering van grensbewaking centraal in dit beleid. De regering zelf is echter van mening dat “de afgelopen zes maanden de kaders [zijn] neergezet voor een duurzame aanpak van de Europese migratieproblematiek.”²⁹⁹

De migratiedeal met Turkije is bijvoorbeeld deels gebaseerd op een door regeringspartijen VVD en PvdA uitgewerkt idee om vluchtelingen in ieder geval in eerste instantie niet meer binnen de EU op te vangen, voortbouwend op een eerder, stringenter, voorstel van VVD-Kamerlid Malik Azmani om als EU überhaupt geen vluchtelingen meer toe te laten en enkel ‘opvang in de regio’ te steunen.³⁰⁰

Tegelijkertijd speelt voormalig Minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans in zijn huidige functie van vice-voorzitter van de Europese Commissie een leidende rol in het ontwikkelen en verkopen van Europees grensbewakingsbeleid. Hij richt zich daarbij ondubbelzinnig op één doel: het naar beneden krijgen van het aantal vluchtelingen dat Europa bereikt. Naast de al eerder genoemde druk op Turkije om hoe dan ook meer vluchtelingen tegen te houden, zag hij er geen been in leugens te verspreiden over de herkomst van vluchtelingen en deze te blijven volhouden, zelfs toen de vermeende bron van deze cijfers (Frontex) ze tegensprak.³⁰¹ Ook is Timmermans vanuit de Europese Commissie de hoofdverantwoordelijke voor het voorstel voor de transformatie van Frontex naar een Europees Grens- en Kustwachtagentschap, die hij absoluut noodzakelijk vindt voor een betere bewaking van de Europese buitengrenzen.³⁰²

Deze sentimenten worden gedeeld door staatssecretaris Klaas Dijkhoff van Veiligheid en Justitie: “We urgently need an European Border and Coast Guard to strengthen our joined external borders in a structural way. With better border controls we have more control over migration streams and we enlarge the safety of our citizens.”³⁰³

Opmerkelijk genoeg kon een in november 2015 ingediende motie van Sjoerd Sjoerdsma (D66) waarin de regering verzocht werd “mee te werken aan de oprichting van een daadwerkelijk Europese grens- en kustwacht met voldoende reddingscapaciteit” niet op een Kamermeerderheid rekenen. CDA, de ChristenUnie, DENK, 50PLUS, D66, GroenLinks, de Partij voor de Dieren en de SP stemden voor, de andere fracties tegen.³⁰⁴ Vermoedelijk waren tegenstemmen onder meer te verklaren door het niet willen van

verdere bevoegdhedenoverdracht aan de EU en door het nadrukkelijk wijzen op 'reddingscapaciteit'. Nu is dat laatste ook een illusie, de in ontwikkeling zijnde Europese Grens- en Kustwacht richt zich in de eerste plaats op grensbewaking en verhoogt in die zin slechts de risico's voor vluchtelingen, die gedwongen worden gevaarlijkere routes te kiezen.

Een motie van Servaes (PvdA) en Ten Broeke (VVD) waarin de regering onder meer werd opgeroepen zich, in het kader van bestrijding van mensensmokkel, in te spannen voor "een betere Europese grensbewaking en, waar wenselijk en mogelijk, hieraan zelf een actieve bijdrage te leveren" werd wel aangenomen met bijna kamerbrede steun. Alleen uiterst rechts stemde tegen.³⁰⁵

BIJDRAGEN AAN FRONTEx

Nederlandse marechaussee, krijgsmacht en justitie leveren regelmatig bijdragen aan Frontex-operaties. Ook dit is de afgelopen anderhalf jaar meer geworden dan voorheen. In 2015 ging het om:

- "ondersteuning door de KMar met gemiddeld 17 grenswachters die deel uitmaken van het European Border Guard Team voor grensurveillance, grenscontroles, het debriefen en screenen van illegale immigranten en documentenonderzoek. Deze werkzaamheden werden uitgevoerd op zowel lucht- en zeehavens alsmede aan de landgrenzen.
- twee langdurig gedetacheerd, ie experts voor het Frontex-hoofdkwartier in Warschau;
- twee patrouillevoertuigen (met border surveillance officers) en een speurhondenteam van de KMar (vanaf maart 2015 gedurende één jaar);
- een kustwacht patrouillevliegtuig (type Dornier) met bemanning ingezet vanaf het Italiaanse vliegveld Sigonella in de maanden april en oktober 2015 (t.b.v. Joint Operation Triton).
- een Rhib-vaartuig detachement (3 pax) in de periode 1 juli – 31 oktober op Chios (t.b.v. Joint Operation Poseidon)."³⁰⁶

De voorgenomen bijdrage aan Frontex in 2016 bestaat uit "gemiddeld 20 grenswachten continu beschikbaar, in het voorjaar de inzet van Zr. Ms. Groningen, de inzet van een snel vaartuig (Fast Raiding Interception Special Forces Craft, Frisc), en aan de Turkse grens met Griekenland en Bulgarije de inzet van twee landvoertuigen met bemanning."³⁰⁷

In het kader van de Frontex-operatie Triton worden een kustwachtvliegtuig en marineschip ingezet. In antwoord op kritiek op het functioneren van deze operatie, en de vluchtelingen die in de Middellandse Zee omkomen, liet Minister Van der Steur van Veiligheid en Justitie in niet mis te verstane woorden weten dat de Triton-missie niet bedoeld is om vluchtelingen te redden: "Het functioneren van de Frontex-operatie Triton en de inzet van materieel en personeel hierin, dient beoordeeld te worden op basis van het doel dat deze operatie heeft, namelijk grensbewaking. [...] Daarbij moeten lidstaten ervoor waken dat mensensmokkelaars gefaciliteerd worden in hun praktijken. Door in het kader van reddingsoperaties dicht bij de Noord-Afrikaanse kust te patrouilleren, wordt het verkeerde signaal afgegeven dat de illegale en gevaarlijke overtocht naar de EU veilig(er) wordt."³⁰⁸

Naast de geplande bijdragen aan Frontex-missies worden enige honderden medewerkers van Defensie en Justitie ingezet als zogenaamde 'Border Security Teams' en wordt de optie van meer inzet op ad hoc-basis opgehouden.³⁰⁹ De 'Border Security Teams' zijn ingesteld door staatssecretaris Dijkhoff van Veiligheid en Justitie. Een team bestaat uit personeel van Defensie (marechaussee, marine, Commando DienstenCentra) en Justitie (politie, Ministerie van Veiligheid en Justitie (IND, COA, DT&V, DJI)). Het werkt in Frontex-verband, operatie Rapid Intervention, aan het screenen, identificeren en registreren van vluchtelingen op de Griekse eilanden Chios (BST-I) en Lesbos (BST-II),³¹⁰ Ook voeren de teams grenscontroles uit op zee (marechaussee en zeehavenpolitie, ondersteund door de marine) en op land (marechaussee, ondersteund door landmacht en Commando DienstenCentra). Aangehouden vluchtelingen worden overgedragen aan de Griekse autoriteiten.³¹¹ "Het kabinet draagt met BST-II bij aan noodzakelijke maatregelen om de asielinstroom beheersbaar te houden", aldus de Marechaussee.³¹²

INTERNATIONALE TRAINING EN ONDERWIJS

In 2011 opende toenmalig minister Hillen van Defensie het Border Security Training Centre (BSTC) op Schiphol, waar de Koninklijke Marechaussee "ten behoeve van Frontex trainingen verzorgd voor grenswachters uit de EU".³¹³ Het trainingscentrum, een officiële Frontex Partnership Academy, is inmiddels verhuisd naar de Koningin Máximakazerne bij Badhoevedorp. Het geeft trainingen in onder meer grensbewaking en uitzettingen aan grenswachten uit EU-landen.³¹⁴

Het BSTC is ook betrokken bij de door Frontex en enkele academies en universiteiten opgezette European Joint Master's in Strategic Border Management. In Nederland wordt deze gegeven aan de Nederlandse Defensie Academie, voorts zijn er opleidingen in Estland, Letland, Litouwen en Spanje. Deelnemers zijn medewerkers van grensbewakingsautoriteiten uit EU-lidstaten en andere aan Schengen geassocieerde landen. De opleiding, die in september 2015 voor het eerst van start ging, richt zich onder meer op onderwijs in innovatie en technologie ten bate van grensmanagement.³¹⁵

NAVO EN EUNAVFOR MED

Van half maart tot begin juni 2016 nam het fregat Zr. Ms. Van Amstel als onderdeel van de Standing NATO Maritime Group 2 deel aan de NAVO-missie in de Egeïsche Zee die Frontex en de kustwachten van Turkije en Griekenland steunt bij het in kaart brengen en tegenhouden van vluchtelingenstromen.³¹⁶ “De totale additionele uitgaven voor de Nederlandse bijdrage aan SNMG-2 worden geraamd op EUR 4,4 miljoen”, aldus de ministers Koenders en Hennis.³¹⁷

Van september tot eind december zal het fregat Zr. Ms. De Ruyter een zelfde taak op zich nemen.³¹⁸

Van begin juni tot begin juli vervolgde de Van Amstel zijn missie om vluchtelingen te stoppen door deelname aan de Frontex-operatie Triton, rond Italië en Malta. Daarbij werd ook een drone ingezet.³¹⁹ In die periode pikte het schip 1024 migranten op en bracht deze over naar Italië.³²⁰

Begin juli schreven de ministers Koenders en Hennis aan de Tweede Kamer dat de regering “de wenselijkheid en mogelijkheid onderzoekt van een Nederlandse militaire bijdrage aan EUNAVFOR MED Sophia.”³²¹ Hoe die bijdrage vorm zou moeten krijgen is nog niet bekend. Er wordt zowel gesproken over deelname van een Nederlands fregat als training van de Libische kustwacht.³²²

EXTERNALISERING VAN GRENZEN

In het verlengde van de EU-Afrika-top over migratie in Valletta in november 2015 voerde minister Koenders van Buitenlandse Zaken namens de EU in april 2016, ten tijde van het Nederlandse voorzitterschap, zogenaamde ‘migratiedialogen’ met Ghana, Ivoorkust en Mali. Daarbij werden onder meer afspraken gemaakt over het bevorderen van grensbewaking door deze landen, met steun van de EU.³²³

Overeenkomsten die Nederland zelf met niet-EU-landen sluit in het kader van migratie richten zich vooral op het ‘terugnemen’ van uitgezette vluchtelingen door deze derde landen. Toch zijn er ook voorbeelden die passen binnen het EU-brede beleid van externalisering van grenzen, het inschakelen van derde landen als vooruitgeschoven grensposten. Nederland draagt financieel bij aan “versterking van migratiemanagement in ontwikkelingslanden”, meldde staatssecretaris Dijkhoff van Veiligheid en Justitie in maart 2016 aan de Tweede Kamer.³²⁴ Minister Koenders liet afgelopen mei in antwoord op Kamervragen van Linda Voortman (GroenLinks) weten dat Nederland 1,5 miljoen euro bij zal dragen aan “een project van de Internationale Organisatie voor Migratie dat zich richt op” onder meer “ondersteuning van de [Libische] kustwacht” met betrekking tot grensbewaking.³²⁵ Eerder werd aan dit land al expertise op het gebied van grensbewaking verstrekt.³²⁶ Tunesië en Somalië konden op soortgelijke ‘steun’, in het laatste geval eveneens via een IOM-project, rekenen.³²⁷ Bij Somalië werd dit, volgens vigerend kabinetsbeleid, uitdrukkelijk gekoppeld aan het van Somalische zijde meewerken aan gedwongen terugkeer van uit Nederland verwijderde Somalische vluchtelingen.³²⁸

Dezelfde Voortman diende in november 2015 al een motie in om de externalisering van grenzen een halt toe te roepen. De motie, waarin de regering werd verzocht “bij de komende internationale overleggen over migratie te bepleiten dat investeringen van de EU in het verbeteren van de opvang in de regio niet afhankelijk worden gemaakt van inspanningen tot het beperken van de migratie naar Europa”, werd met een ruime Kamermeerderheid verworpen. Naast GroenLinks stemden alleen SP, ChristenUnie, Partij voor de Dieren en DENK voor.³²⁹

GELD ONTWIKKELINGSSAMENWERKING VOOR GRENSBEWAKING

Begin juli 2016 lanceerde de Europese Commissie een plan om 100 miljoen euro geld voor ontwikkelingssamenwerking te gebruiken om onder meer grensbewaking door krijgsmachten in derde landen te financieren.³³⁰ GroenLinks-Europarlementariër Judith Sargentini sprak zich fel uit tegen dit voorstel: “Ontwikkelingssamenwerking is bedoeld om armoede te bestrijden, niet om onze grenzen mee te bewaken. [...] Wat de Europese Commissie hier voorstelt is puur misbruik van deze fondsen, het haalt geld weg bij de allerarmsten.”³³¹

In het Nederlandse parlement kon een motie van GroenLinks, SP, D66 en ChristenUnie om “niet akkoord te gaan met afspraken tussen de Europese Unie en derde landen waarbij ontwikkelingshulp van de EU conditioneel wordt gemaakt aan grensbewaking met het oog op het tegenhouden van vluchtelingen, en als alternatief te bepleiten dat de ontwikkelingshulp wordt ingezet voor het bestrijden van de oorzaken van migratie en het verbeteren van opvang in de regio” verder slechts op steun van de Partij voor de Dieren en DENK rekenen, waardoor deze werd verworpen.³³²

Het gebruiken van geld voor ontwikkelingssamenwerking voor grensbewaking in derde landen is overigens geen idee dat pas in het kader van de huidige vluchtelingentragedie is komen bovendrijven. In 2013 stelde de regering, als deel van de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, een structureel Budget voor Internationale Veiligheid (BIV) in, voor financiering van inzet op het snijvlak van defensie, ontwikkelingssamenwerking en buitenlandse zaken. De regering noemde grensbewaking als een van de mogelijk te financieren activiteiten. Bij afwegingen over de aanwending van het budget moesten naast ‘internationale verantwoordelijkheid’ nadrukkelijk ook de veiligheidsbelangen en economische belangen van Nederland een rol spelen.³³³ Vanaf 2015 is het BIV overgeheveld naar de begroting van Defensie.³³⁴

MIGRATIEDEAL MET TURKIJE

De migratiedeal van de EU met Turkije ligt, zoals al genoemd, voortdurend onder vuur van mensenrechten- en vluchtelingenorganisaties. In april 2016 antwoordde de regering op kritische vragen van diverse fracties ontwijkend dat de verantwoordelijkheid voor uitvoering en monitoring in eerste instantie bij de Europese Commissie ligt. Er wordt erkend dat er in de praktijk nog dingen “verbeterd” kunnen worden, maar liever wijst men op het theoretische “uitgangspunt [...] dat de uitvoering ervan geheel in overeenstemming met Europees- en internationaalrechtelijke verplichtingen geschiedt.” Het opschorten van de afspraken, voorgesteld door D66, achtte men niet opportuun.

In de beantwoording komen twee opmerkelijke zaken naar voren. In de eerste plaats dat Turkije, tegen de door het land zelf consequent naar voren gebrachte propaganda in, heeft “besloten de toestroom van Syrische vluchtelingen te beperken.” Daarnaast wordt het concept “veilig derde land” uitgehold door de van de Europese Commissie overgenomen opvatting dat het “niet noodzakelijk [is] dat een land het VN Vluchtelingenverdrag ook volledig heeft geratificeerd, zolang de mate van geboden bescherming daar wel mee in lijn is.”³³⁵

Minister Ploumen werd in juni 2016 in de Tweede Kamer door GroenLinks, SP en D66 wederom bevestigd over de deal met Turkije, naar aanleiding van berichten over gebruik van geweld tegen Syrische vluchtelingen door de Turkse grenswacht. Ploumen noemde de berichten “heel zorgelijk en verdrietig” en zei navraag bij de Turkse regering te doen, maar wilde er geen consequenties aan verbinden en wimpelde verdere kritiek af door te stellen dat de Turkse autoriteiten de berichten ontkennen en dat er sprake is van “een complexe situatie [...] en dat het goed is dat de Turkse overheid en de UNHCR goed samenwerken”.³³⁶

EU-SUBSIDIES

De subsidies voor Nederland onder het EBF en ISF bedragen 68,6 miljoen euro euro voor de periode 2007 – 2020. Geld uit het EBF is in de eerste periode (2007-2010) onder meer gebruikt voor een nieuwe controleroom voor de Zeehavenpolitie (“to intensive the border surveillance”) en voor de aanschaf en introductie van meer op biometrische identificatie gebaseerde grenscontroleapparatuur. Voor de tweede periode (2010-2013) werden onder meer projecten gericht op de introductie van EUROSUR aangekondigd.³³⁷

De geplande besteding van ISF-gelden behelst onder andere het “optimaliseren van het gebruik van EUROSUR door verdere ontwikkeling van analyse-instrumenten en het leggen van verbindingen tussen systemen en personeel van partners” en “de aanschaf en modernisering van materiaal en uitrusting voor grenstoezicht zoals camera’s, schepen en de modernisering van 2 vliegtuigen.” Dat laatste zou nodig zijn omdat “de huidige vaartuigen beschikken over onvoldoende snelheid om kleine bootjes te onderscheppen” en omdat “gezien de verwachte ontwikkelingen op het gebied van toezicht en dienstverlening op zee [...] de vliegtuigen niet meer [voldoen].” De aanschaf van schepen en modernisering van vliegtuigen is opgenomen onder de post ‘nationale capaciteit’, waar in totaal 24 miljoen euro voor begroot is.

Bij dit alles wordt nadrukkelijk de secularisering van de grenzen benoemd: “Veiligheid is [...] van toenemend belang. Bijv. om grensoverschrijding van mogelijke jihadisten te voorkomen. De ontwikkelingen zorgen ervoor dat het werk op Schiphol en andere buitengrenzen niet meer voornamelijk het hanteren van de passagiersstroom betreft, maar zich nadrukkelijk verbreedt naar vanuit de grens bijdragen aan openbare orde en nationale veiligheid. Grensbewaking wordt meer onderdeel van een brede grenspolitietak.”³³⁸

R&T

In totaal 29 Nederlandse bedrijven en instellingen participeerden in 25 van de 56 onderzochte door de EU gefinancierde R&T-projecten op het gebied van grensbewaking en grenscontrole. TNO behoort tot de tien grootste industriële ontvangers van Europees onderzoeksgeld, onder de zogenaamde Framework-programma's, voor grensbeveiligingsprojecten. Dit onderzoeksinstituut is vooral betrokken bij projecten op het gebied van informatieverzameling en -verwerking en de ontwikkeling van surveillancesystemen. TNO coördineerde twee projecten: CASSANDRA, gericht op grenscontroles van containervervoer, en XP-DITE, met als doel het ontwikkelen van een aanpak voor het ontwerpen van grenscontrolepunten op vliegvelden.³³⁹

Het Apeldoornse HITT participeerde samen met TNO in het SEABILLA-project, bedoeld om surveillancesystemen voor op zee te ontwikkelen en verbeteren. Onderzoeks- en adviesorganisatie Ecorys was betrokken bij het PERSEUS-project, gericht op het bouwen van een maritiem surveillancesysteem voor grensbewaking. Het Rotterdamse bedrijf voerde onder meer een economische analyse voor het voorgestelde systeem uit, dat ook gericht is op samenwerking met derde landen en internationale actoren als de NAVO.³⁴⁰

Het NLR (Nederlands Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium) onderzocht de inzet van drones voor grensbewaking, in het kader van het BS-UAV-project.³⁴¹ Metasensing uit Noordwijk maakte deel uit van het SUNNY-project, dat eveneens de inzet van drones onderzocht, als onderdeel van "a new tool for collecting real-time information in operational scenarios" in het kader van EUROSUR.³⁴²

TABEL 10
NEDERLANDSE DEELNEMERS EU-GEFINANCIERDE R&T-PROJECTEN

Bedrijf	Aantal projecten	EU subsidie ³⁴³
TNO	12	€ 6.691.312
Technische Universiteit Delft	3	€ 1.250.454
Ministerie van Financien Directoraat Generaal Belastingdienst	3	€ 816.535
Erasmus Universiteit Rotterdam	1	€ 790.835
Ecorys Nederland B.V.	1	€ 467.895
Da Vinci Europe Laboratory Solutions BV	1	€ 459.516
Metasensing BV	1	€ 378.640
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	3	€ 362.616
DSM R&D Solutions BV	1	€ 216.639
Stichting Eco Sustainable Logistics Chain	1	€ 214.501
Stichting Katholieke Universiteit Brabant Universiteit Van Tilburg	1	€ 196.463
Universiteit Maastricht	1	€ 187.658
IBM Nederland BV	1	€ 120.375
Schiphol Nederland BV	1	€ 119.650
UL TS BV	1	€ 102.179
HITT Holland Institute Of Traffic Technology BV	1	€ 92.909
Ministerie van Justitie	1	€ 84.820
Portbase BV	1	€ 84.801
Seacon Venlo Expeditie BV	1	€ 79.800
ECT Participations BV	1	€ 43.452
Gemeente Amsterdam	1	-
Havenbedrijf Rotterdam NV	1	-
Philips Electronics Nederland BV	1	-
Rijksuniversiteit Groningen	1	-
Uniresearch BV	1	-
Universiteit Twente	1	-
Infram International BV	1	-
Synoptics Integrated Remote Sensing & GIS Applications BV	1	-
MARIN	1	-

BEDRIJVEN EN FRONTEX

Thales en Airbus, twee grote Europese wapenbedrijven die deels in Nederland gevestigd zijn, zijn in dit rapport al uitgebreid aan de orde gekomen. Ook Safran-onderdeel Morpho heeft een vestiging in Nederland,

in Haarlem. Deze maakt onder meer (biometrische) paspoorten en ID-kaarten voor de overheden van Finland, Nederland, Slowakije en Zweden.³⁴⁴

Er zijn diverse andere Nederlandse bedrijven die grensbewakings- of grenscontrole-opdrachten van Frontex en/of individuele EU-lidstaten of buurlanden hebben gekregen.

EASP is een op Schiphol gevestigd bedrijf dat in juli 2015 een opdracht van Frontex kreeg voor het uitvoeren van surveillancevluchten boven het zuidelijke deel van de Middellandse Zee. In de voorbereiding werd samengewerkt met TNO. Daarnaast leverden twee andere Nederlandse bedrijven, SurCom en Denim Air ACMI, een bijdrage aan deze missie.³⁴⁵ In dezelfde periode kreeg het Eindhovense bedrijf Vigilance een soortgelijke opdracht van Frontex. Beide opdrachten maken deel uit van een omvangrijkere tender, met een totale contractwaarde van 10 miljoen euro.³⁴⁶

Het inmiddels niet meer bestaande Dartagnan, een dochterbedrijf van de Schiphol Group, leverde Frontex in 2010 voor ruim 50 duizend euro IT-diensten.³⁴⁷ Dartagnan was ook verantwoordelijk voor het Privium biometrische iris-herkenningsstelsel dat op Schiphol in gebruik is.³⁴⁸ XRC uit Nistelrode ontving eveneens ruim 50 duizend euro van Frontex voor het ontwikkelen van een "E-learning game [...] voor de Europese grensbewaking [...] die het komende jaar aan ruim 500.000 grensbewakers de juiste opleiding gaat bieden online" in 2014.³⁴⁹ Proodos uit Stellendam deed in 2015 een 'concept development study for risk-based facilitated border check process', waar Frontex 25000 euro voor betaalde.³⁵⁰ In hetzelfde jaar leverde MSS Advanced Technologies (Rotterdam) Frontex voor ruim 57 duizend euro nachtzichtkijkers.³⁵¹ Het trainings- en adviesbureau In-pact uit De Bilt gaf een intelligence-training aan Frontex-medewerkers.³⁵²

P5COM (Blaricum) analyseerde in het najaar van 2015 in opdracht van Frontex het proces van identificeren en registreren van vluchtelingen op Lesbos. "Dit moet het probleem van de lokale autoriteiten, dat ze de grote stroom vluchtelingen niet gestructureerd kunnen verwerken, oplossen", aldus Thijs van Meegen die afreisde naar het Griekse eiland.³⁵³ Hij omschreef de situatie in en rond het vluchtelingenkamp Moira aldaar als een "ware humanitaire ramp", met "gebrek aan onderdak, weinig voedsel en drinken en duizenden vluchtelingen die zich willen/moeten laten registreren."³⁵⁴

Uiteindelijk gaf P5COM diverse presentaties voor onder meer Frontex, de Griekse politie en de Europese Commissie over het hele proces van reguleren van de vluchtelingenstroom die op Lesbos aankomt, met voorstellen voor een "gezamenlijke maatwerk aanpak die leidt tot het op humane wijze conform de regelgeving registreren van alle vluchtelingen."³⁵⁵ De goede bedoelingen hiermee ten spijt blijft het de vraag hoe meewerken met een systeem dat gebaseerd

is op (gemilitariseerde) grensbewaking uiteindelijk vluchtelingen ten goede zou moeten komen.

OVERIG WERK VOOR EUROPESE GRENSBEWAKING

Nederlandse bedrijven doen niet alleen voor of via Frontex werk dat bijdraagt aan de Europese grensbewaking. Er wordt ook rechtstreeks gewerkt voor individuele lidstaten en buurlanden.

De Zeeuwse scheepsbouwer Damen leverde schepen voor grensbewaking aan onder meer Albanië, Bulgarije, Roemenië en het Verenigd Koninkrijk. Bij de bouw van het schip voor Roemenië, een Offshore Patrol Vessel, was ook het Nijmeegse bedrijf Alewijnse betrokken. Deze deal werd gefinancierd vanuit het 'Schengen Facility' programma.

Het Utrechtse bedrijf WCC Smart Search & Match leverde aan Estland technologie voor een nieuw reizigersmanagement systeem "designed to monitor and control the movement of passengers and crew members during arrivals and departures of commercial air carriers" van en naar landen buiten de Schengenzone. Hiervoor werd samengewerkt met het grote Amerikaanse wapenbedrijf Raytheon.³⁵⁶

WCC maakte daarnaast deel uit van een door Accenture geleid consortium, dat begin 2013 door de Europese Commissie werd geselecteerd voor een opdracht inhoudende het onderhoud van EU visa informatie en biometrische vergelijkingssystemen, ter ondersteuning van de uitwisseling van informatie tussen grensbewakingsautoriteiten.³⁵⁷ Tarvinder Sembhi van WCC was één van de sprekers over grensmanagement tijdens de Border Management & Technologies Summit in mei 2016 in Ankara.³⁵⁸

DAEL Security uit Maasdijk liet eind mei 2016 weten bezig te zijn met "de afbouw van een tiental CX Mobile bussen voor de douane en grensbewaking in het Midden Oosten", zonder een specifiek land te benoemen. De voertuigen werden voorzien van scan- en detectiesystemen.³⁵⁹

In 2008 gaf de regering dual use-uitvoervergunningen af voor de levering van camera's voor grensbewaking aan Oekraïne en in 2010 en 2011 voor levering aan Oekraïne. In 2009 gingen voor hetzelfde doel voor ruim 9,6 miljoen camera's naar Marokko. In 2015 werden voor honderdduizenden euro's dual use-uitvoervergunningen afgegeven voor beeldversterkerbuizen voor grensbewaking naar Jordanië, Oekraïne, Spanje en Turkije. Er worden in de gepubliceerde vergunningoverzichten geen namen van bedrijven die de goederen leveren vermeld.

CONCLUSIE

De Europese militaire en security-industrie profiteert van beide kanten van de vluchtelingentragedie. Het levert wapens die worden gebruikt in oorlog en repressie in die delen van de wereld waar de meeste vluchtelingen vandaan komen. En het verkoopt grensbewakings- en grenscontrolematerieel om de vluchtelingen buiten de EU te houden.

Enkele van Europa's grootste wapenproducenten, in het bijzonder Airbus, Finmeccanica en Thales, zijn prominente voorbeelden van deze cynische business. Intensieve lobby van hen en anderen, waaronder Indra en Safran, geven hen een invloedrijke stem in de ontwikkeling van EU-beleid ten aanzien van immigratie, met een focus op grensbewaking en financieringsmechanismen hiervoor. Vervolgens profiteren ze van de lucratieve contracten die voortvloeien uit de groeiende militarisering van de Europese grenzen.

De neoliberale EU draagt bij aan het creëren en in stand houden van een onrechtvaardig mondiaal economisch systeem. Haar belangrijkste wapenhandelaren spelen een grote rol in het voeden van conflicten en repressie. Haar primaire antwoord op de recente vluchtelingentragedie bestaat uit het investeren in steeds militaristischer grensbewaking. Europa's florerende wapen- en veiligheidsindustrie, die al een grote vlucht neemt door de 'oorlog tegen terrorisme', kan hier fors van profiteren. Het is een bittere ironie dat dezelfde bedrijven die onderdeel zijn van het probleem, die wapens en security-materieel verkopen aan het Midden-Oosten en Noord-Afrika, profiteren van de dramatische gevolgen. .

De mensen die vluchten voor geweld en armoede lijden zwaar onder dit cynisch beleid. Vluchtelingen worden tegengehouden aan grenzen en gedwongen in inhumane omstandigheden in doorgangslanden te blijven. Of om terug te keren naar nog moeilijker situaties in hun landen van herkomst. Of te proberen via gevaarlijkere routes hun weg Europa in te vinden. Hoewel sommige vluchtelingen inderdaad verblijfsvergunningen krijgen en mogelijkheden om een veilige toekomst op te bouwen, eindigt een groot aantal in vreselijke omstandigheden in

doorgangslanden of verdrinkt in de Middellandse Zee. Anderen belanden in een permante staat van illegaliteit (lijdend onder onzekerheid en uitbuiting) of worden geconfronteerd met detentie en deportatie.

De VN-mensenrechten- en vluchtelingenorganisaties leveren hevige kritiek op de EU vanwege haar grensbewakingsbeleid, en in het bijzonder de voortschrijdende militarisering ervan. De manier waarop de EU op het vluchtelingendrama reageert schendt mensenrechten, waaronder het fundamentele recht om asiel te zoeken, en is in tegenspraak met internationaal recht. Toch blijft de EU verder gaan op hetzelfde onmenselijke pad.

De EU moet haar koers wijzigen en de levens en fundamentele rechten van vluchtelingen op de eerste plaats zetten. Het moet haar aandeel in het voeden van de aanjagers voor migratie erkennen, en eraan werken deze weg te nemen. Belangrijke stappen in dit kader zijn het instellen en handhaven van een wapenembargo voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika, het beëindigen van militaire betrokkenheid in de regio, en het overgaan op een focus op diplomatie, steun voor democratische oppositie, conflictpreventie en -oplossing. Geld dat wordt verspild aan het verhogen van de grenzen van Fort Europa, die vooral de winsten van militaire en security-bedrijven dienen, kan beter geïnvesteerd worden in inspanningen op deze gebieden.

Vluchtelingen die proberen veiligheid en een leefbare toekomst te vinden zouden welkom geheten moeten worden in de EU en hier ondersteuning moeten vinden. De EU moet veilige routes voor hen opzetten, in plaats van hen dwingen gevaarlijke reizen te maken om grensbewaking te ontwijken. De groei en militarisering van grensbewaking moet een halt toegeroepen worden en omgekeerd worden, evenals de druk op derde landen om als grenswachten voor Europa te functioneren. In plaats van te luisteren naar de lobby van de militaire en security-industrie voor steeds meer monsterlijke grensbewakingsprojecten, moet de EU haar verplichtingen ten aanzien van mensenrechten en internationaal recht nakomen en vluchtelingen voorzien van de steun die ze nodig hebben.

BIJLAGE 1

DEELNEMERS AAN DOOR EOS EN SDA GEORGANISEERDE BIJENKOMSTEN OVER GRENSBEWAKING EN GRENSCONTROLE

DEELNEMERS AAN DOOR EOS GEORGANISEERDE BIJENKOMSTEN

High Level Security Roundtable – Brussel, 9 februari 2011

EU: Raad van de EU, Europese Commissie (waaronder drie Commissarissen), European Defence Agency, Europol, één Europarlementariër

Overheden lidstaten: Frankrijk, Hongarije, Italië, Nederland, Verenigd Koninkrijk

Industrie: Airbus, ASD, Avio, Atos, BAE Systems, CEA, Conceptivity, CORTE, Diehl, Engineering Ingegneria Informatica, EOS, Finmeccanica, Fraunhofer, G4S, IBM, Indra, KEMEA, Raytheon, SAAB, Safran, Siemens, Smiths Detection, STM, Thales, TNO, Vitec

EOS – SDA Conferentie ‘A new partnership for European Security’ – Brussel, 10 februari 2011

EU: Raad van de EU, ENISA, Europese Commissie, Europese Commissie – Joint Research Centre, Europese Raad, European Defence Agency, Europees Parlement, European Union Military Staff, drie Europarlementariërs

Overheden lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Oostenrijk, Polen, Roemenië, Verenigd Koninkrijk, Zweden

Industrie: ADS Group, Airbus, Altran, Arcadis Vectra, ASD, Atos Origin, Avio, BAE Systems, Baker R&C/Ecorys, BNP Paribas Fortis, Brunswick Group, CEA, Computer Sciences Corporation (CSC), Conceptivity, Conrad, D’apponia, DCNS, EMC Consulting Group, Engineering Ingegneria Informatica S.p.A., EOS, EquipEuropa, Eupportunity, Euralia, European Corporate Security Association, European Express Association, European Voice, Everis, Finmeccanica, Fleishmann-Hillard, Fraunhofer, Frequentis Nachrichtentechnik, G4S, GCV Overberg, GeoTec, Hawk ISM, IABG, IB Consultancy, IBM, ID Partners, Indra, Isdefe, KEMEA, KfW Group, L-3 Communication Systems, Lockheed Martin, Luciad, Mind-Alliance Systems, PriceWaterhouseCoopers, Raytheon, Rohde & Schwarz, SAAB, Safran, SDA, Siemens, Smiths Group, Spanish Electronics, Information Technology and Telecommunications Industries As, Steria Benelux, Symantec, Tecnalia Research & Innovation, Telecom Italia, Thales, TNO, Turkish Industry and Business Association, Vitec Multimedia, Weber Shandwick, ZANASI Alessandro

High Level Security Roundtable – Brussel, 21 maart 2012

EU: Raad van de EU, Europese Commissie (waaronder vier Commissarissen), European Defence Agency, Europees Parlement, Europol, Frontex, vijf Europarlementariërs

Overheden lidstaten: Duitsland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk

Industrie: ASD, Airbus, Altran, Amper, Atos, Avio, BAE Systems, CEA, CORTE, Conceptivity, DCNS, Edisoft, Engineering Ingegneria Informatica, EOS, Finmeccanica, FOI, Fraunhofer, G4S, IABG, IBM, Indra, L-3 Communications, Multix, Rapiscan, SAAB, Safran, Securitas, Siemens, Smiths Detection, Thales, TNO, UTRC Europe

DEELNEMERS AAN DOOR SDA GEORGANISEERDE BIJENKOMSTEN

Roundtable ‘Borders & People: The liberty and security balance’ – Brussel, 24 april 2006

EU: Europese Commissie, European Defence Agency, European Union Military Staff, Frontex, één Europarlementariër

Overheden lidstaten: Duitsland, Verenigd Koninkrijk

Industrie: Airbus, BAE Systems, Boeing, Ericsson, Fleishman-Hillard, Frost & Sullivan, IBM, Motorola, Northrop Grumman, Rafael, SAAB, SDA, Thales, TNO, Volvo Group, Weber Shandwick

Roundtable ‘Fine-tuning EU border security’ – Brussel, 29 september 2010

EU: Raad van de EU, Europese Commissie, European Defence Agency, Europees Parlement

Overheden lidstaten: België, Frankrijk, Luxemburg, Malta, Nederland, Verenigd Koninkrijk

Industrie: AeroStrategies, Airbus, Capgemini, Command Consulting Group, Conrad, ESISC, Fleishman-Hillard, KLM, OCMC European Affairs, PDC EU Affairs, PriceWaterhouseCoopers, Raytheon, SAAB, Safran, Sandstone, Schiphol Group, Schuman Associates, SDA, Symantec, Thales, United Technologies

BIJLAGE 2

LOBBY-INFORMATIE ZOALS OPGENOMEN IN HET EU TRANSPARANCY REGISTER³⁶¹

(informatie samengesteld door Corporate Europe Observatory)

Naam bedrijf / organisatie	Update	Lobby-kosten	Jaar	Aantal lobbyisten
Airbus	20-04-16	1.75mn-2mn	2015	6.5fte (12)
Airbus	29-04-15	400,000-500,000	2014	10fte (10)
Airbus	04-12-14	450,000-500,000	2013	13
Airbus	09-07-13	4.25mn-4.5mn	2012	13
Airbus	26-06-12	500,000-600,000	2011	11
Finmeccanica	30-03-16	200,000-300,000	2014	4fte (4)
Finmeccanica	29-04-15	<10,000	2013	2.25fte (3)
Finmeccanica	16-06-14	250,000-300,000	2012	6
Finmeccanica	22-09-13	250,000-300,000	2011	4
Finmeccanica	17-02-12	250,000-300,000	2010	4
Thales	25-03-16	300	2014	2.5fte (6)
Thales	29-04-15	300	2013	2.5fte (6)
Thales	08-02-13	300	2012	5
Thales	17-02-12	300	2011	5
Indra	16-03-16	900,000-1mn	2014	5fte (5)
Indra	29-04-15	100,000-200,000	2013	4.5fte (5)
Indra ³⁶²	17-09-13	250,000-300,000	2012	3
Safran	25-03-16	495	2015	5.5fte (7)
Safran	29-04-15	495	2014	5.5fte (7)
Safran	04-03-14	495	2013	50
Safran	28-02-13	372	2012	50
Safran	07-03-12	277	2011	50
Safran	17-02-12	277	2010	50
EOS	09-04-16	200,000-300,000	2015	8fte (8)
EOS	02-04-16	200,000-300,000	2014	8fte (8)
EOS	06-03-14	50,000-100,000	2013	4
EOS	06-04-13	50,000-100,000	2012	4
EOS	20-02-13	350,000-400,000	2011	5
EOS	19-03-12	350,000-400,000	2011	3
ASD	04-09-15	298	2014	1.75fte (7)
ASD	24-02-14	150,000-200,000	2013	11
ASD	08-02-13	1.5mn-1.75mn	2012	11
ASD	17-02-12	1.5mn-1.75mn	2011	11

BIJLAGE 3

DEELNEMERS AAN BIJENKOMSTEN TUSSEN FRONTEx EN INDUSTRIE

FRONTEx-BIJENKOMSTEN MET INDUSTRIE³⁶³

Fecha	Reunión	Empresas e instituciones participantes
6 december 2013	Technology Showroom	ATERMES (Frankrijk), Cassidian Optronics (Airbus, Duitsland), George Mason University (VS), IABG (Duitsland), Indra Sistemas (Spanje), Inmarsat Global Government (VK), NetBio (VS), Palantir Technologies (VK)
10 april 2014	Border Surveillance Sensors and Platforms Workshop	BATS (België), Cassidian (Airbus, Duitsland), Elctrac System Spółka (Polen, observers), IABG (Duitsland), Plasan (Israël, observers), RBtec Electronic Security Systems (Israël, observers), Selex ES (Finmeccanica, Italië), Sky Sapience (Israël) ³⁶⁴ , Textron (VS), Thales (Duitsland), Unitronex Poland (Polen), Universidad Politécnica de Madrid (Spanje), URMtec (Polen, observers)
22/23 mei 2014	European Day For Border Guards	Airbus Defence and Space (VK), AIT Austran Institute of Technology (Oostenrijk), Alfa Imaging (Spanje), CEA (Frankrijk), Da Vinci Laboratory Solutions (Nederland), DCNS (Frankrijk), GMV (Spanje), Indra Sistemas (Spanje), Istituto Superiore Mario Boella (Italië), Morpho (Safran, Frankrijk), piXlogic (VS) ³⁶⁵ , Queen's University Belfast (VK), SAAB (Zweden), Selex ES (Finmeccanica, Italië), University of Brescia (Italië), VTT Technical Research Centre of Finland (Finland) ³⁶⁶
31 oktober en 3 november 2014	Meeting with industry	Analytical Graphics AGI (VK), Avincis Mission Critical Services (Babcock, VK), Defendec (Estland), Elbit (Israël), Group 2000 (Nederland), HGH Infrared Systems (Frankrijk), IABG (Duitsland), Indra Sistemas (Spanje), MDA (Canada), Optimal Aircraft Design (België), SAS (VK), SES (Luxemburg)
Eind 2014	Workshop on R&D projects run and financed by industry and academia for developing solutions, technologies and products for border security	Eskadra (Polen), Fraunhofer (Duitsland), Furono Finland (Finland), IABG (Duitsland), National Center for Scientific Research Demokritos (Griekenland), Polus Europe (Slowakije), Technical University of Catalonia (Spanje)
27 maart en 9 april 2015	Meeting with industry	Airbus Defence and Space (Duitsland), Luciad (België), S2 Global (VS), Sysnav (Frankrijk), Transas Marine International (Ierland)
30 april 2015	Workshop on the use of border security technologies and the implications on the privacy, ethics and data protection / fundamental rights of people crossing the borders	Eticas Research and Consulting (Spanje)
19 november 2015	Workshop on research and development projects aimed at developing new products, technologies, solutions for border security, using financial sources other than EU financing	DFRC (Zwitserland), FTL Secure Solutions (VK), Indra Sistemas (Spanje), Vecara (Duitsland)

BIJLAGE 4

LIJST VAN DOOR DE EU GEFINANCIERDE GRENSBEWAKINGS- EN GRENSCONTROLEONDERZOEKSPROJECTEN

3D FACE
ABC4EU
ACXIS
AEROCEPTOR
AMASS
ARGUS 3D
BODEGA
BS-UAV
C-BORD
CASSANDRA
CLOSEYE
CONSORTIS
CONTAIN
DOGGIES

DOLPHIN
EFFISEC
ESSTRT
EWISA
FASTPASS
FIDELITY
GLOBE
GMOSAIC
GMOSS
HANDHOLD
HUMBOLDT
I2C
INGRESS
LIMES

LOBOS
MARISS
MOBILEPASS
NEREIDS
OPARUS
OPERAMAR
ORIGINS
PERSEUS
SAGRES
SEABILLA
SECONDD
SECTRONIC
SIMTISYS
SNIFFER

SNIFFLES
SNOOPY
SOBCAH
STABORSEC
STRAW
SUNNY
SUPPORT
TALOS
TANGO
TERASCREEN
TRITON
VIRTUOSO
WIMAAS
XP-DITE

BIJLAGE 5**HORIZON 2020 GRENSBEWAKINGSPROJECTEN (2014-2020)**

	Omschrijving	Indicatief budget (mln €)
BES-1-2015	Radarsystemen voor de surveillance van kustgebieden en buitengrenzelijke gebieden ter ondersteuning van zoek- en reddingsoperaties	4-8
BES-2-2015	Betaalbare en makkelijk inzetbare technologieën voor EU-kustgrensurveillance met minder impact op het milieu	3-5
BES-3-2015	Lichte optioneel-bemense voertuigen (en sensoren) voor maritieme surveillance	5-12
BES-5-2015	Nieuwe mobiliteitsconcepten voor grensbewaking op land	2-5
BES-6-2015	Verkenning van nieuwe modaliteiten in op biometrie gebaseerde grenscontroles	3-5
BES-7-2015	Optimalisatie van grenscontroleprocessen en -planning	1-2
BES-14-2014	Menselijke factoren in grenscontrole	2-5
SEC-14-BES-2016	Naar een reductie van de kosten van technologieën in grensbewakingstoepassingen voor op land	5
SEC-15-BES-2017	Risico-gebaseerde screening bij grensoverschrijding	8
SEC-16-BES-2017	Detectie door gebladerte heen in de buitenste regio's van de EU	8
SEC-18-BES-2017	Acceptatie van 'geen-poort-grensovergangoplossingen'	3
SEC-19-BES-2016	Datafusie voor maritieme security-toepassingen	8
SEC-20-BES-2016	Grensbewaking: autonome systemen en controlesystemen	8

BIJLAGE 6**FRONTEX' CONTRACTEN MET EEN LAGE WAARDE****'LAGE WAARDE'-CONTRACTEN AFGESLOTEN DOOR FRONTEX (GRENSBEWAKING/GRENSCONTROLE)**

Jaar	Descripción	Omschrijving	Waarde
2010 ³⁶⁷	Detectiematerieel voor documentvervalsingen	Foster & Freeman (VK)	€ 45.445
2011 ³⁶⁸	Implementatie van de Border-TechNet-applicatie	GMV Aerospace and Defence (Spanje)	€ 28.000
2012 ³⁶⁹	EU-satelliet-training voor Frontex	European Union Satellite Centre (Spanje)	€ 20.000
	Frontex positioneringssysteem ; fase II	Atos (Spanje)	€ 22.500
2013 ³⁷⁰	Mediatraining voor officieren die deelnamen aan door Frontex gecoördineerde Joint Operations	Cameron Communications (VK)	€ 15.935
2014 ³⁷¹	Consultancy - gebruik van internet en sociale media voor een voorspellende analyse van migratie naar de EU	IHS Global (VK)	€ 44.000
	Schengen-grenzen e-learning tool	XRC Services (Nederland)	€ 54.993
2015 ³⁷²	Consultancy over scenario-ontwikkeling op het gebied van grensmanagement	Scenario Management International (Duitsland)	€ 54.980
	Aankoop van 'Stabilised NVG and Daylight' verrekijkers	MSS Advanced Technologies (Nederland)	€ 57.100
	Huur van voertuigen voor Frontex' operationele activiteiten in Bulgarije, Hongarije en Griekenland	BJ'S (VK)	€ 27.842
	Aankoop van het 'Digital Surface Model' langs de EU-grenzen	Geosystems Polska (Polen)	€ 58.995

NOTES

1. Hein de Haas, Don't blame the smugglers: the real migration industry, 23 September 2015
2. <https://www.alaraby.co.uk/english/features/2015/3/18/the-journey-to-europe-one-syrian-refugees-story>
3. <http://www.unhcr.org.uk/about-us/key-facts-and-figures.html>
4. IOM, Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond: Compilation of available data and information – annual report 2015, 2016
5. <http://migration.iom.int/europe/>
6. Aryn Baker, How climate change is behind the surge of migrants to Europe, Time, 7 September 2015
7. SIPRI, Arms embargoes database
8. Aude Fleurant, Sam Perlo-Freeman, Pieter D. Wezeman and Siemon T. Wezeman, Trends in international arms transfers, 2015, SIPRI Fact Sheet, February 2016
9. SIPRI Arms Transfers Database
10. SIPRI, Asia and the Middle East lead rise in arms imports; the United States and Russia remain largest arms exporters, says SIPRI, press release, 22 February 2016
11. Amnesty International, Taking stock: The arming of Islamic State, December 2015
12. Ian Black, West overlooked risk of Libya weapons reaching Mali, says expert, Guardian, 21 January 2013; Michelle Nichols, Libya arms fuelling conflicts in Syria, Mali and beyond: U.N. Experts, Reuters, 9 April 2013
13. Lee Fang and Zaid Jilani
14. Matt Payton, David Cameron backs 'brilliant' arms deals with Saudi Arabia... hours after Europe says we should ban them, Independent, 26 February 2016
15. BAE Systems, Annual Report 2015, 2016
16. Alexander Cornwell, Regional conflicts prompt Airbus orders for military aeroplanes, Gulf News, 28 March 2016
17. Airbus Defence and Space, Saudi Arabia orders four Airbus C295W aircraft, press release, 16 June 2015; Jeremy Binnie, Kuwait lines up Caracal helicopters, IHS Jane's Defence Weekly, 22 October 2015
18. Asian Military Review, Bahrain Airshow: Finmeccanica highlights Gulf as strategic market, 22 January 2016
19. Gareth Jennings, Kuwaiti parliament approves Typhoon procurement, IHS Jane's Defence Weekly, 1 March 2016
20. Jeremy Binnie, Finmeccanica confirms Kronos radar sale to Qatar, IHS Jane's Defence Weekly, 26 July 2015
21. Thales, Annual report 2015. 2016
22. European Council, Policy priorities in the fight against illegal immigration, The Hague Programme: 10 priorities for the next five years, 2004
23. European Commission, EUROSUR kicks off: new tools to save migrants' lives and prevent crime at EU borders, press release, 29 November 2013
24. <http://frontex.europa.eu/intelligence/eurosur/>
25. Frontex, EUROSUR and the future of border management, 10 June 2013
26. European Commission, A European Agenda on Migration, COM(2015) 240, 13 May 2015
27. European External Action Service, European Union Naval Force – Mediterranean Operation Sophia, Factsheet, 15 December 2015
28. Ibid.
29. Council of the European Union, Letter to Ms Ilaria Tani on a request for access to documents, 29 October 2015
30. Steve Peers, Analysis: The EU's planned war on smugglers, Statewatch, May 2015; A blueprint on the operation, prepared by the EU foreign service, states: "Non-compliant boarding operations against smugglers in the presence of migrants has a high risk of collateral damage including the loss of life", <http://www.statewatch.org/news/2015/may/eu-med-military-op.pdf>
31. Human Rights Watch, EU: Don't endanger lives at sea or deny protection, 21 May 2015
32. European External Action Service, EUNAVFOR MED force fully operational, press release, 28 July 2015
33. European External Action Service, EUNAVFOR MED - OPERATION SOPHIA enters Phase 2, 7 October 2015
34. European External Action Service, New air asset for EUNAVFOR MED operation Sophia, 15 January 2016
35. European External Action Service, EU NAVFOR MED Op SOPHIA – Six Monthly Report 22 June – 31 December 2015, 5653/16, 28 January 2016
36. Veselin Zhelev, Bulgaria sends army to Macedonia border, EUobserver, 13 May 2015
37. AFP, Bulgarian army steps in to buttress Macedonian border, 25 August 2015
38. IHS Jane's Country Risk Daily Report, Police shooting at refugees in Bulgaria indicates lax border control, Schengen prospects deteriorate in one-year outlook, 18 October 2015
39. Human Rights Watch, Bulgaria: Pushbacks, abuse at borders, 20 January 2016
40. Andrew Byrne, Macedonian forces fire stun grenades at migrants, 21 August 2015
41. BBC, Hungary PM Orban: Europe borders threatened by migrants, 22 September 2015
42. <https://refugeecrisisinhungary.wordpress.com/2015/09/15/serbia-would-employ-the-army-to-obstruct-the-expulsion-of-refugees-back-to-serbia/>
43. Reuters, Slovenia to hire private security firms to manage migrant flows, 26 October 2015

44. AFP, Prague to send soldiers to Hungary to secure Europe's borders, 5 October 2015; EUobserver, Czech soldiers sent to guard Slovenia borders, 3 November 2015; AFP, Czech police deploy to Austrian border, 30 September 2015; Francois Murphy, Austria says army will help impose tougher border checks, Reuters, 14 September 2015; Julian Robinson, The end of Schengen? Work begins on first fence within the zone on the Austrian border as head of European Parliament warns EU is at risk of falling apart, Daily Mail, 8 December 2015; AFP, Austria draws on army in migrant crisis, 25 August 2015; ITV, Croatian army on alert as border stays closed to refugees, 18 September 2015; Xinhua, Spotlight: More European countries move to toughen border measures as refugees army rushes on, 15 September 2015; Ministerie van Defensie, Uitbreiding Border Security Teams, 10 februari 2016
45. African Globe, Egyptian army massacre five more African refugees on its border, 24 November 2015
46. David Smith, Analysis: Egypt cracks down on irregular migrants, Middle East Eye, 21 August 2015
47. Mark Akkerman, Frontex: Nederlandse militaire bijdrage aan humanitaire tragedie, Vredesmagazine, september 2008
48. NATO, NATO Defence Ministers Agree on NATO support to assist with the refugee and migrant crisis, 11 February 2016
49. Naval Today, NATO starts patrols of Turkish and Greek waters, 9 March 2016
50. Joint press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg and Turkish Prime Minister Ahmet Davutoğlu - Secretary General's opening remarks, NATO, 7 March 2016; Jens Stoltenberg, NATO and Europe's refugee and migrant crisis, NATO, 26 February 2016
51. Nicole Sagener, NATO mission criticised for sending refugees back to Turkey, EurActiv.de, 24 February 2016
52. Matthew Holehouse, Nato chief: Vladimir Putin 'weaponising' refugee crisis to 'break' Europe, The Telegraph, 2 March 2016
53. Tom Batchelor, The New Iron Curtains: Where the fences are going up across Europe to keep migrants out, Daily Express, 6 December 2015; Deutsche Welle, Macedonia fortifies barrier alongside Greek border, 8 February 2016
54. Steve Wright, Cashing in on fears of mass migration - the political economy of EU border management, Antiatlas of borders, 17 October 2014
55. Ben Hayes, Steve Wright and April Humble, From refugee protection to militarised exclusion: what future for 'climate refugees', in: Nick Buxton and Ben Hayes (ed.), The Secure and the Dispossessed: how the military and corporations are shaping a climate-changed world, Pluto Press, London, 2015
56. Ben Hayes, Chris Jones and Eric Töpfer, Eurodrones Inc., Statewatch and TNI, February 2014
57. Reuters, Finland to test drones on Russian border as migrant flow grows, 1 February 2016
58. Catherine Stupp, EU maritime agency gets ready to use drones to monitor refugee boats, EurActiv.com, 7 March 2016
59. Patrick Kingsley and Ian Traynor, EU borders chief says saving migrants' lives 'shouldn't be priority' for patrols, Guardian, 22 April 2015
60. Keith Proctor, Europe's migrant crisis: Defense contractors are poised to win big, Fortune, 10 September 2015
61. Nick Mathiason, Europe's refugee crisis: Is Frontex bordering on chaos?, The Bureau of Investigative Journalism, 15 September 2015
62. Mark Akkerman, Military industry profits from governments' violations of rights of refugees, Campagne tegen Wapenhandel, 23 July 2013
63. Die Welt, Frontex-Chef schlägt Einsatz von Privatfirmen vor, 3. Februar 2016
64. European Commission, A European Border and Coast Guard to protect Europe's External Borders, press release, 15 December 2015
65. European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Border and Coast Guard, 2015/0310 (COD), 15 December 2015, Article 39.5
66. Final Report by the High Representative/Head of the EDA on the Common Security and Defence Policy, 15 October 2013
67. Red Cross EU Office, Shifting borders: Externalising migrant vulnerabilities and rights, 2013
68. Alexander Betts and James Milner, The externalisation of EU asylum policy: the position of African states, Center on Migration, Policy and Society (COMPAS), Working Paper No. 36, University of Oxford, 2006
69. Ian Traynor, EU's deep dilemmas over refugees laid bare at Malta summit, The Guardian, 11 November 2015
70. European Commission, Annex to the Commission Recommendation adopting the Practical Handbook for implementing and managing the European Border Surveillance System (EUROSUR Handbook), C(2015) 9206, 15 December 2015
71. Nederlands Ministerie van Buitenlandse Zaken, Afgifte vergunning voor export militair materieel naar Egypte via Frankrijk, Brief aan de Tweede Kamer, DVB/NW-279/15, 1 september 2015
72. European Commission, EU-Turkey joint action plan, 15 October 2015
73. Burak Ege Bekdil, Turkey seeks maritime surveillance gear for coast guard aircraft, Defense News, 17 January 2016; Burak Ege Bekdil, 15 firms bid on Turkey's coast guard aircraft RFI, Defense News, 24 January 2016; Burak Ege Bekdil, Turkish Coast Guard aircraft race sees bigger competition, Defense News, 1 February 2016

74. Burak Ege Bekdil, Turkey to shop for border security equipment, Defense News, 5 September 2015
75. Reuters, EU far from satisfied with Turkish containment of migrants, 7 January 2016
76. AFP, Migrant flows 'still way too high,' EU tells Turkey, 11 January 2016
77. Peter Müller, EU border chief on refugee crisis: 'We should have no illusions', Der Spiegel, 3 February 2016
78. Amnesty International, Europe's gatekeeper: Unlawful detention and deportation of refugees from Turkey, December 2015
79. Jamie Dettmer, Refugees: Turkish coast guard becoming more violent, Voice of America,
80. Michael Kaplan, Syrian refugee crisis: Turkey shooting civilians fleeing war as Aleppo violence spirals, report says, International Business Times, 19 February 2016
81. Will Worley, Turkey 'shooting dead' Syrian refugees as they flee civil war, The Independent, 31 March 2016
82. European Commission, Next operational steps in EU-Turkey cooperation in the field of migration, Communication to the European Parliament, the European Council and the Council, COM(2016) 166, 16 March 2016
83. Lizzie Dearden, EU to start sending refugees back to Turkey within days after controversial deal 'approved' in Brussels, The Independent, 18 March 2016
84. Amnesty International, Turkey 'safe country' sham revealed as dozens of Afghans forcibly returned hours after EU refugee deal, 23 March 2016; Amnesty International, Turkey: Illegal mass returns of Syrian refugees expose fatal flaws in EU-Turkey deal, 1 April 2016
85. Nikolaj Nielsen, Aid agencies suspending operations in Greece, EUobserver.com, 24 March 2016
86. Mark Akkerman, Selling border militarization as a humanitarian effort, Stop Wapenhandel, 11 October 2013
87. Manuel Manrique Gil, Judit Barna, Pekka Hakala, Benjamin Rey and Eulalia Claros, Mediterranean flows into Europe: Migration and the EU's foreign policy, Directorate-General for External Policies – Policy Department, European Parliament, March 2014
88. Frank Slijper, The emerging EU military-industrial complex: Arms industry lobbying in Brussels, TNI Briefing Series No 2005/1, Transnational Institute and Campagne tegen Wapenhandel, May 2005
89. Ben Hayes, Arming Big Brother: The EU's Security Research Programme, TNI Briefing Series No 2006/1, Transnational Institute and Statewatch, April 2006
90. Ben Hayes, NeoConOpticon: the EU security-industrial complex. Transnational Institute and Statewatch, June 2009
91. CEO, Lobbying warfare: The arms industry's role in building a military Europe, September 2011
92. Martin Lemberg Pedersen, Private security companies and the EU borders, in: Thomas Gammeltoft-Hansen, Ninna Nyberg Sørensen, The Migration Industry and the Commercialization of International Migration, Routledge, 2013
93. Martin Lemberg Pedersen, Private security companies and the EU borders, in: Thomas Gammeltoft-Hansen, Ninna Nyberg Sørensen, The Migration Industry and the Commercialization of International Migration, Routledge, 2013
94. <http://www.eos-eu.com/Middle.aspx?Page=members&tID=175>
95. <http://www.eos-eu.com/Middle.aspx?page=border%20surveillance%20wg>
96. <http://www.eos-eu.com/Middle.aspx?page=smart%20borders%20wg>
97. <http://eos-eu.com/Middle.aspx?page=border%20surveillance%20wg>; Nikolaj Nielsen, Security industry is shaping EU legislation, EUobserver.com, 1 October 2013
98. EOS – EU ISS Task Force, Concrete actions contributing to the foundation of the EU Internal Security Strategy as proposed by EOS, September 2010
99. SDA and EOS, Conference report: A new partnership for European security, Brussels – 10 February 2011
100. EOS, Priorities for a future European security framework, August 2009
101. EOS, Recommendations from the security industry for the development of an "Harmonized global maritime surveillance architecture for the EU", 24 May 2010
102. European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Border and Coast Guard, 2015/0310 (COD), 15 December 2015, Article 39.5
103. EOS, EOS Recommendations to the new European institutions on future European security programmes, April 2010
104. EOS, Letter to the EU Presidents on December 2013 Council, 18 November 2013
105. EOS, Attachment to the letter to the President of the European Council, Mr Van Rompuy and the President of the European Commission, Mr Barroso, 18 November 2013
106. SDA and EOS, Conference report: A new partnership for European security, Brussels – 10 February 2011
107. EOS, Minutes High Level Security Roundtable, Berlaymont – 9 February 2011
108. EOS, Report High Level Security Roundtable, Brussels – 21 March 2012
109. SDA, Borders & People: The liberty and security balance, SDA Roundtable with the support of TIPS, Brussels – 24 April 2006

110. Unless noted otherwise, information in this paragraph and the next is taken from email exchanges between Frontex and industry representatives, as released under a Freedom of Information request to Frontex; see: http://www.asktheeu.org/en/request/contacts_with_the_defence_and_se_3#incoming-8354
111. Mark Akkerman, Frontex eyes drones to further war on immigration, Campagne tegen Wapenhandel, 26 March 2012
112. Frontex, Announcement to industry, 25 March 2014
113. <http://frontex.europa.eu/news/invitation-to-attend-an-industry-day-workshop-U4pjcjcn>
114. <http://frontex.europa.eu/news/invitation-for-industry-and-academia-2FZ3tl>
115. <http://frontex.europa.eu/news/invitation-for-industry-and-academia-Vc246l>
116. <http://frontex.europa.eu/news/invitation-for-industry-and-academia-T029n4>
117. Nick Vaughan-Williams, Europe's border crisis: Biopolitical security and beyond, Oxford University Press, Oxford, 2015
118. <http://www.securityandpolicing.co.uk/>
119. <https://www.caat.org.uk/resources/foi-responses/pdf/2016-02-10.ukti-dso.foi-2016-00748-security-and-policing-2016-invitations.pdf>
120. Mary Atkinson, UK government security fair 'promotes military solution to refugee crisis', Middle East Eye, 9 March 2016
121. <http://www.securityandpolicing.co.uk/security-policing-live/demo/>
122. <https://www.smi-online.co.uk/defence/europe/border-security?o=login&dl=cc&p1=4836&p2=380>
123. SMi Group, Border Security Conference – list of attendees and sponsors 2014/2015, 2015
124. <http://www.world-borderpol-congress.com/>
125. BORDERPOL, 4th World BORDERPOL Congress, Congress Guide and Invitation, 2015
126. European Commission, Report from the Commission to the Council and the European Parliament on implementation of the Schengen Facility (2004-2006), COM(2013) 115, 12 March 2013
127. European Commission, Ex-post evaluation of the Schengen part of the temporary Cash-flow and Schengen Facility 2007-2009 for Bulgaria and Romania, Final report, August 2014
128. European Commission, Report to the European Parliament and the Council on the implementation of the Schengen part of of the temporary Cash-flow and Schengen Facility (2007-2009) for Bulgaria and Romania, COM(2015) 387, 3 August 2015
129. About Croatia, Croatian police procure state-of-the-art helicopter, 20 January 2016
130. Commission Decision of 27 August 2007 implementing Decision No 574/2007/EC of the European Parliament and of the Council as regards the adoption of strategic guidelines for 2007 to 2013 (notified under document number C(2007) 3925)
131. Decision No 574/2007/EC of the European Parliament and of the Council of 23 May 2007 establishing the External Borders Fund for the period 2007 to 2013 as part of the General programme "Solidarity and Management of Migration Flows"
132. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/security-and-safeguarding-liberties/internal-security-fund-borders/index_en.htm
133. European Commission, Report to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the ex-post evaluation of the External Borders Fund for the period 2007-2010, COM(2014) 235, 23 April 2014
134. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/mapping-funds/index_en.htm
135. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/mapping-funds/index_en.htm
136. Several Twinning (light) projects (2001 and 2004) under the Pre-Accession Funds and the Transition Facility
137. European Commission, Funding to main migration-related activities in the Western Balkans and Turkey, fact sheet, Brussels, 6 October 2015
138. European Commission, Report to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the ex-post evaluation of the External Borders Fund for the period 2007-2010, COM(2014) 235, 23 April 2014
139. National Programmes of Belgium, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Estonia, Greece, Lithuania, Luxembourg, Malta, the Netherlands, Romania and Sweden.
140. Greek government, Greece National Programme ISF, version 1.2, 2014
141. Belgian government, Belgian National Programme ISF, version 1.4, 2014
142. Pro Asyl, Fatal alliance: EU-Libya cooperation on the prevention of illegal immigration, September 2010
143. Finmeccanica, SELEX Sistemi Integrati signed an agreement with Libya, worth EUR 300 million, for Border Security and Control, press release, 7 October 2009
144. Andrew Chuter, Tom Kington and Pierre Tran, Euro firms vie to help secure Libyan borders, Defense News, 22 September 2012
145. Ghaith Shennib, Libya seeks Italian help for satellite system for borders, Reuters, 26 November 2013
146. European External Action Service, Interim strategic review of EUBAM Libya, EEAS(2015) 435, April 2015

147. EuropeAid, The European Commission helps Libya the management of migration flows, European Commission, 21 December 2010
148. http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eubam-libya/index_en.htm
149. UK House of Commons – European Scrutiny Committee - Fiftieth Report, Documents considered by the Committee on 14 May 2014
150. Andrew Rettman, EU 'civilian' mission training paramilitaries in Libya, EUobserver, 18 November 2013
151. European External Action Service, EU Integrated Border Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya) , January 2015; European External Action Service, Interim strategic review of EUBAM Libya, EEAS(2015) 435, April 2015
152. Remarks by HRVP Federica Mogherini at the press conference following the Foreign Affairs Council, European External Action Service, Brussels, 18 January 2016
153. <http://www.processusderabat.net/web/index.php/news-and-events/mauritania-using-eu-funding-to-develop-integrated-border-management-policies>
154. <http://www.eu-ibmlebanon.com/en/programme>
155. EU Neighbourhood Info Centre, Lebanon: EU equips border management and security institutions, 30 June 2014
156. EuropeAid, Aeneas programme - Programme for financial and technical assistance to third countries in the area of migration and asylum : Overview of projects funded 2004 – 2006, European Commission,
157. http://www.welcomeurope.com/european-funds/cooperation-third-countries-field-of-migration-asylum-600+500.html#tab=onglet_details2016
158. Human Rights Watch, Buffeted in the Borderland: The treatment of asylum seekers and migrants in Ukraine, December 2010
159. Maximilian Popp, 'Guantanamo of the East': Ukraine Locks Up Refugees at EU's Behest, Der Spiegel, 17 February 2015
160. Earlier research by Ben Hayes, Statewatch and The Migrants' Files (<http://www.themigrantsfiles.com/>) was very useful for this part.
161. European Defence Agency, Preparatory Action for CSDP-related research, 18 July 2015
162. Ben Hayes, Arming Big Brother: The EU's Security Research Programme, TNI Briefing Series No 2006/1, Transnational Institute and Statewatch, April 2006
163. An overview of these projects can be found in Annex 3. The amount of EU funding for two of these projects (HUMBOLDT and MARISS) remains unknown.
164. Core state institutions are not included. The Romanian Border Police and the Ministry for Home Affairs of Spain are the largest profiteers from this sector.
165. Companies sometimes have two or more subsidiaries participating in one project. For example: Airbus companies have a total of 32 participations in 12 projects
166. Amounts of funding allocated to specific participants in a project are not known for all projects.
167. TNO, Programme Summary: Border Control
168. <https://www.tno.nl/en/focus-area/defence-safety-security/cyber-security-resilience/migo-border-control/>
169. Jacob Visser, De onbegrensde mogelijkheden van het @MIGO-BORAS camerasysteem, Doorbraak, 5 maart 2012
170. TNO, Brede inzet van TNO-tool SURPASS tijdens surveillancevluchten op zee, 4 september 2015; EASP Air, EASP Air wint Frontex maritime surveillance contract, persbericht, 4 september 2015
171. <http://www.ait.ac.at/about-us/?L=1>
172. AIT, Sicher und komfortabel – die Grenzkontrolle der Zukunft : AIT Austrian Institute of Technology koordiniert österreichischen Feldversuch am Flughafen Wien, press release, 9 Juli 2013
173. [http://www.ait.ac.at/news-events/single-view/?no_cache=1&L=0&tx_ttnews\[ttnews\]=2156&cHash=a00ac6cddeca4cf102eab1311b84860c](http://www.ait.ac.at/news-events/single-view/?no_cache=1&L=0&tx_ttnews[ttnews]=2156&cHash=a00ac6cddeca4cf102eab1311b84860c)
174. European Commission, TOPIC : Border crossing points topic 3: Optimization of border control processes and planning, 11 December 2013
175. <http://bssar.kemea-research.gr/coorganizers.html>
176. Georgios Vourekas, Cost and operational effective surveillance solutions at maritime domain, Frontex, presentation at the European Symposium on Border Surveillance and SaR operations technology, 27-28 November 2014
177. Unisys, Study on conferring executive powers on Border Officers operating at the External borders of the EU, European Commission, April 2006
178. TED, Belgium-Brussels: Study on the feasibility of the creation of a European system of border guards to control the external borders of the Union, 2013/S 126-215109, Contract award notice, 2 July 2013
179. Unisys, Study on the feasibility of a European System of Border Guards to control the external borders of the Union, version 3.00, European Commission, 16 June 2014
180. TED, Poland-Warsaw: Study on the set-up and management of border security-related research in and outside Europe, 2015/S 203-367799, Contract notice, 20 October 2015
181. Apostolis Fotiadis and Claudia Ciobanu, People pay for research against migrants, IPS, 11 January 2013
182. TED, PL-Warsaw: study on risk analysis models, 2012/S 27-042730, Contract award notice, 9 February 2012

183. TED, PL-Warsaw: study on small and medium altitude long endurance (MALE) unmanned aerial vehicles (UAVs), 2012/S 56-090545, Contract award notice, 21 March 2012
184. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2013
185. TED, Poland-Warsaw: Study on advanced technological integration for solutions for under-foliage detection and their potential impact on border surveillance, 2014/S 014-019784, Contract award notice, 21 January 2014
186. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2014
187. <http://frontex.europa.eu/about-frontex/procurement/low-and-middle-value-negotiated-procedures/>
188. Mark Akkerman, Military industry profits from governments' violations of rights of refugees, Campagne tegen Wapenhandel, 23 July 2013; Apostolis Fotiadis and Claudia Ciobanu, Closing Europe's borders becomes big business, IPS, 9 January 2013
189. Group of Personalities, European Defence Research: The case for an EU-funded defence R&T programme, European Union Institute for Security Studies, European Commission, February 2016
190. SIPRI, World military expenditure 1988-2014, 2015
191. Mark Akkerman, Militarising van security, Campagne tegen Wapenhandel, november 2012
192. Nikolaj Nielsen, Frontex chief looks beyond EU borders, EUobserver, 14 January 2013
193. <https://www.visiongain.com/Report/1486/Border-Security-Market-Report-2015-2025>; Frost and Sullivan, Global Border and Maritime Security Market Assessment, February 2014
194. Yakoov Lappin, Elbit to build surveillance towers on Arizona's border with Mexico, Jerusalem Post, 2 March 2014
195. Matthias Gebauer and Florian Gathmann, German police working for EADS: Berlin opposition livid about Saudi border deal, Der Spiegel, 14 July 2011
196. Ulrike Dauer and Robert Wall, Germany investigates Airbus defense deals in Saudi Arabia, Romania, Wall Street Journal, 3 December 2014
197. Statewatch, Frontex cancels surveillance plane contract due to lack of interest from companies, 18 October 2013
198. TED, PL-Warsaw: Aerial border surveillance trial of manned aircraft with optionally piloted aircraft capability equipped with multi-intelligence sensors, 2013/S 074-122723, Contract award notice, 16 April 2013
199. TED, Poland-Warsaw: Purchase of annotated satellite imagery, 2013/S 245-425669, Contract award notice, 18 December 2013
200. TED, Poland-Warsaw: Framework contract for maintenance and evolution of the Eurosur network, 2014/S 013-017853, Contract award notice, 18 January 2014
201. TED, Poland-Warsaw: Pilot project on purchasing of aerial surveillance service for Frontex coordinated operational activities 2014, "digital surface model" 2014/S 063-106392, Contract award notice, 29 March 2014
202. TED, Poland-Warsaw: Frontex positioning system, 2014/S 234-411329, Contract award notice, 4 December 2014
203. TED, Poland-Warsaw: Frontex positioning system, 2014/S 234-411329, Contract award notice, 4 December 2014
204. TED, Poland-Warsaw: Nautical charts Web map service, design, transition and operation, 2015/S 217-395124, Contract award notice, 10 November 2015
205. <http://frontex.europa.eu/about-frontex/procurement/general-information/>
206. Robert Havas, Coping with border security challenges, ASD Focus, 002, Summer 2008
207. Benjamin Katz, Kiel Porter and Andrea Rothman, Private equity said to lead bids for Airbus defense assets, Bloomberg Business, 17 August 2015
208. Cassidian, Romanian Integrated System for Border Security : Securing the longest land border of Europe (SISF project) , 2013
209. Romania Insider, Investigation into Romania's EUR 734 mln border security contract with EADS, 11 July 2014
210. Murielle Delaporte, Providing for maritime safety and security: Going the extra mile, Second Line of Defense, 1 April 2011
211. Maritime Journal, SIGNALIS signs on with surveillance system, 24 June 2011
212. Murielle Delaporte, Providing for maritime safety and security: Going the extra mile, Second Line of Defense, 1 April 2011
213. Regina Lange, German Federal Police: On the lookout, Rotor On Line, No. 81, Eurocopter, May/June 2009
214. Euroradio, Belarusian frontier guards to get two helicopters 'Eurocopter', 16 May 2010
215. Belarusian Telegraph Agency, Belarus border guards to get two new Eurocopter helicopters in May, 18 May 2010
216. Sofia News Agency, Bulgarian Navy finally gets 1st Panther Helicopter in troubled Eurocopter deal, 9 October 2011
217. EADS, Bulgarian Border Police choose TETRA terminals from EADS Defence & Security, 12 November 2008; EADS, Bulgarian Border Police opt for TETRA radios from EADS Defence & Security, 19 March 2010

218. Naval Today, Cassidian to equip new OPV for Finnish Border Guard, 14 August 2012
219. Airbus Defence and Space, HARFANG: Medium Altitude Long Endurance UAS for the Joint Armed Forces, 2015
220. David Cronin, Arms dealer Airbus adapts Israeli drone for refugee boat surveillance, The Electronic Intifada, 2 June 2015
221. The National Center for Border Security and Immigration, Newsletter, June 2013
222. Finmeccanica, Full Year 2008 results presentation, March 2009
223. Finmeccanica, Border security for land and maritime domains, 2016
224. European Business Air News, Estonia selects AW139 for key border patrols, 4 December 2007
225. <https://www.caat.org.uk/resources/companies/finmeccanica/deals>
226. Reuters, Former AgustaWestland managers investigated over Algerian deal, 23 April 2015
227. Novinite.com, Bulgaria's 3 border patrol helicopters grounded over lack of insurance, 9 June 2015
228. Finmeccanica, Selex Sistemi Integrati wins EUR 30 million contract to supply maritime border surveillance system to Poland, 18 July 2005
229. SELEX Galileo, SELEX Galileo Seaspray radar to be installed on Finnish Border Guard surveillance aircraft, press release, 21 June 2011
230. Finmeccanica, inmeccanica presents the surveillance technologies helping to secure NATO, press release, 3 December 2015
231. <http://www.seabilla.eu/cms/>
232. Finmeccanica, Sustainability Report 2014: The geometry of change, 2015
233. Thales, Border Surveillance & Control: Your strength multiplier
234. Thales, Securing Latvian border, 18 July 2007
235. Thales, Thales will equip the Spanish Civil Guard with two mobile thermal units, 23 November 2015
236. Sarah Souli, Border control: Tunisia attempts to stop terrorism with a wall, VICE, 17 November 2015
237. Central Asia Online, Turkmenistan continues to upgrade border security, 22 December 2014
238. Talde, Aerovisión signs a contract with Thales for international marketing of its unmanned aircraft, March 2011
239. Thales, Thales and Aerovisión present Frontex with an unmanned aerial vehicle for border control, 16 January 2012
240. Thales, Thales delivers e-passport management system in Uzbekistan, press release, 5 June 2013
241. Stephen Mayhew, Thales awarded with £3.8m contract to secure UK biometric residence card data, BiometricUpdate.com, 14 August 2014
242. <http://www.indracompany.com/en/sobre-indra/compania-global-de-ti>; Indra, Results FY15, 29 February 2016
243. <http://www.indracompany.com/en/industries/security/offering/surveillance-and-border-protection>
244. Indra, Results 3Q08, 5 November 2008
245. Indra, Integrated border surveillance systems
246. Indra, Indra will deploy SIVE in Murcia and Ibiza and will work on the extension of the system in Almeria for euros 9 M, 15 April 2008; Indra, Indra to deploy surveillance system in Pontevedra's coast for €7.4m, 11 February 2010
247. Indra to implement its surveillance system of Portugal's coast for euro 25.5 M, 10 August 2009
248. Indra, Indra will implement the integrated surveillance system in the Black Sea border of Romania for 18 millones de euros, 2 July 2008
249. Indra, Indra to implement the External Surveillance Integrated System (SIVE) on Tarragona's cast for € 2.9 M, 9 May 2011
250. Indra, Indra expands communication channel of illegal immigration and drug traffic between Spain, Portugal and north African countries, 11 June 2010
251. Indra, Indra deploys automated border biometric control systems at seven Spanish airports and the port of Algeciras, 17 August 2015
252. <http://abc4eu.com/project/>
253. <http://www.perseus-fp7.eu/>
254. Safran, Financial profile, 31 March 2016
255. Accenture, Morpho and HP, European Commission selects consortium of Accenture, Morpho and HP to maintain U Visa Information and Biometric Matching Systems, 20 February 2013
256. Morpho and Interpol, Interpol and Morpho sign strategic biometric partnership, 10 July 2013
257. Sagem, Sagem Sécurité chosen by IBM to support United Kingdom's National Identity Assurance Service (NIAS), 7 October 2009
258. Morpho, Morpho delivers next-generation border control automated gates to Marseille Provence airport, 15 June 2015; Sagem, Sagem Sécurité wins 2009 European Border Security Product Innovation Award from Frost & Sullivan, 15 December 2009
259. Morpho, Estonia selects Morpho to implement Advanced Passenger Information-Passenger Name Record (API- PNR) system, 6 July 2015
260. Morpho, Lithuania to equip embassies with MorphoTOP fingerprint scanners, 4 March 2015
261. Morpho, Morpho becomes sole supplier for all Slovakian ID documents, 21 January 2015

262. Morpho, The Albanian passport produced by Morpho, 23 July 2013; <http://www.morpho.com/en/country/morpho-netherlands>
263. Sagem, Slovenia border police selects Sagem JIM LR infrared multifunction imager, 18 November 2009
264. Sagem and Kazakhstan Engineering, Sagem and Kazakhstan Engineering sign an agreement to create joint venture for drones , 2 November 2010
265. UK Export Credit Guarantee Department, Romania tightens up its borders with UK export help, 10 July 2002
266. Chris Jones, Drones: the UK debate and its implications for the EU, EU Law Analysis, 24 May 2014
267. Mark Akkerman, Kriget mot invandringen, Etc, 26 april 2012
268. Saab, Saab signs coastal surveillance system contract with Croatia, press release, 26 January 2016
269. Siemens, Schengen-compliant border controls for Croatia, 22 May 2007
270. Siemens, Siemens opens Biometrics Center in Graz, 5 September 2006
271. Atos, European Agency for Large-Scale IT Systems Selects Consortium of Atos, Accenture and HP to Maintain Schengen Information System, 27 June 2014
272. AIT Austrian Institute of Technology, Sicher und komfortabel - die Grenzkontrolle der Zukunft, 9. Juli 2013; <http://uk.atos.net/en-uk/home/your-business/defence-and-security/homeland-security.html>
273. Atos, Atos signs contract in Spain to supply license plate recognition services for border control, 16 December 2015
274. Unisys, Unisys-led consortium wins contracts to enhance border control and data security for European Union, 22 October 2015
275. Unisys, Her Majesty's Passport Office selects Unisys to implement new facial recognition system based on advanced biometrics technologies, 24 April 2014
276. <http://www.defendec.com/about-us>
277. Defendec, US Embassy donates border security equipment to Albanian Border and Migration Department, 19 December 2011
278. Defendec, Estonian Police and Border Guard awarded the badge of merit to Defendec, 7 November 2011; Defendec, Project awarded in Ukraine, 21 January 2016
279. Burak Ege Bekdil, Turkish Coast Guard aircraft race sees bigger competition, Defense News, 1 February 2016
280. Thermoteknix, Mail to Frontex, 28 April 2015
281. http://eeas.europa.eu/delegations/israel/eu_israel/scientific_cooperation/index_en.htm
282. Wendela de Vries, Nederland moet defensiesamenwerking met Israël opzeggen, NRC, 8 augustus 2014
283. Dan Williams, Exclusive: Migrant crisis spurs European interest in Israeli border barriers, Reuters, 3 September 2015
284. Yaakov Lappin, European states in talks with IAI to find border security solution, Jerusalem Post, 24 December 2015
285. Gili Cohen, Israeli arms makers: Refugee crisis spurs demand for intel systems, Haaretz, 8 September 2015
286. AFP and Times of Israel Staff, Switzerland to buy 6 Israeli-made surveillance drones, Times of Israel, 8 September 2015
287. Elbit Systems, Form 20-F, SEC Filings, 10 March 2010
288. Paul Lewis and Matthew Taylor, Amnesty presents damning report on security firms' treatment of deportees, The Guardian, 7 July 2011
289. <http://www.globaldetentionproject.org>
290. Thomas Gammeltoft-Hansen, Can privatization kill?, New York Times, 1 April 2012
291. Mark Akkerman, Frontex: Nederlandse militaire bijdrage aan humanitaire tragedie, Vredesmagazine, september 2008
292. Mark Akkerman, Geen Nederlandse deelname wapenbeurs Midden-Oosten!, Vredesmagazine, januari 2015
293. Wendela de Vries en Martin Broek, Dutch arms trade with coalition forces in the Yemen war, Stop Wapenhandel, november 2015
294. Mark Akkerman, Topjaar 2014, analyse Nederlandse wapenexport, Stop Wapenhandel, december 2015
295. Ministeries voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en van Buitenlandse Zaken, Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2015, juni 2016
296. Tweede Kamer, Stemmingen moties begroting Defensie, Handelingen, TK28, 24 november 2015
297. Ministerie van Defensie, Uitvoering van de motie-Teeven/Knops over de bijdrage van de krijgsmacht aan het bewaken van grenzen, brief aan de Tweede Kamer, BS2016001607, 23 februari 2016
298. Ministerie van Defensie, Landmacht verplaatst hulp aan marechaussee naar zeehavens, nieuwsbericht, 3 juni 2016
299. Tweede Kamer, Nederlands EU-voorzitterschap 2016, brief van de Minister van Buitenlandse Zaken, 34139 – nr. 18, 7 juli 2016
300. Marc Peepkorn, Nederland wil vluchtelingen 'per kerende veerboot' terugsturen naar Turkije, Volkskrant, 28 januari 2016; Malik Azmani, De (buiten) grenzen van Europa: migratienota, VVD Tweede Kamerfractie, maart 2015
301. Floor Boon en Wilmer Heck, Rapport uit, wat blijkt: Timmermans heeft ongelijk, NRC, 26 april 2016

302. European Commission, A European Border and Coast Guard to protect Europe's External Borders, press release, 15 December 2015; European Commission, Joint Statement on the adoption by the European Parliament of the Commission's proposal for the creation of a European Border and Coast Guard, 6 July 2016
303. Council of the EU, European Border and Coast Guard: Council confirms agreement with Parliament, press release 373/16, 22 June 2016
304. Council of the EU, European Border and Coast Guard: Council confirms agreement with Parliament, press release 373/16, 22 June 2016
305. Tweede Kamer, Motie over een effectievere Europese aanpak van mensensmokkel, 34300V – nr. 21, 19 november 2015; Tweede Kamer, Stemmingen moties begroting Buitenlandse Zaken, 28-23-1, 24 november 2015
306. Ministerie van Defensie, Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2015, 18 mei 2016
307. Ministerie van Defensie, Uitvoering van de motie-Teeven/Knops over de bijdrage van de krijgsmacht aan het bewaken van grenzen, brief aan de Tweede Kamer, BS2016001607, 23 februari 2016
308. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Antwoorden Kamervragen over het bericht dat er kritiek is op de Europese grensbewaking naar aanleiding van een nieuw incident met een migrantenboot, 616754, 25 maart 2015
309. Ministerie van Defensie, Uitvoering van de motie-Teeven/Knops over de bijdrage van de krijgsmacht aan het bewaken van grenzen, brief aan de Tweede Kamer, BS2016001607, 23 februari 2016
310. Nederland financierde het Border Security Team op Chios met 1,2 miljoen euro; Ministerie van Veiligheid en Justitie, Beantwoording vragen naar aanleiding van recente ontwikkelingen in de aanpak van de vluchtelingencrisis, 733911, 1 maart 2016
311. <https://www.defensie.nl/onderwerpen/grenstoezicht-griekenland/inhoud/bijdrage-nederland>
312. Koninklijke Marechaussee, Tweede Border Security Team naar Griekenland, KmarMagazine 3, 31 maart 2016
313. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Toezegging Frontex AO JBZ 8 juni 2011, brief aan de Tweede Kamer, DDS 5709107, 31 januari 2012
314. KMarMagazine, BSTC verhuist naar Koningin Máximakazerne, 03, jaargang 2, 26 maart 2015
315. Frontex, Frontex launches new master's programme, 7 September 2015; Ministerie van Defensie, Tweede masteropleiding Defensieacademie erkend, nieuwsbericht, 12 mei 2015
316. Eerste Kamer, Beleidsdebat over de Internationale Veiligheidsstrategie, Handelingen, 32-4-75, 31 mei 2016
317. Tweede Kamer, Nederlandse deelneming aan NAVO-inzet in het kader van de migratiecrisis, brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 28676 – nr. 250, 9 maart 2016
318. Ministerie van Defensie, Stafschip De Ruyter bestrijdt mensensmokkel voor NAVO, nieuwsbericht, 26 juli 2016
319. Ministerie van Defensie, Marine controleert vluchtelingenbootjes met drone, nieuwsbericht, 8 juni 2016
320. <https://www.defensie.nl/onderwerpen/grenstoezicht-griekenland/inhoud/achtergrond>
321. Tweede Kamer, Onderzoek naar mogelijkheden voor een bijdrage aan EUNAVFOR MED Sophia, Brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, 29521 – nr. 319, 7 juli 2016
322. Niels Rigter, Mogelijk fregat naar Libië, Telegraaf, 7 juli 2016; ANP, Kabinet onderzoekt deelname EU-missie Libië, 7 juli 2016
323. Nederlands EU-voorzitterschap 2016, Koenders: Afspraken in West-Afrika over migratie moeten nog in 2016 tot resultaten leiden, 17 april 2016; Regering, Koenders: EU en Afrika zetten belangrijke eerste stappen in migratiesamenwerking, 22 juni 2016
324. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Beantwoording vragen naar aanleiding van recente ontwikkelingen in de aanpak van de vluchtelingencrisis, 733911, 1 maart 2016
325. Tweede Kamer, Beantwoording Kamervragen van het lid Voortman (GroenLinks) aan de Minister van Buitenlandse Zaken en de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie over het bericht dat EU-diplomaten onderhandelen over een vluchtelingendeal met een van de Libische regeringen, 2694, 31 mei 2016
326. Regering, Internationale steun voor Libië blijft nodig, 6 maart 2014
327. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingen in de Arabische regio, brief aan de Tweede Kamer, 2011.117989, 22 maart 2013
328. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Meerjarig Strategisch Plan 2014-2017: Hoorn van Afrika, januari 2014; Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beantwoording schriftelijke inbreng op de jaarverslagen 2014 over de hoofdstukken BZ (V) en BH&OS (XVII), FEZ-2015/220, 29 juni 2015
329. Tweede Kamer, Motie over over investeringen van de EU voor verbetering van de opvang in de regio niet afhankelijk maken van inspanningen tot beperking van de migratie, 21501-20 – nr. 1040, 5 november 2015; Tweede Kamer, Stemmingen moties Europese top, JBZ-Raad en migratietop, 21-10-1, 5 november 2015
330. Nikolaj Nielsen, EU development aid to finance armies in Africa, EUobserver, 5 July 2016
331. GroenLinks, Sargentini: Ontwikkelingsgeld is voor armoedebestrijding en niet voor grensbewaking, 7 juni 2016

332. Tweede Kamer, Motie over niet akkoord gaan met afspraken tussen de EU en derde landen waarbij ontwikkelingshulp van de EU conditioneel wordt gemaakt aan grensbewaking, 32317 – nr. 430, 6 juli 2016; Tweede Kamer, Stemming VAO JBZ-Raad op 7 en 8 juli 2016 (deel asiel- en vreemdelingenbeleid), 6 juli 2016
333. Tweede Kamer, Budget Internationale Veiligheid, Brief van de Ministers voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, voor Buitenlandse Zaken en voor Defensie, 33400V – nr. 149, 12 juli 2013
334. Tweede Kamer, Memorie van Toelichting bij de begroting van het Ministerie van Defensie voor het jaar 2015, 34000X – nr. 2, september 2014
335. Tweede Kamer, Schriftelijk overleg over de brief van 4 april 2016 over de uitvoering van de afspraken tussen de Europese Unie en Turkije over migratiebeheer, 21501-20 – nr. 1141, vastgesteld 27 juli 2016
336. Tweede Kamer, Vragenuur: Vragen Voortman, 98-4-1, 21 juni 2016
337. Dutch government, Ex-post evaluation report on the results and impacts of actions co-financed by the External Borders Fund annual programmes 2007 to 2010,
338. Regering, Nationaal Programma ISF, 2014NL65ISNP001, 2014
339. <http://www.cassandra-project.eu>; <http://www.xp-dite.eu>
340. Ecorys, Perseus flagship of European Maritime Security, 31 March 2011
341. Mark Akkerman, Militarisering van grensbeveiliging – winstmogelijkheden voor de wapenindustrie, Stop Wapenhandel, mei 2012
342. <http://www.metasensing.com/wp/index.php/projects/sunny/>
343. De hoogte van de subsidies per specifieke deelnemer in een project zijn niet voor alle projecten bekend.
344. <http://www.morpho.com/en/country/safran-identity-security-netherlands>
345. EASP Air, EASP Air wint FRONTEX Maritime Surveillance contract, persbericht, 8 september 2015
346. TED, Poland-Warsaw: Framework contract for aerial surveillance services assets and expert support, 2015/S 183-331224, Contract award notice, 22 September 2015
347. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2010
348. Frontex, BIOPASS – Study on automated biometric border crossing systems for registered passenger at four European airports, Warsaw, August 2007
349. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2014; <https://www.xrc.nl/nieuws/xrc-services-is-er-klaar-voor/>
350. Annual list of law value contracts (between 15,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2015
351. <http://frontex.europa.eu/about-frontex/procurement/low-and-middle-value-negotiated-procedures/>
352. <http://www.in-pact.nl/7-opleiding-en-training/159-training-jules>
353. <http://www.p5com.eu/nl/blog/one-drop-can-make-a-difference>
354. <http://www.p5com.eu/nl/blog/blog/procesoptimalisatie-in-de-hel-van-moria>
355. <http://www.p5com.eu/nl/blog/blog/hoe-nu-verder-op-lesbos>
356. WCC, Estonian borders safer with ELISE, press release, 3 November 2011
357. Accenture, European Commission selects consortium of Accenture, Morpho and HP to maintain EU visa information and biometric matching systems, press release, 20 February 2013
358. WCC, WCC at Border Management & Technologies in Ankara, May 16-18, 1 May 2016
359. DAEL Security, De afbouw van een tiental CX Mobile bussen voor de douane en grensbewaking in het Midden Oosten, 30 mei 2016
360. SDA and PriceWaterhouseCoopers, Fine-tuning EU border security, SDA Roundtable Report, Brussels – 29 September 2010
361. Er zitten een paar duidelijke fouten in de verklaringen, zoals het aantal lobbyisten voor Safran in 2014 en eerder en lobby-uitgaven van Finmeccanica in 2013 (te laag) en van ASD in 2012 en 2013 (factor 10 te hoog).
362. Eerste registratie 4 april 2013
363. Dit incomplete overzicht van bijeenkomsten tussen december 2013 en november 2015 is gebaseerd op informatie afkomstig uit emailverkeer tussen Frontex en vertegenwoordigers van de industrie, zoals vrijgegeven onder een WOB-verzoek aan Frontex, zie: http://www.asktheeu.org/en/request/contacts_with_the_defence_and_se_3#incoming-8354; Op haar website meldt Frontex andere workshops met industrie, zonder deelnemende bedrijven te benoemen; zie bijvoorbeeld een uitnodiging voor het bijwonen van een workshop over Automated Border Control, in samenwerking met Britse autoriteiten, in juni 2014: <http://frontex.europa.eu/news/9th-abc-workshop-invitation-fBhleZ>
364. Uit de beschikbare informatie wordt niet helemaal duidelijk of Sky Sapience uiteindelijk heeft deelgenomen
365. Uit de beschikbare informatie wordt niet helemaal duidelijk of piXlogic uiteindelijk heeft deelgenomen
366. De Spaanse Guardia Civil was ook aanwezig als partner in het consortium voor het FP7-project CLOSEYE, het Nederlandse Ministerie van Veiligheid en Justitie als partner in het consortium voor het FP7-project FIDELITY.

367. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2010
368. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2011
369. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2012
370. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2013
371. Annual list of law value contracts (between 25,000 and 60,000 EUR) concluded by Frontex in 2014
372. <http://frontex.europa.eu/about-frontex/procurement/low-and-middle-value-negotiated-procedures/>

Dit rapport laat zien hoe één groep van belangen geprofiteerd heeft van de vluchtelingentragedie in Europa en in het bijzonder van investeringen van de Europese Unie in het 'beveiligen' van de grenzen. Dit zijn de militaire en security-bedrijven die materieel voor grenswachten, surveillancetechnologie om grenzen te monitoren en de IT-infrastructuur om mensenstromen te volgen leveren. Cynisch genoeg zijn sommige van de grootste winnaars van grensbeveiligingscontracten dezelfde wapenbedrijven die de meeste wapens aan het Midden-Oosten verkopen.

Het Transnational Institute (TNI) is een internationaal onderzoeks- en campagne-instituut geïmmiteerd aan het bouwen van een rechtvaardige, democratische en duurzame planeet. TNI functioneert al meer dan 40 jaar als een unieke schakel tussen sociale bewegingen, geëngageerde academici en beleidsmakers.

www.TNI.org

Stop Wapenhandel

Stop Wapenhandel is een onafhankelijke onderzoeks- en campagneorganisatie tegen wapenhandel en de wapenindustrie. Het voert campagne tegen wapenexporten naar arme landen, ondemocratische regimes en landen in conflictregio's. Het keert zich ook tegen het financieren van wapenhandel door overheden, banken en pensioenfondsen.

www.stopwapenhandel.org